

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!



БУРЯАД

БҮГЭДЭ АРАДАЙ СОНИН

ҮЧЭН

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

2010
оной
майн
27
Четверг

№ 20
(21766)

Зунай түрүүшын
сагаагшан
могой
харын
15
гарагай
5

Буряад Республика



Манай сонин Россин хэблэлэй алтан жасада оруулагданхай НҮҮЛШЫН ХОНХО



Паяхан Улаан-Үдэ хотын 20-дохи хургуулида хүүлшын хонхо эдэлбэ. Пургуулийн директор Н.М.Максимова үхибүүдтэ эхэ найхан үрэлнүүдые хүргэбэ, найн найханиис хүсэбэ.

9 «А» классай хүтэлбэрлэгшэ Ольга Петровна Акулова эхэ оролдолго гаргадаг байна. Пайндэрэй

найрай үедэ 3 классуудай (9-дэхи класс) дүүргүүлжэ байһан багшанар «Алтан загалан тухай үльгэр» хөөрбэ. Ород хэлэнэй багша Ольга Дамдиновна Злыгостева, буряад хэлэнэй багша Людмила Дамбаевна Жигжитова гэгшэд эхэ оролдолго гаргана. Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ТИНЛЭЙ БАГШЫН ХЭШЭЭЛНҮҮД

Геше Джампа Тинлэй багша Богдо Зонхобын Ламримай («Боди мүрэй зэргэ») ёһоор хамаг амитанай аша туhada сэдхэлээ номгоруулан, найдамтай жаргал туйлаха тухай нургаал заабаринуудаа июнин 7-һоо үргэлжэлүүлхэнь. Лекцинууд июнь харын туршада понедельнигэй болон четвергын үдэрнүүдтэ 18.30 сагта пр. Победы, 17 гэһэн хаягаар үнгэргэгдэхэ.



ХҮНДЭТЭ НЮТАГААРХИД!

БУРЯАДАЙМНАЙ ЭДИР АЖАНУУГШАД!

Буряад Республикын Арадай Хуралай зүгһөө бултгыетнай, илангаяа эдиришүүлэе Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэрөөр халуунаар амаршалнаб!

Эгээл үнэ сэнтэй баялигнай – үри хүүгэд. Бидэ, эхэшүүд, хуулийн наһанда хүрэтэрнэ үхибүүдтэ туһалха, элүүр энхэ, сэсэн ухаатай, үнэн сэхэ, Эхэ орондоо дуратай хүнүүдые хүмүүжүүлхэ ёһотойбди.

Республикадамнай омогорхохоор бэлиг шадабаритай үхибүүд нилээд олон: математигууд, хүгжэмшэд, уран зураашад, спортсменүүд, элдэб янзын олимпиадануудай, фестивалнуудай болон мүрысөөнүүдэй илагшад. Үхибүүн бүхэнэй бэлиг шадабари таан нээхэ, ямаршые наадгүй нураха болон хүгжэхэ арга олгохо – гүрэнэй засагай тон шухала зорилго, Буряад Республикын Арадай Хурал энэ талаар нилээд оролдоно.

Июнин 1-дэ зунай амаралта эхилхэнь. Хүүгэдэймнай жаргалтай үдэрнүүд олон байг, гэр бүлэ бүхэндэ үхибүүдэй энедэн дулдажа байг лэ!

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ.

БУРЯАДАЙ НОМОЙ САНГУУДАЙ ХҮНДЭТЭ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭД!

Буряад Республикын Арадай Хуралай зүгһөө мэргэжэлтэ һайндэрөөртнай – Ниитэроссин номой сангуудай үдэрөөр та бүгэдэниис үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб!

Ниитэроссин номой сангуудай үдэр ухаан сэдхэлэй баялигуудые хүгжөөхэ болон хүн бүхэндэ шухала удхатай мэдээсэл хүргэхэ хэрэгтэ номой сангуудай сэгнэшэгүй үүргын хүндэдэ 1995 ондо Россин Президентын Зарлигаар тогтоогдоо.

Мүнөө сагта номой сангууд хадаа номуудай баян жасын хамгаалагшад, дэлхэйн ниитэ зоной соёлой ухаан сэдхэлэй баялигуудые дэлгэрүүлэгшэд байхаһаа гадна мэдээсэлэй оршом бүрилдүүлдэг эмхи зургаанууд болоно.

Мүнөө үсын номой сангууд эршэтэйгээр дүрсээ хубилгана, олон үүргэтэ түбүүд бии болоно, мүнөөнэй технологинуудые ашаглана, социальна болон соёлой олон тоото проектүүдэй эмхидхэлгэдэ хабаадана.

Номой сангуудай үдэрые ном сэгнэдэг, уншаха дуратай хүнүүдые тэмдэглэдэг. Ямаршые сагта ном гээшэ хэдэн зуугаад жэлнүүдэй соёлой баялигта хүрэхэ арга боломжо бэлэглэдэг, эрдэм ухаатай болгодог, мэргэжэл олгодог, хэтэ мүнхын асуудалнуудта харюу олоодоо туһалдаг хүнэй найдамтай нүхэр болон сэсэн заабаришан юм.

Хүндэтэ библиотекарнууд! Пайн найхан, гэгээрүүлгын ажалтайнай түлөө баяр баясхалан хүргэнэб! Элүүр энхэ, амжалтатай, жаргалтай, олон уншагшадтай байхыетнай хүсэнэб!

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ.

ХИЛЫН ХАРУУЛАЙ АЛБАНАЙ ВЕТЕРАНУУД БОЛОН ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭД!

Буряад Республикын Арадай Хуралай зүгһөө та бүгэдэниис мэргэжэлтэ һайндэрөөртнай – Хилын харуулшанай үдэрөөр үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб!

Хилэ дээрэ сэрэгэй алба гараха гээшэ баатар зоригой, сэрэгшэдэй хани холбооной хургуули, зүрхэтэй болон шэн зоригтой сэрэгшэдэй хэрэг гэжэ ходоодоо тоологдодог байгаа. Хилын харуулшад эгээл түрүүн дайсанаа угтадаг, Эхэ ороноймнай эрхэ сүлөө болон газар дайдада хорото нэдэлгэнүүдые эрэлхэг баатарлигаар болон үсэд хатуугаар сухарюулдаг байгаа. Мүнөө Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда Илалтын 65 жэлэй ойн баяр тэмдэглэхэдэ, булимтаран эзэмдэгшэдтэй тэнсүүгүй байлдаанда бусадһаа түрүүн ороһон хилын харуулшадтай баатаршалга хүндэлнэбди. Тэдэ түрэл газарайнгаа һөөм бүхэниис хамгаалжа, Агууехэ Илалтын үндэһэ нуури табяа.

Мүнөө үсын хилын харуулшад аха үеынхидэйнгээ алдарта зам баримталанхай. Имагтал хилэ харууһалгын отряднуудта болон холын заставануудта залуу хүбүүд эрэлхэг зоригой хургуули гарана, гүрэнэйнгөө патриодууд болон ёһотой эрхэтэд болоно.

Республикымнай дэбисхэрээр гарадаг гүрэнэй хилэ нилээд ута. Тиимэһээ манай хилын харуулшад онсо харюусалгатай. Бурядай сэрэгшэд ороё эрхэ байдалда албаяа бэелүүлдэгшые һаа, табигданан зорилгонуудтаа үнэн сэхээр хандадаг. Таанадһаа гүрэнэймнай политическэ болон экономика аша туһа хамгаалха талаар амжалта, эрхэтэдэймнай амгалан байдал дулдыдана.

Та бүгэдэндэ хүнгэн бэшэ хэрэгтэтнай тэсэбэри, зориг, амжалта болон аза талаа хүсэнэб!

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.ГЕРШЕВИЧ.

ХЭЭЛИТЭЙ ЭХЭНЭРНҮҮДЭЙ ШАРАЙ НАЙХАН



Паяхана Улаан-Үдэдэ «Семья моей мечты» гэһэн конкурсно хээлитэй эхэнэрнүүд хабаадаа. Тус хэмжээ ябуулга Уласхоорондын бүлын үдэртэ зориулагданхай байгаа.

Конкурсын залуухан хабаадагшад тайзан дээрэ гаража, хээлитэй эхэнэрнүүд ямар гоёхонууд байдаг бэ гэжэ харуулжа, сугларагшадые баярлуулаа. Эдэнэр хэмжээ ябуулгын шатануудые гансаараа гараа бэшэ, тэдэнэй наһанай нүхэрнүүдынь, үхибүүдынь хабаадалсаа.

Конкурсно хабаадагшад: Эржена Бардуева, Оля Байкова, Инна Старинова, Ольга Одекова

ба Юлия Панькова. Өөр тухайгаа презентаци хэхэ, ерээдүйнгээ үхибүүндэ бэшэг бэшэхэ, гоёхон үдэшин плати харуулха гэһэн даабаринуудые эдэнэр булта найнаар дүүргэжэ шадлаа.

Түрүүшын конкурсын үедэ Эржена Бардуева гурбадахи үхибүүгээ хүлэжэ байна гэжэ хэлээд, журийн гэшүүдые, сугларагшадые гайхуулһан байна. Хорин долоотойхон эхэнэр томо хүбүүтэй ба жаахан басагатай юм.

Пүүлээрнэ эхэнэрнүүд «Ерээдүйнгээ үхибүүндэ бэшэг бэшэхэ» гэһэн конкурсно хабаадаа. Бүхыдөө тус даабари найнаар

дүүргэжэ шадлаа, бултадаа табан балл абаһан байна.

«Малыш мой первый долгожданный, мой самый нежный и родной. Мир замирает в ожидании встречи с тобой»,- гэжэ тэдэнэр бэшэ.

Конкурснуудай дунда забарлалай гарахада, дуушад, хатаршад хонгоо дуугаараа, ханхинама хатарнуудаараа сугларагшадые баярлуулаа. Тиин үшөө урдахи жэлэй тус конкурсно хабаадагшад тайзан дээрэ үхибүүдээрэ гаража, альга ташалгада хүртэһэн байна. Жэл урда тээ хээли соо байһан үхибүүд мүнөө эхэнүүдэйнгээ гар дээрэ энезбхилэн хүнүүдые хаража байна.

«Манай гол зорилго хадаа гэр бүлэ болохоёо байһан гү, али һаа наһанайнгаа нүхэртэй болоод байһан хүнүүдэй дунда гэгээрүүлгын ажал ябуулга болоно», - гэжэ Уласхоорондын гэр бүлын академин Улаан-Үдын филиалай директор Юлия Леус хэлэнэ.

Гурбадахи үхибүүнэй эжы болохоёо бэлдэжэ байһан Эржена Бардуева тус конкурсно эдбхитэйгээр хабаадаа. «Намда минии гэртэхимни хамһалсаһан байна. Презентация эжитээ хээбди», - гэжэ Эржена хөөрэнэ.

«Семья моей мечты» гэһэн хэмжээ ябуулгын дүнгүүдээр бүхы хабаадагшад дипломуудта, бэлэгүүдтэ хүртэһэн байна.

Эржена БАТОВОА.

Авторай фото дээрэ: урдахи жэлэй хабаадагшад үхибүүдээрэ.

БҮРЯАДАЙ ПРЕЗИДЕНТТЭЙ

Апрель нарада "Бурятия" ГТРК-гай радиогоор Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ В.В.НАГОВИЦЫНТАЙ сэхэ дамжуулга эмхидхэгдээ нэн. Сагай бага дээрэнээ дамжуулгын үедэ республикын ажаһуугшадай табиһан бүхы асуудалнуудта харюу үгтөөгүйн харамтай. Тийн мүнөө министрствэнүүд болон албан зургаануудай харюунууды толилбобди.

- Дачнигуудта хүнгэлэлтэтэй автобусуудай маршрудууд бии, зүгөөр бидэ электрикээр ябадагбди. Үнгэрэгшэ жэлэй туршада хоёр дахин - зунай эсэстэ болон намарай эхиндэ - биледүүдэй сэн нэмээ. Сэнгын нэгэ бага буулгагдаашы наа, үшөөл үнэтэй зандаа. Түмэр харгыгаар хэдэн арбаад мянган дачнигуудай ябадаг хада, хүнгэлэлтын асуудал шийдхэхээр гэшэ гү?

Людмила Тимофеевна
ПЛЮСНИНА,
Загорск нуурин.

- Улаан-Үдэ хотын захиргаанай мэдээсэлээр, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ үнэн шударгыгаар ажаллаһанайнгаа түлөө СССР-эй орден болон медальнуудаар шагнагдаһан ара талын хүдэлмэрийн ветеранууд, ажалай ветеранууд болон 2004 оной декабриин 31-эй байдлаар тэдэнэй зэргэдэ ад-лидханда эрхэтэд, нэрээ сагааруу-лагдаһан болон политическэ хамалган хашалганда нэрбэгдэн хүнүүд 2010 оной үргэлжэдэ 50 процент хүнгэлэлтэтэйгээр электрикээр ябаха эрхэтэй. Гадна 2010 оной апрелин 1-нэе октябриин 31 болотор хугасаада болзороороо наһанайнгаа амаралтада гараһан пенсионернүүд нимэл хэмжэнэй хүнгэлэлтэдэ хүртэхэ юм.

- Түнхэнэй аймагай Харбяангууд тосхондо ажаһуудаг Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай ветеран Дамжун Дагбаевич Лобсонов Россиин Президентын гэр байра тухай зарлигаар хараалагдаһан 1 миллион түхэриг абахаяа хүлээжэ байна, энэ мүнгэндэ хүртэхэ гэшэ гү?

- Республикын Ажаһуугшадые социальна талаар хамгаалгын министрствэдэ мэдээсэлнэй ёһоор, мүнөө дээрээ Д.Д.Лопсоновто тусхай үнэмшэлгэ үгтэнхэй. Ветеранай абахаяа наһан гэрээ олоходонь, банкда нээһэн счедтонь федеральна бюджетдэ мүнгэн орохо.

- Хуурай ногоо набшаһа галдаһанай түлөө яла тохохо гурим нэбтэрүүлхые дурадханаб. Галдалгы болуулха хэмжээнүүд хэзээ абтаха гэшэб? Үхэр малаашы бэлшээхэ, үбнэшы сабшаха газар үгыл.

Николай АНТОНОВ,
Мухар-Шэбэрэй аймаг.

- РБ-гэй Хүдөө ажахын болон эдэ хоолой министрствын мэдээсэлээр, Буряадтамнай ой соо Түймэрэй аюулгүйн дүримүүдые эбдэнэй түлөө яла тохогдодог: эрхэтэдтэ - салин түлбэрийн нарын эгээл бага нэгэ хэмжээннээ ехэ бэшээр, тушаалта нюурнуудта - салин түлбэрийн нарын эгээл бага табан хэмжээннээ ехэ бэшээр. Зүгөөр ойн түймэр табилал, табан гү, али арбан хэмжээн болотор ялада унаха жэшээтэй.

- Президент ТГК-гай тарифууды шалгах комисси байгуулаа. Загорск нууринда энэ талаар ямар хэмжээнүүд абтахаб? Квартуранууд соохи батарейнүүд болуулагданхай шахуу. Ноябрь нарада орой голтой дулаатай болоһон аад, бүхэли үблөөрөө даараа нэмди.

Людмила Тимофеевна
ПЛЮСНИНА,
Загорск нуурин,
Гастеллын гудамжа, 3.



- Улаан-Үдэ хотын захиргаанда тодорхойлоһой ёһоор, нууриндатнай имэ комисси хүдэлжэ байнхай. Тийн 2010 оной апрелин 12-го "ЖКСК Загорск" ЗАО-гай мэргэжэлтэд Людмила Тимофеевнагай ажаһуудаг гэр шалгаад, дулаасуулгын эрилтэнүүд гүйсэд хангаданагүй гэнэн тобшолол хээ. Людмила Тимофеевна, та тус комиссийн шийдхэбэри абаад, "Теплоэнергосбыт Бурятия", "ТГК-14" ОАО-гой филиалда хандажа, түлбэриэ шэнээр тоолуулха болонот.

- "Зенит" гэнэн саадай ажахы 1978 ондо тогтоогдоһон юм, тээд мүнөө болотор харгыдань хэншы анхаралаа хандуулаагүй. Бороогой ороходо, тэрэ уһанда эдигдэжэ, хүнэй ябахын аргагүй болошодог...

Людмила Тимофеевна
ПЛЮСНИНА,
Загорск нуурин.

- 2010 оной барилгын хаһын эхилхэдэ, энэ харгы дээрэ ажал ябуулагдаха гэжэ Улаан-Үдэ хотын захиргаанай Барилгын талаар хороон мэдээсэнэ.

- 2006 ондо Илалтын проспектээр МВД-гэй байшанай хажууда "Департамент вкладов и займов" нээгдэ нэн. Тийн хаанаһаашы хиналтагүй энэ эмхи аяар 800 хүнэй хамта дээрэ 115 миллион түхэриг хулуугаа. Энэ хэрэгээр мурдэлгэ муугаар бэелүүлэгдэнэ. Мэхэлүүлэгдэнэ зонии хэн хамгаалхаб?

Людмила Тимофеевна
ПЛЮСНИНА,
Загорск нуурин.

- Улаан-Үдэ хотын Захиргаанай мэдээсэлээр, "Департамент вкладов и займов" - эрхэтэдэй урьһалалгын кооператив, гэшүүдынь - эрхэтэ(физическэ) нюурнууд. Кооператив "Урьһалалгын хамтаралга тухай" 2009 оной июлийн 18-ай 190-ФЗ дугаарай федеральна хуулийн үндэһөөр хүдэлнэ болон "Россиин Федерацийн банкнуудта эрхэтэ нюурнуудай вкладууды мүнхэлхэ тухай" 177-ФЗ дугаарай федеральна хуулийн ёһоор тогтоогдоһон вкладууды мүнхэлэлгын гуримда ороногүй.

Худал хуурмаг гаргаһан баримтаар 72-10-11 дугаарай уголовно хэрэг уридшалан мурдэлгэ эрхилхын тула РБ-дэхи МВД-гэй дэргэдэхи Мурдэлгын управленидэ дамжуулагданхай. Энэ

хэрэгы тус Управлениин начальнигай уялганууды дүүргэгшэ А.Н.Лесков болон Буряад Республикын прокурор, юстицийн 2-дохи классай гүрэнэй советник В.Г.Петров гэгшэд хиналта дороо абанхай.

"Урьһалалгын хамтарал тухай" 190-ФЗ дугаарай федеральна хуули нёдондол абтаа. Тэрэнэй ёһоор, 2011 онһоо эрхэтэдэй урьһалалгын кооперативууд өөрын гуримшуулгатай эмхинүүдтэ орохо ёһотой. Гүрэнэй хиналты гүйсэдхэхы засагай бүрин этигэмжэтэ федеральна зургаан (РФ-гэй Финансын министрство) бэелүүлхэ. Республикадамнай ямар зургаан энэ асуудал даажа абахаб - үшөө тодорхойлогдоодүй.

- Дээдэ Саянтай шадар арбан жэлэй туршада ой модон отологдожол байна. Үнгэрэгшэ жэлһээ худагуудаймнай уһан шэргэжэ эхилээ.

Дээдэ Саянтай ажаһуугшад. Ой модоной ажахын республиканска агентствын мэдээсэлээр, ой модо элүүржүүлхын тула хатанхай болон гэмэлтэнхэй модонуудынь отолжо байха шухала. Дээдэ Саянтай шадархи ой модон Заудинска лесничествэдэ хабаатай. Тийхэлээрээ элүүржүүлгын зорилгодо жэлдээ 92,7 мянган куб. метр модон отологдохо ёһотой. 2009 оной дүнгүүдээр оройдоол 39 мянган куб. метр гү, али хараалагдаһанһаа 42 процент отологдоо. Гадна хахадһаа ехынь эрхэтэд үмсынгөө хэрэглэмжэдэ модо бэлдэнэ байна.

- Муяын аймагта хүдөө ажахы хүгжөөлгын шийдхэгдээгүй асуудалда анхаралыетнай хандуулха хүсэлтэйб. Иимэ баян газар дайдатай аад, олон зомнай ажалгүй нууна. Энэ асуудалы шийдхэбэл, Бурядаймнай хойто дэбисхэр бүхы республикынгаа туһа түхэм болошошы магад.

Владимир Ефимович
СОВИЦКИЙ,
Таксимо нуурин.

- Нютаг нугадаа хүдөө ажахы хүгжөөхын тула газарай участок илгажа үгэхэ тухай асуудал нютагайнгаа өөһэдын хүтэлбэрийн зургаантай шийдхэхэ хэрэгтэй. - гэжэ РБ-гэй Хүдөө ажахын болон эдэ хоолой министрствэдэ харюусана. Ажаябуулгая эхилхын тула аймагайнгаа Ажалаар хангалгын жасада "Өөрыгөө ажалаар хангалга болон ажалгүй зон" гэнэн программаар хандажа болон. Тийгэжэ эрхэтэ (физическэ) нюурнууд тус жасын туһаар хэрэг эрхилэлгын түсэб захиха болон хүдэлмэрийн нуури бүхэнэй нээлгэдэ 58,8 мянган түхэригтэ хүртэхэ эрхэтэй. Гадна техникэ худалдан абахын тула богони гү, али удаан болзорой урьһаламжа абаха болон процентынь тэхэрюулэн бусаалгын мүнгэн туһаламжада хүртэхэ гэбэл, Буряад Республикын Хүдөө ажахын министрствэдэ дансанууды тушааха арга боломжо бии.

Зүгөөр хуулийн эрхэтэ (юридическэ) нюурнууд 300 мянган түхэригэй урьһаламжа абахын тула олзын хэрэг эрхилэлгын түсэбөө Промышленность, олзын хэрэг эрхилэлгэ болон инновационно технологинууды хүгжөөлгын талаар республиканска агентствэдэ тушааха аргатай. Гадна лизингээр техникэ худалдан абалгын, ажахыгаа зайн галаар хангалгын гаргашануудай хувиень тэхэрюулэн бусаагдадаг.

Олзын хэрэг эрхилэлгын түсэб, урьһаламжа абахын тула хэрэгтэй дансанууд тухай асуудалнуудаар Хүдөө нютагуудай мэдээсэлэй-методическа түбтэ имэ хаягаар хандахада болонот: Таксимо

нууриин, Советская гудамжа, 10, 8-дахы кабинет, Надежда Михайловна Скоробач. Тел.: 83013255495.

РБ-гэй Бага олзын хэрэг эрхилэлгы дэмжэлгын жасалаа урьһаламжа абаха гэбэл, Ринчин Дамдинович Дамбаевта хандагты. Тел.: 21-61-46

- Водоканалы хубийн нюурта үнэхөөрөө үгэхэнь гэшэ гү?

- Улаан-Үдэ хотын депутатуудай советэй шийдхэлээр, "Водоканал" МУП нээмэл акционернэй бүлгэм болгогдохоор хараалагдана. Гэбэшы эблэлэй бүхы акцинууд "Улаан-Үдэ хото" муниципальна байгууламжын мэдэлдэ байха юм гэжэ хотын Захиргаан онсолоо. Иимэ хубилалтанууд предпритийн ажаябуулга хүгжөөлгэдэ нэмэлтэ мүнгэн зөөри хабадуулхын, хотын бюджетэй олзо оршо дээшэлүүлхын тула хэрэгтэй.

- 185-дахы хуулийн ёһоор квартирануудай захабарилгада болон счэтчигууды тодхолгодо федеральна мүнгэн зөөрийн шэглүүлэгдэхэдэ, танайшы тогтоол гараа. Тээд счэтчигууд тодхолгоогүйл. Юундэ?

Маргарита Ибрагимовна
ЯГУДИНА.

- Маргарита Ибрагимовнагай ажаһуудаг гэрэй дулаасуулгын узелда 2009 оной декабриин 29-дэ хамтын (бүхы гэрэй) счэтчик табигданхай.

- Буряад хэлэн дээрэ бүхэли сүүдхын туршада дамжуулдаг FM-радио нээгэт гэжэ Буряадай залуушуулай зүгһөө гуйнаб. Буряад хэлэ хүгжөөлгэдэ горитой нүлөө үзүүлхэ байгаа гэжэ наһагдана.

Эрдэм Мункуевич БАТОВЕВ,
Улаан-Үдэ хото.

- Үнэхөөрөшы, имэ радиостанцийн нээлгэ удааршоо. Энэ асуудал нүүлэй хорёод жэлэй туршада нэгэнтэ бэшэ бодхоогдоһон юм. Нобшорной ушар шалтагаан тухай хэлэбэл, республикын дэбисхэр дээрэ ажалаа ябуулдаг 7 радиостанци Москваһаа дамжуулдаг. Тийхэлээрээ буряад хүгжэм болон дуунууд "хэбтэнь" тааранагүй. "Бурятия" ГТРК-да буряад дамжуулга болон хүгжэм дуунда үгтэдэг саг тон бага.

Буряад Республикын хоёрдохи гүрэнэй хэлэн дээрэ FM-радио нээхэ шухала. Тиймэнээ Буряадай Правительство тус асуудалы 2011-2013 онуудта буряад хэлэ хүгжөөлгын программада оруулаа, наһын сагта Арадай Хуралай сессидэ энээн тухай хэлсэгдэхэ. Гадна РБ-гэй Соёлой министрствэдэ харьяатай "Республикын мэдээсэлэй түб" нимэ зорилготойгоор 2010 оной мартын 31-дэ федеральна конкурсдо хабаадаа.

Буряад хэлэн дээрэ FM-радио байгуулха талаар хүдэлмэри үргэлжүүлэгдэхэ.

- Ойлгуулжа үгыт даа: бидэ Бэшүүртэ Ветерануудай гэртэ ажаһуунабди. Тийн гансашы пенсийнэй бэшэ, харин гар дээрэ абдаг мүнгэнһөөмнайшы хороонол, үшөө хүн бүхэнһөө 1200 түхэриг эринэ.

- Республикын Ажаһуугшадые социальна талаар хамгаалгын министрствэдэ тодорхойлоһой ёһоор, интернат-гэрнүүдтэ ажаһуудаг наһатай эрхэтэд болон эрэмдэг бээтэй зон (түхэрээн сүүдхын туршада заримдаа гү, али саг үргэлжэдэ хүнэй туһаламжада хэрэгтэй) пенсийнээ 75 процентые эдэе хоол, гутал хубсаһан, унтариин хэрэгсэлнүүды худалдан абалгада, байрын хангалгада түлэдэг.

"СЭХЭ ДАМЖУУЛГА"

Үнгэрэгшэ жэлдэ Буряад Республикада стационарна социальна хангалгын гүрэнэй стандарт хүсэндөө ороо. Тэрэнэй ёһоор, интернат-гэрнүүдтэ мүнөөнэй эрилтэнүүдтэй зохилдуулагдан, байра байдал найжаруулагдаа. Элдэб янзын олон тоото хангалганууд дурадхагдаа юм. Ажамидаралгын эгээл бага хэмжээнэй доошо олзотой эрхэтэдтэ бүхы хангалганууд түлбэриггүйгөөр үзүүлэгдэдэг. Тэнсүү гү, али нэгэ бага ехэ олзотойшуул зарим хангалгануудай түлөө түлэдэг. Теэдшье бүхы хангалгануудай түлөө түлбэринь эрхэтэнэй олзо болон ажамидаралгын эгээл бага хэмжээн хоёрой илгаагай хахаднаа ехэ болодоггүй. Жэшээн, эрхэтэн 4000 түхэригэй олзотой гэе. Пенсионерэй ажамидаралгын эгээл бага хэмжээн - 3817 түхэриг. Илгаань гаргая: 4000-3817=183. Түлбэрин хэмжээнэй тус илгаагай хахаднаа ехэ байха ёһогүй хадань, пенсионер бүхы (113) хангалгануудай түлөө оройдоол 91,5 түхэриг гаргашалга болоно.

Хэрбээ эрхэтэнэй пенсийн ажамидаралгын эгээл бага хэмжээнэй 150 процентнээ ехэ наань, жэшээн, 5769 түхэриг, социальна хангалганууд дүүрэнээр түлэгдэхэ ёһотой. Теэд интернат-гэрнүүдтэ тогтоогдоһон сэнгүүд бусад эмхинүүдтэхидэ орходоо нураггүй хүнгэн ааб даа. Жэшээн, интернат-гэртэ үнээ абхуулһанай түлөө түлбэри - 8,17 түх., эмхинүүдтэ - 70-100; таһалга сэрлэлэнэй түлөө (1 дүрбэлжэн метр) - 6, 53 түх., 15-50; хубсаһа угаһанай болон элюурдэнэй түлөө - 12,26 түх., 33.

- Юундэ ажалай ветерануудта трамвайгаар ябаха хүнгэлэлтэ үгыб? Ядахын сагта дачна хаһада хүнгэлэлтэтэй проезднойнууд байха нааб даа.

Алла ЖАМБАЛОВНА,
Улаан-Үдэ хото.

- Улаан-Үдэ хотын захиргаанда мэдээсэһэнэй ёһоор, 2004 ондо бүхы хүнгэлэлтэнүүд нара бүрин мүнгэн түлбэринүүдээр нэлгэгдээ. Тэрээн соонь ажалай ветерануудай хотын транспортаар ябалгын гаргашануудай хубинь хараалагданхай (нара бүрин түлбэрин хэмжээн - 403 түхэриг).

Энэ асуудалай шухалынь хараадаа абан, Улаан-Үдэ хотын захиргаан болон Улаан-Үдэ хотын депутатуудай совет 2010 ондо 14 дачна маршрудаар хүнгэлэлтэтэйгөөр пенсионернүүдэ шэрэлгэ үргэлжэлүүлхэ гһэн шийдхэбэри абаа. Тиихэлээрэ пенсионернүүд 180 түхэригэй проездной худалдажа абаад, тэрээгээрэ нарын туршада хэдышье дахин ябаха аргатай.

- Бидэ, 102-дохи микрорайоной ажаһуугшад, Бурядай Президентые имэ асуудалнуудаар туһалхынь гуйнабди: 1. үйлсэһүүднэй гэрэлгүй; 2. харгын хажуугаар тротуарнууд гэжэ үгы; 3. шатаһан бараагуудай газар дээрэ хүүгэдэй парк барихы гуйнабди. "АиФ" сониндо хотые болбосон түхэлтэй болголгын проект хараабди. Октябрьска райондо 277,5 миллион түхэриг хоёр жэлдэ үгтэнэ. Теэд манай микрорайон тухай нэгшье хэлэгдэнгүй. Мартын 15-да Пронькиновто ороһомнай, мүнгэн үгы гэжэ харюусаа. Теэд багахан микрорайондомнай эдэ миллионууднаа үгэхөөр бэшэ юм гү?

102-дохи микрорайоной ажаһуугшад.

- Хотын Захиргаан Бурядай найн дураараа Россиян бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойн баярта бэлдэлгын хэмжээндэ

2010-2011 онуудта хотын дэбисхэр болбосон түхэлтэй болголгын түсэб бэлэдхэн байна. Бурядай Президентын асуулта хэхэдэ, 2010-2011 онуудта Октябрьска районие болбосон түхэлтэй болгохо хэрэгтэ хараалһан мүнгэнэй хэмжээн - 138,14 миллион түхэриг гэжэ Улаан-Үдэ хотын захиргаан тодорхойло. Энэ мүнгэн зөөри гадаа гэрэлтүүлгын сетьнүүдэй нэлбэн шэнэдхэлгэдэ болон районой түб гудамжануудта модо тарилгада шэглүүлэгдэхэ.

Харин 102-дохи микрорайоной хүгжэлтэдэ (гудамжануудые гэрэлтүүлгэ, тротуарнуудые барилга) шэглүүлэгдэхэ мүнгэн "2011-2013 онуудта Улаан-Үдэ хотые болбосон түхэлтэй болголго" гһэн муниципальна тухай зорилготой программаар хараалагданхай.

- 2009 оной декабрин 26-да телевиденээр хотынгоо мэртэ хандажа, Сокол Комушка хоёрой хоорондо ябадаг 28-дахы маршрут тухай асуудал табиа нэм. Теэд мүнөөшье болотор үрэ дүн үгы. Ноябрь нараһаа тус маршрут ябанагүй.

Е.Г.СЕЛЬВЕРОВА,
Солдатский нуурин.

- Энэ асуудал тухайгаа нууриной советтэ хэдэн дахин хэлээб, теэд шийдхэгдэн юмэн үгы. Юуб гэбэл, наһатай зондо таатай автобусууд гансал үглөөнэй болон үдэшин сагта хомороо ябана, үдэртөө - гансал микроавтобусууд.

Нелли Николаевна КАРПОВА,
Аэропорт нуурин.

- Үнэхөөрөөшье, 28-дахы маршрут эгээл бэрхшээлтэй. Үмсын шэрэгшэд эндэ хүдэлхэ дурагүй. Энээнһээ урид хангалгагүй хүдэлмэрин түлөө хэлсээншье болжулагдаһан. Мүнөө тус маршрутда хүдэлжэ байһан шэрэгшыншье ажал ёһотой хэмжээндэ хүрэнгүй.

Тиймэһээ хотын захиргаан конкурсын тухай гурим бэлэдхэжэ, илагшада 12 шэнэ автобус үгэхөөр найдуулаа. Тийн апрелин 23-да илагша элирүүлэгдэжэ, тэрэнтэй хэлсээн баталагдаа. Шэнэ автобусууд май нараһаа ябажа эхилэнхэй.

- Бидэ, хүүгэдэй сэсэрлигэй хүдэлмэрилэгшэд, бага салинтайдаа дураа гутанхайбди: хүмүүжүүлэгшэ 3600 түхэриг салин хүлһэ абана, тэрэнэй доодохи хүмүүжүүлэгшэ - 2950, мэргэжэлтэн - 3727. Хүдэлмэрилэгшэдэй сагай хубаарие тааруу найн болголго гансал сэсэрлигэй даагшын болон ажахын талаар орлогшын түлбэринүүдтэ нүлөө үзүүлээ. Нурулсалай управлендэшье нилээд салингын нэмээ. Үшөө хэды соо найн салин хүлээхэ ёһотойбибди?

Улаан-Үдэ хотын 143-дахы хүүгэдэй сэсэрлигэй профкомой түрүүлэгшэ

Ольга Михайловна ЗАКАТОВА.

- Буряад Республикада Ажалай гүрэнэй инспекци мэдээсэһэ: салин түлбэрин шэнэ гуримай нэбтэрүүлэгдэнээр, республикын гүрэнэй эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдэй салин түлбэрин хэмжээн дээшлээ. Хүүгэдэй сэсэрлигүүд тухай хэлэбэл, нёдондо Улаан-Үдэ хотын Захиргаанай 294 дугаарай тогтоол гараа. Тэрэнэй ёһоор, нурулсалай халбарин хүдэлмэрилэгшэдэй окладауд нилээд дээшлээ. Хүүгэдэй сэсэрлигүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй дунда зэргын салин 2009 ондо 6404 түхэриг бүридхөө, энэнь 2008 онойхидо орходоо 828,5 түхэригөөр ехэ юм.

Сэсэрлиг бүхэндэ тус хэмжээнһээ бага бэшэ салин абахын, мүнгэн зөөрин

ашаг үрэтэйгөөр хубаагдахын тула хүдэлмэрилэгшэдэй сагай хубаарие шэнээр хаража үзэхэ шийдхэбэри абтаа. 2010 ондо үдэшин сагта хүүгэдэй сэсэрлигтэ ябасые шэнжэлһэнэй ашаар салин түлбэрин жасанууд юрынхидэ оруулагдаа.

Салин түлбэрин жасын үндэнэн хуби мүнөө эмхинүүдтэ дүүрэн хэмжээндэ хүргэгдэнхэй. 2010 ондо Урмашуулгын жаса 10 процент бүридхөө.

- Совет үедэ Левый Берег микрорайондо өөрын хүүгэдэй сэсэрлиг, амбулатори байгаа, Комсомольский олтирог болотор автобус ходо ябагша нэн. Мүнөө тад ондоо болонхой. Үглөөгүүр ажалдаашье ошохын аргагүй. Найн тээшэ юмэн хубилха гэшье гү? Зомнай нэмэжэл, шийдхэгдээгүй асуудалнууд олошоржол байна. Тус микрорайондо гэр болон газар үмсэдөө худалдан абалгын асуудал шийдхэгдэхэ гэшье гү?

Светлана Григорьевна,
Улаан-Үдэ хото.

- Улаан-Үдэ хотын захиргаан зүбшөөлгүйгөөр баригдан гэрнүүдые хуулита болгохо асуудалаар Левый Берегэй ажаһуугшадтай найдаа уулзаха түсэбтэй гэжэ хотын мэриде мэдээсэ. Майн 1-һээ 11-дэхи маршрудай автобус Комсомольский олтирог хүрэтэр ябажа захалаа.

- Улаан-Үдын буддын шажантанай бүлгэмэй зүгһөө туһа эрин ханданаб: бидэ Юстициин министрствэдэ бүридхэлдэ абтанхайбди. Шийдхэгдээгүй асуудал гэхэдэ, өөрын байрагүйһөө боложо хүлһэлхэ баатай болодогбди. Бидэ - коммерческэ эмхи бэшбарнибди, өөһэдынгөөл хүсөөр ажамидарнабди. Тиймэһээ хотодо 10 сотко газар үгэхыетнай гү, али газартай байшан худалдажа абалгада туһалхыетнай, үгы гэбэл, ямаршье хуушан байшан үгэхыетнай гуйнабди.

Рабдан БУДАЕВ,
Улаан-Үдэ хото.

- Буряад Республикын Зөөрин болон газарай харилсаануудай министерство мэдээсэһэ: Газарай кодексын ёһоор, шажан мүргэлэй эмхинүүдтэ газарай участогууд барилгын эрхилэгдэжэ байһан болзороорнь түлбэриггүйгөөр ашаглалгада үгтэдэг. Хуулин эрхэтэ (юридическэ) нуур болохо шажан мүргэлэй эмхи нутагай өөһэдын хүтэлбэрин зургаанда газарай участок шэлэхэ болон объектын бодоогодохо газар уридшалан зүбшэхэ тухай мэдүүлгэтэйгээр хандаха аргатай. Данса соонь объектын удха шанар, бодоогодохо газарын, газарай участогай хэмжээнэй үндэнэ баримта, эдлэхэ эрхэ заагдаатай байха ёһотой. Эдлэхэ эрхэ гэшээдэнэ объектын барилгын болзорто түлбэриггүйгөөр ашаглаха эрхэ зааха.

Улаан-Үдэдэ газарай участок абаха гээ наа, РБ-гэй Гүрэнэй болон муниципальна хангалгануудые үзүүлдэг олон үүргэтэ түбтэ мэдүүлгэтэйгээр хандаха хэрэгтэй. Хаягын: Ключевская гудамжа, 76А. Объектын байха газар уридшалан зүбшэлгэтэй барилга бэлүүлхын тула участок үгэлгын гурим хараална гэбэл: газарай участок шэлэн абалга болон объектын байха газар уридшалан зүбшэхэ тухай шийдхэбэри абалга; газарай участогта хабаатай кадастрова хүдэлмэринүүдые бэлүүлгэ, гүрэнэй бүридхэлдэ абалга; барилга эрхилхын тула газарай участок үгэхэ тухай шийдхэбэри абалга.

Байшан үгэхэ арга боломжо тухай хэлэбэл, хүсэндөө байгаа хуулин ёһоор,

Бурядай гүрэнэй эдлэлдэ байһан хүдэлсэгүй зөөрин объектнүүдые имэ аргаар шажан мүргэлэй эмхи зургаануудта дамжуулан үгэхэ болохо:

1. Гүрэнэй зөөрине тооргонууд дээрэ табича, заабол түлбэритэй үндэнээр үмсэлэлгэ (2001 оной декабрин 12-ой 178-ФЗ дугаарай федеральна хуули).

2. Россиян Федерациин Правительствын 2001 оной июнин 30-ай 490 дугаарай тогтоолоор баталагдаһан Шажан мүргэлэй эмхинүүдтэ шажан мүргэлэй удхатай зөөри дамжуулан үгэхэ тухай дүримэй ёһоор түлбэриггүйгөөр үгэлгэ.

Дээрэ нэрлэгдэн дүримүүд заабол шажан мүргэлэй зөөридэ болон шажан мүргэлэй хүдэлхэ зөөридэ (мүргэлэй байшануудай досоохи бараанай зүйлнүүд) хабаатай гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Зүгөөр шажан мүргэлэй эмхинүүдтэ зөөрин талаар дэмжэлгэ болон (гү, али) хүдэлсэгүй зөөрин объектнүүдые худалдан абахын тула бюджетһээ мүнгэ гаргашалга хууляар хараалагдадаггүй.

Мүнөө дээрэ Бурядай эдлэлдэ байһан болон гурбадахи нуурай эрхээр ашагдаагүй шажан мүргэлэй объектнүүд республикадамнай үгы (2010 оной апрелин 29-эй байдалаар).

- Юундэ Буряад орондо грамотанууд болон нэрэ зэргэгүй наа, "Ажалай ветеран" гһэн нэрэ зэргэдэ хүртэхөөр бэшэб? Юрын грамотанууд тоологдоногүй. Зүгөөр би 40 жэлэй ажалай стажтайб, гадна нэгэл газартаа 25 жэлэй туршада хүдэлнэб.

Зоя Алексеевна СЕМЕНОВА,
Улаан-Үдэ хото.

- 49-дэхи жэлэ хүдэлжэ байнаб, теэд "Ажалай ветеран" гһэн нэрэ зэргэ олгоногүй...

Виктор Алексеевич ЛХАМАЖАПОВ,
Улаан-Үдэ хото.

- СССР-эй гү, али Россиян Федерациин орден болон медальнуудтай, хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдтэй, үгы гэбэл, наһанайнгаа болзороор гү, али олон жэлдэ хүдэлһэнэй түлөө пенси тогтооһодо хэрэгтэй ажалай стажай хажуугаар ажалдаа шалгарһанай албан захиргаанай тэмдэгүүдээр шагнагдаһан хүнүүд "Ажалай ветеран" гһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэхэ эрхэтэй. Тийхэдэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу-ехэ дайнай үедэ хуулин наһа гүсөөгүдөө ажаллажа эхилһэн 40 жэлэй стажтай эршүүл болон 35 жэлэй стажтай эхэнэрнүүд энэ нэрэ зэргэдэ хүртэжэ болохо. "Ажалай ветеран" гһэн нэрэ зэргэ олгохо эрхэтэй ажалдаа шалгарһанай албан захиргаанай тэмдэгүүдтэ СССР-эй, РСФСР-эй гү, али Россиян Федерациин министрствэнүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрин шийдхэбэреэр олгогдоһон хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд, энгэрэй тэмдэгүүд болон значогууд, хүндэлэлэй грамотанууд, магтаалай грамотанууд, дипломууд ороно.

Хүсэндөө байгаа хуулин ёһоор, тухай шагналгүйгөөр ажалай ехэ стаж "Ажалай ветеран" гһэн нэрэ зэргэ олгохо үндэнэ баримта боложо үгэнгүй.

Тус нэрэ зэргэ олголгын эрилтэнүүд "Ажалай ветеран" гһэн нэрэ зэргэ олголгын гурим болон эрилтэнүүд тухай" 2006 оной мартын 7-ой 1561-III дугаарай Буряад Республикын Хууляар тодорхойлогдонхой. Республикын хуули "Ветеранууд тухай" 1995 оной январин 12-ой 5-ФЗ дугаарай федеральна хуулитай зохилдуулагдан абтанхай.

РБ-гэй Президентын болон
Правительствын Хэблэлэй
албан бэлдэбэ.
Д.МАРХАДАЕВА оршуулба.

Засагай дээдын зургаануудта

БҮРЯАДАЙ ПРАВИТЕЛЬСТВО: ҮДЭР ҮДЭРЭЙ ҮЙЛЭ ХЭРЭГҮҮД

2010 оной майн 17 - 22



Буряад Республикын Президент - Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Владимирович Наговицын үнгэрэгшэ долоон хоногой туршада Правительствын гшүүдтэй, гүйсэдхэхэ засагай зургаануудай хүтэлбэрлэгшэдтэй түсэблэлгын зүблөө эмхидхээ, хүдэлмэрийн хэдэн уулзалга үнгэргөө.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын Нэгдэхэ орлогшо Иннокентий Матвеевич Егоров РБ-гэй Президентын болон Арадай Хуралай түсэблэлгын зүблөөнүүдтэ хабаадаа. Иннокентий Матвеевичэй хүтэлбэрлэн зүблөөнүүд: республикын гүйсэдхэхэ засагай зургаануудтай түсэблэлгын; "Приоритеты Байкальского региона в азиатской геополитике России" гэнэн уласхоорондын конференцийн эмхидхэлэй хорооной; Буряадай найн дураараа Россин бүридэлдэ орохоор 350 жэлэй ойн баярта бэлдэлгын талаар эмхидхэлэй хорооной; Соёл хүгжөөлгын Бүгэдэ буряадуудай эблэлэй, мүн 300 куб. метр модо илгажа үгэлгын болон ашагалгын талаар хүдэлмэрийн бүлэгүүдэй. Гадна 2011-2012 онуудай бюджетүүдэй түлэбүүдэ болон "Республикын бюджеттэ хубилалтанууды оруулха тухай" РБ-гэй Хуулине Арадай Хуралай июнийн сессин үзэмжэдэ бэлдэлгэ; бюджетэй урьһаламжанууды бусаалга; хүдөө нутагта нургуулин дэргэдэ соёлой-нуралсалай спортын түб тогтоохо талаар туршалгын проект болон бусад шухала асуудалнуудаар хүдэлмэрийн зүблөөнүүд үнгэргэгдөө.

Экономическа хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Александр Евгеньевич Чепик Арадай Хуралай Зүблэлэй, Буряадай найн дураараа Россин бүридэлдэ орохоор 350 жэлэй ойн баярта бэлдэлгын талаар эмхидхэлэй хорооной, "4 ноября" гэнэн либерально-консервативна клубай зүблөөнүүдтэ хабаадаа. Тинхэдэ Александр Евгеньевич нимэ асуудалнуудаар хүдэлмэрийн зүблөөнүүдэ үнгэргэн байна: Буряадай газар дорохи ашагта малтамалнууды ашаглалга; федеральна колхозууды республикын мэдэлдэ дамжуулан үгэлгэ болон зүбшөөлгүйгөөр эрхилэгдэн барилганууд; эрэмдэг бэтэй болон хуулин наһа гүйсөөгүйшүүдтэ хүдэлмэрийн нууринууды квотололго; ойн түймэрнүүдэ элирүүлэн усдахын тула дэбисхэр шалгалгын гурим найжаруулга; технопарк барилга; РБ-дэ нуралсалда гүрэнэй захил баталалга; Японидо Буряадай презентацида бэлдэлгэ; үлэгдэл болбосоруулгын завод; "Улаан-Удын макарон бүтээлгын фабрика" ОАО-е дэмжэлгэ; Монгол гүрэндэ туһа үзүүлэлгэ.

Социальна хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Баир Гвиболович Бальжиров эрхэтэдтэй хубиннь асуудалнуудаар уулзаа; хүүгэдэй элүүржүүлгы эмхидхэлгын асуудалаар республикын аймагуудтай видеоконференци эмхидхээ; "Приоритеты Байкальского региона в азиатской геополитике России" гэнэн уласхоорондын конференцидэ бэлдэлгын болон үнгэргэлгын талаар зүблөөндэ, мүн "Хүдөөгэй нургуулин эрхэ байддалда шанар найтай эрдэм нуралсал: шиндхэгдээгүй асуудалнууд, хараа болонжонууд, туйлалтанууд" гэнэн асуудалаар республиканска форумдо хабаадаа; Дэлхэйн монголшуудай конвентдэ зорюулагданан хүдэлмэрийн зүблөө хүтэлбэрлөө.

Инфраструктура хүгжөөлгын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Александр Андреевич Фоменко нимэ

асуудалнууды хаража үзөө: "2020 он болотор элшэ хүсэ гамналга болон элшэ хүсэнүүдэй ашаг үрэ дээшлүүлгэ" РЦП-гэй түлэб бэлдэхэлгэ; халдабарита микробууды усдахалгын хэрэгсэлнүүдэ худалдаада абахын, малай хүүрэй олдоһон газарнуудта халдабари саралгын хүдэлмэри үнгэргэхын тула РБ-гэй Ветеринарийн управленидэ мүнгэн зөөри гаргашалга; республикада элшэ хүсэнүүдэй ашаг үрэ дээшлүүлгын талаар хэмжээ ябуулгануудай түсэб бэлдэлгэ; 2010 оной августын 1-нээ ноябрь нара болотор хугасаада Россин-Монголой хилээр мал гаргахын тула "Айнек-Гол" АПП нээлгэ; зүбшөөлгүйгөөр баригданан гэрнүүдэ хуулин хүсэтэй болголгын болон олон квартиратай гэрнүүдэй ажаһуугшадай гэршадархи талмай эдлэхэ эрхэ тогтоолгын асуудалнуудаар РФ-гэй Верховно болон Дээдэ Арбитражна сүүдүүдэй пленүүдэй дүнгүүд. Гадна Александр Андреевич Агаарай транспортын Зүүн Сибирийн регион хоорондын территорияльна управлениин хүтэлбэрлэгшэ Э.А.Кошенков гэгшэтэй уулзаа; Новосибирск хотодо "Сибирское соглашение" гэнэн регионууд хоорондын эблэлэй Сибирийн энергетикын талаар зохилдуулгын соведэй болон "Сибирийн Элшэ хүсэнүүдэй Эблэлэй" Соведэй суг хамтын зүблөөндэ хабаадаа.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Анатолий Анатольевич Лехатиной толгойлдог Россин Федерацийн Президентын дэргэдэхэ Буряад Республикын Бурин эрхэтэ түлөөлэгшэ эмхидэ энээнһээ урид бөлүүлэгдэжэ байһан хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэхэһээ гадна нимэ асуудалнууд дээрэ ажал ябуулагдаа: Буряадай найн дураараа Россин бүридэлдэ орохоор 350 жэлэй ойн баяр тэмдэглэлгын талаар хэмжээ ябуулгануудай түсэб бөлүүлгэ; Улаан-Үдэ хотодо халдабарита үбшэнүүднээ аргалалгын больницыца, перинатальна түб, онкологическа диспансер барилга; Улаан-Үдэдэ технопарк тогтоолго; Северо-Байкальска болон Ахын аймагуудай дэбисхэрнүүд дээрэ кварцын түүхэй эдэй хэбтшэнүүдэ ашаглалга.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Захиргаанай Хүтэлбэрлэгшын уялганууды дүүргэгшэ Николай Михайлович Антонов РБ-гэй Президентын, Правительствын Түрүүлэгшын Нэгдэхэ орлогшын түсэблэлгын зүблөөнүүдтэ хабаадаа, Захиргаанай байгуулгын халбаринуудай хүтэлбэрлэгшэдтэй түсэблэлгын зүблөө үнгэргөө.

Захиргаанай байгуулгын халбаринуудта бөлүүлэгдэн ажал хэрэгүүд: Буряадай Тамужанай начальник В.С.Томинай, кадрнуудай талаар Буряадай Тамужанай начальнай орлогшо Н.П.Митрофановой хабаадалгатай брифинг; РБ-гэй соёлой министр Т.Г.Цыбиковэй, Сампиловой нэрэмжэтэ Уран найханай музейн директор Т.А.Бороноевагай, Хангаловай нэрэмжэтэ Буряадай түүхын музейн эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ О.Шаглановагай, "Рок-сфера" клубай генеральна директор Д.В.Золотаревой, "Нормальные люди" гэнэн залуушуулай зохёохы бүлэгэй түлөөлэгшэдэй пресс-конференци; Буряад Республикын хуули хамгаалгын зургаануудай хэблэлэй албангуудай клубай зүблөөн; Буряад Республикын Президентын дэргэдэхэ Эхэнэрнүүдэй зүбшэлгын соведэй Баргажанай болон Хурамхаанай аймагуудта нүүдэл зүблөөн.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ЭМХИДХЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

24.05 9.00 РБ-гэй Президентын зүблөөнүүдэй танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЫЕ ЭРХИЛЭГШЭ - АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ЭМХИДХЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

24.05 13.30 Ехэ танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэ Ц.-Д.Э.Доржиев)
1. "Буряад Республикын Арадай Хуралай Регламентда хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай
2. Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжэтэ арбан зургаандахи сессидэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд
26.05 14.00 каб.231

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нутагай өөһэдын хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэ А.С.Скоцырская)

"Буряад Республикада хуули буса ябадалһаа нэргүүлгын байгуулгын үндэһэ нуури тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
25.05 11.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэ В.А.Павлов)

"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ яармагуудай ажаябуулга эмхидхэхэ тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
25.05 10.00 каб.119

"Гүрэнэй болон муниципальна эдлэлдэ байһан газарай участогууды түлбэриггүйгөөр үгэхэ тухай" Буряад Республикын Хуули бөлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай
26.05 10.00 каб.119

"Газарай харилсаануудта хабаатай зарим хуули ёһоной актуудта хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
27.05 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, нийтын болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэ В.Р.Булдаев)

"Буряад Республикада арадай уран найханай урлал тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
26.05 14.00 каб.212

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮСЭБЛЭНЭН ХЭМЖЭЭ ЯБУУЛГАНУУД

2010 оной майн 24 - 28

"Региональна болон нутагай (муниципальна) удха шанартай соёлой баялгай объектнууды гүрэнэй талаһаа хамгаалгада хабаатай хуули эбдэнэй түлөө захиргаанай харюусалга тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
27.05 10.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэ А.Т.Стопичев)

1. "Гуиралсал тухай" Россин Федерацийн Хуулин 55-дахи статьяда хубилалтанууды оруулха тухай" 293562-5 дугарай федеральна хуулин түлэб тухай
2. "Ветеранууд тухай" федеральна хуулин 14-дэхи статьяда хубилалта оруулха тухай" 309506-5 дугарай федеральна хуулин түлэб тухай
24.05 14.30, 15.00 каб.218

1. "Уялгата медицинскэ страхованиин Буряадай территорияльна жасын 2009 оной бюджетэй бөлүүлгэ тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
2. "Уялгата медицинскэ страхованиин Буряадай территорияльна жасын 2010 оной бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
3. "Үншэн болон гэртэхинэйгээ харуунагуй үлэһэн хүүгэды үргэжэ абанан эрхэтэды социальна дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
25.05 10.00, 10.30, 11.30 каб.218

"Эрэмдэг бэтэй зоние социальна талаар дэмжэхэ тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
25.05 13.30 каб.218
Нүүдэл хүдэлмэрийн зүблөөн:
"Буряад Республикада юрэнхы нуралсалы номололгын гурим тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
25.05 15.00 Кабанскын аймаг

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүды ашаглалгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэ В.Г.Ирильдеев)

"Социальна хүлһэлэлгын хэлсээнүүдээр үгтэдэг гэр байрада хэрэгтэй эрхэтэды бүридхэлдэ абалгын дүрим тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
24.05 15.00 каб.203
"Буряад Республикада гүрэнэй-үмсын харилсаа холбоонууд тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
26.05 14.00 каб.203
"Ногоон тарималнууды хамгаалха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
28.05 11.00 каб.203

III. "ПАРЛАМЕНТСКА ХЭЛСЭЛГЭНҮҮД"

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүды ашаглалгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэ В.Г.Ирильдеев)

Буряад Республикын экономикын инновационно хүгжэлтэ хуулар хангалга
27.05 10.00 Ехэ танхим

IV. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЕЭН АБАЛГА

В.А.Павлов Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хорооной түрүүлэгшэ
27.05 14.00-17.00 каб.330/119

ЭРТЫН ОРООНОТО УРГАМАЛНУУД ТАРИГДАНА

Республика дотор хабарай тарилгын хүдэлмэринүүдэ майн 21-дэ эхилээ. Манай эндэ газар элдүүрилжэ эхилхэ болзорһоо хоёр-гурбан үдэрөөр хожомдожо газараа хахалжа эхилээшье наа, мүнөө горитой талмайда тарилга хэгдээд байна. Эртын орооһото ургамалнууды ажахынуудта тарижа байнхай.

Мүнөө үедэ хабартаа эртүүр тарилга орооһото ургамалнууд бүхы дээрээ 28,6 мянган гектарта таригданхай. Энэнь түсэбэй 24,7 процент болоно. Эгээл эршэмтэйгээр хабарай тарилга Хурамхаанай аймагта ябуулагдана. Эндэ 1440 га талмайда тарилга хэгдээ. Хягтын аймагта — 965, Ярууны — 496, Баргажанай — 230, Прибайкалийн — 165 гектар газарта шэниисэ тарьяад байна. Эдэ аймагууд тарилга үнгэргэхэ графигһаа 4-5 үдэрөөр гээгдэнэ.

Орооһо тарьяа ургуулгаар шэлэгдэмэл ажахынууд гэхэ гү, али республикын тусхай программаар хүдэлдэг, гүрэнһөө тэдхэмжын ехэ мүнэг абадаг. Хүдөө ажахын предпрятинуудтай 24,6 мянган гектарта орооһото ургамалнууды таринхай. Энэнь түсэбэй оройдоол 25,1 процент болоно. Мухар-Шэбэрэй аймагтай хэдэн ажахынууд тарьяа ургуулха шэглэлтэй, республикын тусхай зорилготой программаар хүдэлнэ.

Газар элдүүрилхэ бүхы эрилтэнүүд сахигдажа, тарилгын хүдэлмэринүүд үнгэргэгдэдэг гээшэ. Тиигээдшье газарын үржэл һайтай. Мүнөө энэ аймагтай ажахынууд 5275 гектарта тарилга хээ, энэнь түсэбэй 31,8 процент болоно. Тэрэнэй удаа Тарбагатайн аймагта тарьяа ургуулха тусхай программаар хүдэлдэг хүдөө ажахын предпрятинууд 2180 га талмайда орооһото ургамалнууды нууланхай. Энэнь түсэбэй 70,6 процент болоно. Захаамнай аймагта - 1650 гектарта, Түнхэнэй — 837 га талмайда тарьяан хаягданхай.

Зарим аймагуудта тарилгын хүдэлмэринүүдэ унжагайруулна.

Нэрлэбэл, Хорин, Зэдын, Прибайкалийн аймагуудта ерээдүй ургасын түлөө тэмсэл эршээе абажа ядажа байнхай. Зэдын аймагта 5630 гектарта тарилга хэгдээ. Энэ жэлдэ эндэхи хүдөө ажахын предпрятинууд тарьяа тариха талмайнууды нилээд үргэхдэхэ зорилготой. Тиихэдэ тэжээлэй ургамалнууды ехээр тариха түсэбтэй.

Юуб гэхэдэ, адууна мал олоор барилдаг энэ аймагта тэжээлэй ургамалнуудтай талмай жэл бүри үргэхдэхэ гэжэ оролдог. Хараалагданан түсэбэйгөө оройдоол 20 процент шахууень тарьяад байһан аймагта хээ ажалын үшөөл ехэ. Хоридо 330 гектар, Прибайкалийн аймагта 165 гектар газарта тарилгын хүдэлмэринүүд үнгэргэгдөө.

Тарилгы эршэдэнэ оруулжа ядажа байһан аймагуудтай хажуугаар энэ хүдэлмэринүүдтэ халажа ороодүй ажахынууд бии хаш даа.

Жэшээлхэдэ, Баргажанай аймагтай Яаригтын хүдөө ажахын кооператив, Зэдын аймагтай Октябрийн 60 жэлэй нэрэмжэтэ ажахын, «Кабанскын рыбзавод» хүдөө ажахын-үйлэдбэрийн кооперативтай, Кабанскын аймагта Улаан-Удын шубуунай фабрикийн ажалшад орооһо тарьяа тариха ёһотой аад лэ, үшөө эхилээшьегүй байна. Мухар-Шэбэрэй аймагтай Нутайн ажахы, тиихэдэ Хорин аймагтай «Агротехсервис» гэхэн бүлгэм тарилгын хүдэлмэринүүдэ саг болзорһоон гээгдүүлжэ байна.

Республикын ажахынуудта 846 гектар талмайда хара орооһон таригдаа. Энэнь түсэбэй 84,2 процент болоно. Бэшүүрэй аймагта 150 гектарта хара тарьяа тариха аад лэ, хоёр дахин ехэ газарта тарилга хэгдэн байна. Хягтын аймагта 190 гектарта тарилга хэгдээ. Хурамхаанай, Баргажанай аймагуудта хара орооһо тариха түсэбөө дүүргээдүй. Республикын ажахынуудта хамта дээрээ 25569 га талмайда шэниисэ таригдаа. Энэнь оройдоол 47,4 процент болоно. Түсэбэй ёһоор 53.972 га талмайда шэниисэ таригдаха ёһотой.

Мүнөө үсын байдалаар, Сэлэнгын аймагтай Юрөөгэй хүдөө ажахын-үйлэдбэрийн кооператив, Хэжэнгын аймагтай акционернэ «Михайловка» гэхэн бүлгэм, Тарбагатайн аймагтай «Мясников», «Максимов» гэхэн тарьяан-фермерэй ажахынууд шэниисэ тарижа дүүргээ. Хара орооһо, шэниисэ тарихаһаа гадуур обёос, ешмээн тарижа эхилэнхэй.

Республикын хүдөө ажахын предпрятинууд тэжээлэй ургамалнууды тарижа байнхай. Оройдоол 625 гектарта тарилга хэгдээ. Бэшүүрэй аймагтай «Еланский» гэхэн хүдөө ажахын-үйлэдбэрийн кооперативтайхид 300 гектарта, Калининой нэрэмжэтэ колхоздо 25 гектарта донник таригдаа. Загарайн аймагтай «Надежда» гэхэн хүдөө ажахын-үйлэдбэрийн кооперативта 50 гектарта, «Твороговский» гэхэн хүдөө ажахын-үйлэдбэрийн кооперативта 250 гектарта силос таригданхай. Энэньгээ гадна Мухар-Шэбэрэй аймагтай «Искра» колхоз» гэхэн хүдөө ажахын-үйлэдбэрийн кооперативта 870 гектарта донник таригдаа.

Мүнөө жэлэй тарилгада 27,5 мянган тонно үрһэн гаргашалагдаха. Республикын ажахынууд үрһөөр хангаданхай. Эрхүүгэй областһоо болон Забайкалийн хизаарһаа дутаһан үрһээе ажахынууд зөөһөн байна. Россельхозбанк үрһэн худалдажа абаха ажахынуудта богони болзороор мүнгэ урьһаар үгэжэ туһалаа. Иимэ ажахынууд мүнөө дээрээ 50,36 миллион түхэригэй урьһаламжа абанхай.

Республикын тарьяа тарилга ажахынууд газар тарьяалан үржүүлхэ минеральна үтэгжүүлгэнүүдээр хэр хангаданхай гээшэб гэхэдэ, 8670 тонно хэррэглэмжын 3399,4 тоннонь абтанхай. Үшөө 2510 тонно нэмжэе абаха хэлсээнүүд баталагданхай. Мүнөө үедэ 14750 гектар тарьяалангай газар үржүүлэгдэнхэй.

Ажахынууд үрһэнэй орооһо хорложо тарилга хэнэ. Мүнөө үедэ 5976 тонно үрһэн хорлогдоо. Ажахынуудта энэ хүдэлмэри ябуулагдаһаар, 2575 килограмм фунгицид гэхэн хорон абтанхай. Үшөө эды шэнэниие ажахынууд абаха ёһотой.



Хабарай тарилгы үнгэргэлгэдэ 1150 тонно дизельнэ түлишэ абтанхай. Энэнь апрель-май һарануудта худалдан абтаха түлишэ-тоһодолгын хэрэгсэлнүүдэй 33 процентнь болоно.

Республикын ажахынуудта 1726 тракторнуудтай, 708 анзаһануудтай, 607 культиваторнуудтай, 26 тарилгын комплекснуудтай, 570 сеялкэнүүдэй хүсөөр газар тарьяалангай ажал ябуулагдана.

Республикын хүдөөгэй ажалшад тарилгын хүдэлмэринүүдэ хоёр халаанда эмхидхэжэ ябуулна. Тарилгын комплекснууд түхэрэн сүүдхын туршада хүдэлнэ. Гэнтэ техникын эбдэрхэ ушарта байра дээрэнэ заһабарилха бригадануудтай хүдэлмэри эмхидхэгдэнэ. Тарилгада хабаадагшадта хэрын стануудта халуун эдэе бэлдэдэг тогоошод туха сүлөөгүй ажаллана.

Хүдөө ажахын предпрятинуудтай ажалшад орооһото ургамалнууды июнийн 5 болотор, тэжээлэй ургамалнууды июлийн 1 хүрэтэр тарижа дүүргэхэ зорилготойгоор ажаллажа байнхай.

Эльвира ДАМБАЕВА,
манай корр.

ТОБШОХОНООР

хүнүүд нишэ тиишээ зөөнэ гэжэ ажаглагдана. Зөөгшэдэй ехэнхинийн республикын нислэл хото шэлэһэн байна. Тиин жэлэй эхинһээ Улаан-Удын ажаһуугшадтай тоодо 314 хүн нэмээ.

Үнгэрһэн жэлдэ нислэл хотодо хүн зоной тоо олошороо гэжэ ажаглагдаа. Статистикын хорооной мэдээгээр, 2009 ондо хотын ажаһуугшадтай тоо - 55,7 процентдэ, харин хүдөөгэй зоной 44,3 процентдэ хүрөө.

Бурядай Статистикын хорооной мэдээгээр, жэлэй эхинһээ Улаан-Үдэ хотодо 941 үхибүүн түрэнэн байна. Республикын аймагуудта 1585 үхибүүд түрөө. Кабанскын аймагта - 164, Хягтын - 117, Загарайн - 116, Сэлэнгын - 110, Зэдын аймагта 106 үхибүүд энэ дэлхэйдэ мүнделһэн байна.

Буряад ороной 10 предпрятинууд ажалшадта салын түлэггөөр ехэ үри ушарууланхай. Улаан-Удын «93-дахы барилгын управлени» гэхэн федеральна гүрэнэй унитарна предпрятни 3,5 миллион түхэриг салингай мүнгэ ажалшадтаа үритэй болонхой. Загарайн аймагтай «Татарский ключ» гэхэн гэр байрын-коммунальна ажахын предпрятни 578 мянган түхэригэй үри шэри

ушарууланхай. Июньин 1 хүрэтэр предпрятинин хүтэлбэрилэгшэд энэ үриг хүсэлдүүлжэ түлэхэбди гэжэ найдууланхай.

Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон эдэе хоолой министрствын хэблэлэй албанай мэдээсэһээр, «Еланский» гэхэн хүдөө ажахын кооперативтай дэргэдэ Бэшүүрэй аймагтай ажахынуудтай хүтэлбэрилэгшэд сугларжа, министр Александр Манзановтай хаяхан уулзалга үнгэргөө. Техникээр хангалгын асуудал зүбшэгдөө. Нэрлэгдэгшэ ажахы 32,3 миллион түхэригэй шэнэ техникы агролизингээр абаа. Шэнэ техникын арга боломжынь аймагтай ажахынуудтай хүтэлбэрилэгшэд үндэрөөр сэгнэбэ.

Хүүгэды хамгаалгын уласхоорондын үдэрһөө эхилжэ, Улаан-Үдэ хотодо могоютагуд хоорондын фестиваль үнгэргэгдэхэнэ. Хүүгэдтэ найруулан табиһан зүжгүүдэй хүршэ Шэтэ болон Эрхүүгэй театрнуудһаа харуулха байна.

Байгша оной майн 27-до Библиотекеһүүдэй үдэр үнгэргэгдэхэнэ. Хэблэлэй хэрэгсэлнүүдэй баян жаса манай республикын номой сангуудтай байгуулагданхай. Номой сангуудтай хүн зоние ухаан сэдхэлэй талаар хүмүүжүүлгэдэ дүүргэхэ үүргэнь буурашагүй.

Эльвира ДАМБАЕВА.

Томскын залуушуулай эдэбхи



Россин олон хотонуудтай дээдэ, дунда нургуулинуудта олон буряад хүбүүд, басагад һурана. Тэдэнэр тэндэ элдэб автономинууды, холбоонууды, бүлгэмүүдэ байгуулжа, бэе бээтэйгээ танилсана, нүхэсэнэ.

Жэшээлхэдэ, «Байгал» гэхэн Новосибирск хотын үндэһэн - соёлой автономии, «Сагаан далин» гэхэн Санкт-Петербург хотын буряадуудтай бүлгэм, «Московское представительство ассоциаци молодежиных объединений» гэхэн нэгэдэл, «Алтан гэрэл» гэхэн Красноярскын буряадуудтай автономии.

Томск хотодо хэдэн мянган буряад оюутад һурана. Жэл бүри эндэ һуралсалаа үргэлжүүлһэн аспирантнууд олон боложол байна.

Тиин түрүүшынхиде ондоо хотодо ерэнэн оюутанда хүндэ байхагүйн тула залуушуулай нэгэдэлнүүд байгуулагдана. Томск хотодо хэдэн жэлэй хугасаа соо буряад оюутадтай нэгэдэл ажалаа ябуулна. 2007 оной сентябрь һарада тус нэгэдэл «Бурядай үндэһэн-соёлой автономии» гэхэн нэрэтэй болоо.

Тус нитын нэгэдэлэй түрүүшын хүтэлбэрилэгшэ Жаргал Цырендашев байгаа. Харин тэрэ дээдэ нургуулия дүүргээд, Улаан-Үдэеэ ерээ. Мүнөө автономии Томскын гүрэнэй университетей юридическэ факультедэй 5-дахы курсын оюутан Алдар Жамсаранов хүтэлбэрилнэ.

«Автономи» гэхэн нэрэ зэргэ үгтэһэнэй һүүдээр, бидэ олон арга боломжонуудтай болообди. Жэшэнь, бидэнэр Томск хотодо үнгэрдэг элдэб соёлой хэмжээ ябуулануудта хабаадаха, Томск, Улаан-Үдэ хотонуудтай захиргаануудтай харилсаха аргатай болообди», гэжэ Алдар хэлэнэ.

Арадуудтай хани барисаанай байһан соо Томск областиин захиргаан буряад автономидо таһалга үгөө. Тиин эдэнэр эндэ сугларха аргатай болоо.

«Манай гол зорилго хадаа буряад залуушуулы нэгэдүүлгэ болоно. Буряад ёһо заншалаа мартахагүйн тула бидэнэр элдэб үндэһэтэнэй хэмжээ ябууланууды үнгэргэдэгбди. Жэшэнь, «Мисс и мистер Бурятия», Сагаалган, Сурхарбаан», гэжэ Алдар үргэлжэлүүлнэ.

Буряад автономиин хүтэлбэрилэгшэдтэ өөрын тоо баримтын бааза бии. Тиин тэдэнэр нишээ хэды буряад оюутад жэл бүри ерэнэб, хэды хүн ябанаб гэжэ мэдэдэг.

Улам саашаа хүгжэхэ гэхэн зорилго тус нитын нэгэдэлэйхид табиһанхай.

Эржена БАТОРОВА,
Авторай фото.

Вчера в БИЗНЕС-ИНКУБАТОРЕ открылась юбилейная "УЛАН-УДЭНСКАЯ ЯРМАРКА"

Уже 15 лет как возрождена под новым названием знаменитая в свое время "Верхнеудинская ярмарка". Выставки становятся заметным событием в городе, помогая производителям в продвижении товаров, а потребителям - ознакомлению с соответствующей их запросам продукцией, и сегодня директора ООО "Улан-Удэнская ярмарка" Эржену Бадмажапову поздравляли представители правительства, горсовета, СПП РБ, монгольского генконсульства. Она награждена Почетной грамотой Народного Хурала РБ.

Людмила ОЧИРОВА

В частности, отмечался ее вклад в развитие сотрудничества монгольских и бурятских бизнесменов, и в этой юбилейной выставке участвует много гостей из Монголии с изделиями из кашемира и ювелирными украшениями. Ассоциация производителей ювелирных украшений и изделий из драгоценных камней Монголии подчеркивает, что изделия прошли тестирование в лаборатории госинспекции на пробы драгоценных камней при Управлении стандартизации и метрологии Монголии. Среди них - серебряные брелки, кожаные ремни с серебряными пряжками...

Три известных в Бурятии производителя колбасной продукции представили на дегустацию свою продукцию, в том числе "Бурятмясопром". Его возрождение после некоторого отсутствия на рынке совпало с появлением фабрики "Селенга", громко заявившей о планах по захвату рынка... При жесточайшей конкуренции



производителям нелегко бороться и за качество своей продукции, и за приемлемые для покупателей цены. Народ наш в основном небогат, и чаще вынужден покупать более дешевую продукцию. Об этом говорим с Ольгой Власовой, руко-

водителем коммерческого отдела предприятия. Тем не менее уже в июне "Бурятмясо-пром" выходит по ассортименту на прежние позиции - более ста наименований.

-Очень много работаем над качеством, стараемся внедрить все самое лучшее, - рассказывает Ольга Васильевна. - В феврале стали лауреатом международной выставки "ПродЭкспо-2010" в Москве. Сейчас переходим на новую единую оболочку для колбас, чтобы наша продукция стала более узнаваемой. У нас три филиала - в Москве, Красноярске и Екатеринбурге, есть филиал в Монголии.

После дегустации из представленных четырех новых сортов отдаю предпочтение "Императорской".

Приходилось читать, что "Бурятхлебпром" освоил выпуск тортов с интересным оформлением и тут воочию увидела эти изделия: настоящее произведение искусства. Один торт посвящен выпускникам - тут и глобус, и учебники, и линейки, и открытка. Другой торт с изображением озера, рыбака в лодке, рыбок... Как всегда популярен у посетителей мед, на этот раз привезенный из Подмоскovie и Киргизии, при этом москвичи предлагают еще конфитюр из различных ягод, бланшированных в собственном соку, где загуститель - натуральный пектин.

Приятно увидеть продукцию мини-завода ОПХ "Байкальское" из Кабанского района - молоко и кефир, сметана, творог различной жирности, масло сливочное, творожная масса. Продукция, по словам технолога Натальи Иннокентьевны Харитоновой, в основном расходуется в районе и поступает по договору с УИИ в СИЗО. Вкусна и молочная продукция марки "Родная джидинка".

Р.-Н.БАЗАРОВА.

"ЭТО ЧЕЛОВЕК БОЛЬШОЙ ДУШИ"



Победителем в номинации "Сельский благотворитель" конкурса "Благотворитель года-2009" стал председатель СПК имени Доржи Банзарова Джидинского района Борис Ринчинов.

Дулма БАТОРОВА

Из моего интервью с солисткой Национальной оперы Будапешта Еленой Аюшеевой "Опера перешла в нашу жизнь", напечатанной в газете "Бурятия" в этом году: "Есть в Бурятии богатые люди, которые помогают молодым и талантливым. В Москве таких людей с огнем не сыщешь. Например, как Борис Ринчинович Ринчинов, председатель СПК имени Доржи Банзарова в Верхнем Ичетуе. Про таких людей, как он, надо обязательно говорить! Это человек, который очень много занимается благотворительностью. У него все получается. Борис Ринчинович разводит новую породу баранов, получил поддержку из Минсельхоза в Москве, восстанавливает сельское хозяйство в родном крае. Его предприятие процветает, потому что он все время помогает людям. Он поддерживает семьи своих работников, талантливым детям выделяет деньги для их дальнейшей учебы. Строит дома для молодых семей. Это удивительный и благородный человек. Он много помогает Чингису. Сейчас стал инициатором и организатором нашей поездки. Это человек большой души. Я знаю, что он в Бурятии не один такой. Состоятельные буряты есть и в Москве, они тоже помогают своим землякам, молодежи.

- В России всегда были меценаты - Третьяков, Савва Морозов...

- Это было очень давно. Сейчас в Москве сложно, тем более кризис. К слову сказать, я не считаю кризис явлением пагубным - это своеобразный естественный отбор, проверка на профпригодность. Тот, кто действительно профессионал, он остается на плаву, а кто нет - увы... Мир жесток. А что касается меценатов, могу судить по Белгороду, Воронежу, Рязани, где мы с Чингисом пели филармонические концерты. Увы, там нет меценатства, спонсорства. По престижности культура у нас на последнем месте, и в этом наша беда. Здесь речь не о простых людях, которые идут в концертные залы, речь о состоятельных бизнесменах, которые предпочитают вкладывать деньги в казино, рестораны, торговые комплексы. К сожалению, у нас сейчас смещены духовные ценности. Надеюсь, что это исправимо.

Фото автора.

ДЕРЕВЯННЫХ ДЕЛ МАСТЕР

До самого утра иногда горел свет в окнах школьных мастерских в селе Хилгана. Это значит, что у Баира Будаевича родилась очередная идея и идет процесс воплощения замысла. А дети внимательно слушали учителя и делали точь-в-точь, как он велел. Ведь любая деталь, неправильно и неточно выпиленная, вплоть до миллиметра, могла разрушить идею в корне. Недаром девиз "Семь раз отмерь, один раз отрежь" являлся законом для каждого, кто вошел в мастерскую и работал в ней. Парни, которые порой не успевали по таким важным предметам, как математика и русский язык, находили отдушину на уроках технологии и на занятиях кружка "Угалза" у Б.Б.Эрдыниева. А может быть, и на самом деле так, что некоторые дети в школу приходят ради нескольких часов труда, физкультуры, музыки, вольной борьбы, шахмат... Каждому - своё, ведь не может же человек быть идеальным и совершенным. И причём эти нестандартные наши дети находят свой путь в жизни, и весьма удачно.

Лилия ЦЫДЫПОВА

А он влюбляет в свой предмет, и ученики становятся похожими на него. Очень требователен и фанатически предан своему делу. Национальная тематика - конёк мастера. Бренд Баира Будаевича - юрта, спроектированная по всем правилам и канонам бурятского жилища. Каждое поколение выпускников вносило свою оригинальную лепту. Гомбоев Тумэн, Эрдыниева Буда, Гармаев Вова, Борисов Валера, Шараев Вова, Васильев Жаргал, Эрдынев Цырен... Всех невозможно перечислить. Проще назвать тех, кто не был увлечён резьбой по дереву. Их единицы, может, и нет вовсе. А началось всё с того самого миниатюрного молочного самогонного аппарата, который произвёл фурор в белокаменной в 1993 году. Аппарат, в своё время запрещённый, теперь почти в каждом доме, где есть живность, приобрёл популярность в 80-90-е годы. Золотые медали Всероссийского выставочного центра по тематике "Дети и духовное возрождение России" в Москве завоевали учитель по технологии Хилганайской средней школы Баргузинского района и его ученик Чингис Тыхеев. Это было только начало большого пути, усыянного терниями и звёздами. Мы же будем говорить только о звёздах. Шесть лет спустя Б.Б.Эрдыниев был удостоен высокого звания "Заслуженный учитель Республики Бурятия".

Шкатулки, деревянные кровати, разделочные доски, шахматы, матрёшки, полки для телефонов, рамки для рисунков, кубки, пиалы, чаши, музыкальный инструмент "морин

хур" и огромное количество оригинальных сувениров - всё это далеко не полный перечень того, что изготовили учащиеся на занятиях кружка. А ещё был знаменитый самовар из дерева! Скептики не верили, предполагали самый печальный исход функций этого изделия. Но, увы,

посетить музей, организованный с помощью администрации школы. Книга отзывов полна благодарностей и добрых слов местных и приезжих людей. Есть записи даже гостей из Голландии.

В долгих и мучительных поисках он довёл своё дело до совершенства,



самовар не подкачал, не подвёл в очень ответственный момент своего целеустремлённого, настойчивого и терпеливого хозяина. Таких историй можно привести сколько угодно, у Баира Будаевича найдётся пара десятков подобных случаев. Кстати, изделие собралось столько, что пора создавать музей. И эту мысль принял к сведению Баир Будаевич. И... сделал. Гости, которые приезжают в деревню, считают за долг и честь

добился лицензирования. После окончания курсов по столярному делу его ученики, учащиеся 10-11 классов, получили удостоверение столяров-плотников второго разряда. Это ли не победа - в наше трудное время иметь такую корочку после окончания средней общеобразовательной школы.

Нелёгкая, но интересная работа учителя и его учеников отражена в федеральной печати, а именно в

Алтаргана-2010



журнале "Школа и производство". В школе стенды, цветочницы, гардины, мебель (а как она нужна была в трудные 80-90-е годы!) - следы трудовой деятельности учителя технологии. Но он не успокаивается на этом; идёт вперёд. Сейчас является соискателем, хочет защититься и получить звание кандидата технических наук. В своём стремлении Баир Будаевич упорен и настойчив. Свой богатый и бесценный опыт необходимо передать студентам, ведь именно в этом возрасте молодое поколение осознаёт актуальность фундаментальных знаний, полученных в школе. И он готов к этому шагу.

Б.Б.Эрдыниев - участник международного национального фестиваля "Алтаргана" в 2006 и 2008 годах и дипломант. В Иркутске на празднике монголоязычных народов выставку хилганайцев посетили: Иркутское областное ТВ, детский журнал "Сибирячок", СМИ Забайкальского округа, Внутренней Монголии (Китай), Монголии, Бурятский Республиканский центр народного творчества. Весной 2009 года решением аттестационной комиссии Всебурятской ассоциации развития культуры ему присвоено звание «Народного мастера по художественной обработке древесины».

В ИВОЛГИНСКОМ ДАЦАНЕ ВОЗВОДИТСЯ СУМЭ ГУНРИГ

Сумэ станет точной копией такого же культового сооружения, входившего в комплекс знаменитого Янгажинского дацана, тесно связанного с именем хамбо-ламы Итигэлова. В сумэ находились мандала Гунриг, ритуальные предметы и статуи божеств, составляющие сейчас наряду с предметами из других храмов дацана основу буддийской коллекции музея истории Бурятии. Проект воссоздан архитектором Брониславом Михайловым. Но если строительство сумэ Гунриг, завершённое в 1831 году, обошлось в 800 рублей, то нынче требуется уже 8 миллионов. Тогда, как и сейчас, строился он методом народной стройки. Интересно, что в архивах сохранился протокол взносов на строительство сумэ, свидетельствующий, что самые крупные взносы из 3400 прихожан внесли сам Янгажинский дацан и атаман Васильев, дед директора института хамбо-ламы Итигэлова Янжимы Васильевой по 100 рублей. Дед с материнской стороны внес тоже крупную сумму - 50 рублей. Из нынешних спонсоров самые крупные взносы накануне марафона - у президента ОАО "РЖД" Владимира Якунина и руководителя Иволгинского землячества в Улан-Удэ Бимбы Дымбрылова.

Людмила ОЧИРОВА

Накануне марафона я побывала на строительстве сумэ Гунриг. Иволгинцы по примеру своих предков вносят посильный вклад в строительство сумэ. Здесь всю кипит работа, видно, что строители работают с настроением. Среди них председатель райсовета Александр Цыретаров, ответственный от администрации района за организацию строительства, 15 ребят с иволгинского агротехникума, всего в этот день человек 60 из всех сел района. Бригадиром - Ринчиндоржо Жапович Жигмитов. С самого начала трудятся Алдар Гынденев, Дондок Раднаев и Балдан Доржиев... В последние дни народу на стройке прибавляется. По выходным здесь работают классами школьники с Верхней Иволги и Оронгоя. Отправили трудных детей в Прибайкальский и Кабанский районы, они сортируют кирпичи на территории дацана. Работа идет ударными темпами. Как рассказал мне прямо на стройплощадке Бимба-лама, один из вдохновителей, глубина котлована четыре метра и внесено 80 Камазов щебня, 150 кубов бетона, 20 тонн железной арматуры. Фундамент залили за четыре дня... А кирпичная кладка высотой 3,5 метра поднялась за 6 дней.

Я застала ответственный момент - опытные плотники приступали к опалубке.

Как раз в это время подъехала бетономешалка, водитель которой Владимир Бальчинов работает бесплатно. Бимба-лама отметил активное участие главы администрации Нижней Иволги Александра Мархае-



22 мая в Иволгинском районном ДК прошел благотворительный марафон Гунриг дугана.

Называем спонсоров:

Антонов Алексей Валерьевич - 22000 руб.

СП "Сотников" - 30360 руб.

ОВД по Иволгинскому району - 10900 руб.

ОАО "Бурятнефтепродукт" - 5000 руб.

ОАО УУПФ - 50000 руб.

ООО "Бурятское племенное объединение" - 10000 руб.

ЖКХ - 13000 руб.

Чойдопова Дарима Дабаевна - 10000 руб.

АМО СП "Нижнеиволгинское" - 11600 руб.

и другие.

ва - сделал личные взносы, направляет людей, помогает продуктами и материалами. Глава иволгинского поселения Виктор Очиров помогает пиломатериалами, людьми, техникой. Оронгой, Гильбира и ИП Татьяна Матхановой привезли по барану. Предприниматель Батор Доржиев постоянно направляет бригаду плотников, помогает пиломатериалами. Информационное освещение взяла на себя ведущий библиограф Иволгинской межпоселенческой библиотеки Татьяна Цыбикова.

С первых дней строительства организует питание строителей пенсионерка Лайжад Надмитова, а кормят строителей несколько раз в день. С первого дня помогают на кухне Туяна Нимаева с Иволги, а также Клара Мункуева, Ася Степанова. Активно помогали Лайжад Бабасановне и супруг Николай Надмитов. В помощниках - все село Верхняя Иволга. Каждый день на кухне дежурит одна семья. Складываясь с детьми независимо от места проживания по тысяче рублей, закупают продукты. В мой приезд хозяйничала семья Бутид Батомункуевой.

Кроме организации питания, Лайжад Бабасановна принимает взносы - продуктами, деньгами. Все имена она аккуратно вносит в тетрадку. Так, Римма Бальчинова с Нижней Иволги привезла продуктов почти на две тысячи рублей. Жители Хурамши и Оронгоя ежедневно отправляют вкусный домашний хлеб. Так, оронгойцы передают молоко и хлеб через Владимира Юмова. Правнучка знаменитого Санжи-Цыбика Цыбикова, создателя скульптур божеств сумэ Гунриг Янгажинского дацана, Цырен-Дыжид Будаева-Базарова привезла барана. Делают пожертвования тункинцы, джидинцы, курумканцы, есть в списке даже жители Твери, Челябинска, Кировской области. Пенсионеры Верхней Иволги собрали 13 тысяч рублей.

При мне пенсионерка Ринчин-Ханда Гомбожапова из этого села принесла двухлитровую бутылку молока, а после этого, по ее словам, поедет в город агитировать на участие в строительстве. Другая активная пенсионерка, бывший педагог Нина Будаева организует людей по селам.

-Провожу работу по родам, их среди иволгинских бурят шесть и самый многочисленный из них - шаралдай харанут. В олзоновском роде 60 мужчин, считая детей. Каждый род будет работать на строительстве месяц. Так, сейчас приступил к работе род хурамша-привезли продукты, покупают дополнительно доски. Участвуют в строительстве и представители других родов, проживающих в пригородном районе.

Всего на строительстве дугана, по данным оргкомитета, приняли участие до марафона более 400 человек.

26, 27, 28 мая - во всех дацанах Сангхи России пройдет Доншод Хурал. Он знаменует собой тысячу подношений в день рождения, просветления и паринирваны Будды Шакьямуни. Посещая Хурал, верующие получают благословение для преодоления препятствий, доведения до конца начатых дел. Обретается сила богатой руки.

27-го мая в Иволгинском дацане верующие имеют возможность с 8 часов до 20 часов получить благословение у XII Пандито Хамбо Ламы Даша-Доржо Итигэлова.

ХОРИНСКИЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛИ

Хоринские переработчики шерсти-члены республиканского общественного фонда "Найдалга" в конце прошлого года выиграли крупный грант благотворительного фонда "Эра" сенатора от нашей республики В.Б.Малкина - 500 тысяч рублей. Отметим, что проект вошел в число 16 лучших из 190, представленных на суд экспертной комиссии.

Баир БОРБОЕВ

Как сказала координатор программы по обучению Г.А.Машанова, грант пойдет на дальнейшее совершенствование технологии ремесла умельцами, прошедшими курс обучения в этой общественной организации. В этом году планируется обучить глубокой переработке шерсти около 15 безработных. Всего же с момента создания мастерской в Хоринске здесь прошли полный курс обучения около 60 человек. В планах - создание Дома войлочного дела в районном центре.

Продукция хоринских переработчиков получила признание в ряде конкурсов моды, прошедших в республике и за ее пределами, заставив задуматься не только о внешнем блеске, но и

об использовании природных, полезных для здоровья материалов. Среди изделий - удобные, мягкие, экологически чистые тапочки, туфельки, коврики, халаты, жилеты и другое, так необходимое как самым маленьким, так и взрослым людям. Их продукция становится визитной карточкой, туристическим брендом района.

Проекты двух хоринских предпринимателей отмечены на первом республиканском конкурсе начинающих предпринимателей. Это Мэргэн Дагбаев и Элина Зундуева.

Производственная база индивидуального предпринимателя Дагбаева находится на окраине райцентра, на территории бывшей ПМК "Бурводстрой". Пило-

рамщики бригады Н.В.Гладкова выпускают строительный брус, доски разных сечений, половую рейку, их продукцию закупает местная строительная фирма "Ригель", также осуществляются поставки в город.

Мэргэн Доржиевич отмечает понимание со стороны администрации Хоринского лесхоза. Лесники помогают в выборе, отводе лесоделян. Предприниматель закупил многофункциональные деревообрабатывающие станки для производства различных пиломатериалов, начал строительство тепляков, гаражей, бань, для этого создает бригаду. Перспективы лесопереработки связаны именно с этим направлением, считает Мэргэн Дагбаев. "Поле" для строительства жилых, хозяйственных строений есть везде и всегда. Районный центр, другие села района меняют свой внешний облик, обновляются дома, гаражи, скотные дворы, заборы. Спрос на пиломатериалы у жителей района растет с каждым годом, да и

квалифицированных, умелых строителей они зазывают на свои объекты задолго до начала теплой погоды. У бизнеса, как известно, нет границ. Так, пиломатериалы, изготовленные на хоринском пилораме, использованы при строительстве школы в селе Телемба Еравнинского района.

У предпринимателя каждый день расписан по часам. Молодость - один из главных козырей хоринского предпринимателя. Смелые планы, знания, деловая хватка, связи - все это составляющие для успешного ведения бизнеса.

Элина Зундуева стала одной из победительниц республиканского конкурса начинающих предпринимателей. На организацию собственного дела ей было выделено 300 тысяч рублей.

Элина Зундуева - предпринимательница известной в нашем районе дружной фермерской семьи, в которой труд, инициатива с самого детства поставлены во

главу угла. Молодая предпринимательница при помощи родных, в первую очередь бабушки Розы Будаевны, подготовила бизнес-проект по организации в Хоринске производства замороженных дикоросов, овощей, мясных полуфабрикатов и салатов, реализация которого позволит решить проблему в районе со сбытом продукции фермеров, владельцев личных подсобных хозяйств и жителей района, занимающихся сезонной заготовкой дикоросов, станет одним из стимулов производства замороженных овощей. К тому же у Элины с самого начала есть гарантия прямых поставок овощей. Свежую капусту, морковь, лук и другое со своих теплиц будет поставлять предпринимательница Э.Д.Шобонова.

На субсидию закуплено оборудование - большая жарочная печь, многофункциональные промышленные овощерезка и мясорубка, витрины, лотки, посуда, два холодильных шкафа, а также строительные и отделочные материалы.

День предпринимателя



Бүхэдэлхэйн монголшуудай Конвентые угтуулан

«БИ - БУРЯАД-МОНГОЛБИ»

Эдин
сагаан
дэлхэй дээрэ
Элүүр энхэ
сөлбөл сөлгөн,
Этигэл дурэн
хүсэл түгэс
Ажаһуука
арюухан лэ,
Дуулим
Буряадайгаа
байжиние
Дуулин магтан
жабхалантайб,
жаргалантайб.
Д.Дамбаев.

бүридүүлэн угсаатан Баргажан-Тухэмдэ амидаржа байһан байна. Энээн тухай Буряадай түүхэ бэшэгүүд соо хэлээтэй.

- Зарим эрдэмтэд буряадуудые ойрадуудтай хамтаруулна. Энээн тушаа хэлэжэ үгыт...

Үшөө нэгэ домог түүхэ бэшэгүүд соо дайралдана. Энээн гэхэдэ, буряад зоной уг изагуур залгаһан Барга-Баатар гэжэ хүн байгаа. Зүүн-урда зүгһөө тэрэ хүн ерээд, Байгал далайн дэргэдэ нутаглан нуужа байгаа. Барга-Баатар гурбан хүбүүтэй болобо. Тэдэн Олюудай, Буряадай, Хоридой гэжэ нэрэтэй бэлэй. Хүбүүдэйнгээ



- Буряад зон заабол эсэҗин талаһаа угаа мэдэхэ ёһотой гү? Энээн тушаа залуу хүрэгтэндэ ойлгуулжа үгыт...

- Буряадай түүхэ бэшэгүүдые, элдэб отогуудай угай бэшэгүүдые уншаад үзэхэдэ, имагтал эсэҗин талаһаа уг гарбал үгтэһэн байдаг, эсэҗин отогто хабаатай эршүүл тоологдодог. Эсэҗин талаһаа хэдэн үе мэдэдэг гээшэбди. Зариман 5 үе хүрэтэр мэдэдэг, нүгөө зариманинь 7-8 үе хүрэтэр мэдэхэ байдаг. Минии ханахада, эхын талаһаа уг гарбалаа баһа мэдэбэл, зохисотой, хайн байгаа.

- Монгол угсаатан хоорондоо хэдэн бүлэг боложо ху-

отогуудай зон олоороо нүүжэ, буряад нутагта олошорһон юм. Тиигэжэ энэ нутагтамнай сонгоол, сартуул, атаган, ашабагад, хатаган, экинат, хонгоодор гэхэ мэтэ обогтон эржэ, буряад зонтой нийлэжэ хамтарһан түүхэтэй.

Манай арал зон монгол угсаатанһаа таһаршагүй зон болно, эртэ урдын саһаа хаяа хадхажэ, дүтын түрэл гарал боложо, нэгэ гүрэн түрэдэ орожо байһан зон гээшэбди. Тэрэ холын үеһөө манай арал буряад-монголшууд гэжэ нэрэ эхитэй ябаһан байха юм.

Зүблэлтэ совет засагайшые үедэ буряад-монгол нэрэ үргэнөөр хэрэглэгдэдэг бэлэй. 1920-1921 онуудта байгуулагдһан хоёр мужанууд Буряад-монгол гэжэ нэрэтэй, 1923 ондо бии болоһон республика Буряад-Монголой автономито республика гэжэ нэрэтэй бэлэй. 1958 он хүрэтэр манай республика Буряад-Монголой Республика гэжэ нэрэтэй байгаа. Республика дотор нуудаг эрхэтэд, буряадшые, ородшые, татаршые «Буряад-монгол» гһээн нэрые буруушаагүй бэлэй.

- Теэд хайшан гээд энэ нэрэ үгы хэгдэб?

- 1958 ондо Нэгэдэмэл Нацинуудай эмхидэ (ООН-до) бодото гэшүүн болгожо, Монголой Арадай Республикы (Бүгэдэ Найрамдах Монгол Арал Улсые) абаха гһээн асуудал хэлсэгдэжэ байгаа. Зүбшэн хэлсэлгын үедэ имэ нэгэ асуудал гараа гэхэ. Имагтал энэ уласта, Монголой Арадай Республикада монголшууд бии бэшэ, харин Зүблэлтэ совет гүрэндэ, Хятадта, бусадшые газарта гэдэнэр бии байна. Тиймэһээ хаанахи, ямар монголшуудые Нэгэдэмэл Нацинуудай эмхидэ гэшүүн болгожо абабал, болохотой гээшэб?

Зүблэлтэ засагай ноёд сайд манай (Буряад-Монголой) түлөөлгшэдые Москва уриба хаш. Тэндэ ошожо ерээд, тэндэ болоһон зүбшэлдэһэнэй удаа нутагаа, Буряад-Монголоо бусаад, манай ударидагшад иигэжэ дуулгаба: нэрэеэ нэлгэхэ болообди. 1958 оной июль нарада СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй зарлиг гарраа бэлэй. Тэрээн соо иигэжэ бэшээтэй байгаа:

«Буряад арадай эрилтые хараадаа абан, КПСС-эй Буряад-Монголой областной комитедэй ба республикын Верховно Советэй Президиумэй зууршалгаар Буряад-Монголой АССР-ые Буряадай АССР гэжэ нэрлэхэ».

- Тиигэбэл бидэ баян түүхэһээ уламжалан, буряад-монгол гһээн арал болоно гээшэ гүбди?

- Хорин ба Сэлэнгын буряадуудай уг гарбалай, отогуудай түүхэ бэшэгүүд соо буряадуудые буряад-монголшууд, монгол-буряадууд гэжэ нэрлэһэн байдаг. Тиймэһээ буряадай бүридэлдэ жэнхэни монголшууд бии байгаа.

Буряад-Монгол гэжэ нэрэ гэнтэ 1923 ондо гаража ерээ бэшэ, бүри урдань байһан юм, буряад-монгол отогуудай түүхэ бэшэгүүд соо буряадуудые буряад-монголшые, монгол-буряадшые, буряадшые гэжэ нэрлэһэн байдаг.

- Пайн даа, Ширав Бодиевич, олонийтэ уншагшадай зүгһөө.

Янжама ЖАПОВА.

Р-Н.БАЗАРОВАЙ фото-зураг.

Мүнөө үе сагта залуушуул, тийн зарим үндэр наһатай зоншые арадынгаа түүхэ, уг гарбалашые хайн мэдэхгүй байна. Тийн энэ хүшгэ нээжэ үгэхэ гһээн зорилготойгоор профессор, түүхын эрдэмэй доктор Ширав Бодиевич ЧИМИТДОРЖИЕВТАЙ манай хөөрэлдөөн болоо. Буряад-монгол арадай түүхэ, хуби заяан тухайнһон нонирхон уншагты.

- Ширав Бодиевич, буряад уг гарбал тухай Буряадай түүхэ бэшэгүүд соо нилээн бэшээтэй. Уг изагуур тухай баримтанууд эндэ олон шуу...

- Эдэ зохёолнуудые бэшэгшэд урда сагай домогуудые үргэнөөр хэрэглэһэн байдаг. Түүхын бэшэгүүдһээ гадна тусхай уг бэшэгүүд, угай гарбалай зураг бэшэгүүд (таблицанууд) бии юм.

Буряад зоной дунда эртэ урда саһаа дэлгэрһэн домогой ёһоор, монгол-буряадай эшэ үндэһэ табигшад хадаа Бүртэ-Шоно, Гуа-Марал байгаа. Тэдэнэй хүбүүдэй нэгэниинь Хоридой-мэргэн («Монголой нюуса тобшо» - Хорилартай-мэргэн). Энэ хүн Баргажан-гуа нэрэтэй гэргэтэй (хамгатай) бэлэй. Тэдэнэй басаганиинь Алан-Гуа болоно.

Тэдэнэй нотагынь Баргажан-Тухэм, Байгал далайн дэргэдэхи Ариг ус гэжэ газар. Тус нутагта самаргаан болоһон ушарһаа Хоридой-Мэргэн гэр бүлэтэеэ, ойрын нүхэдтээс Онон гол руу нүүжэ ерэнэ. Алан-Гуа басагаая Добу-Мэргэн гэжэ хүндэ хадамлана. Алан-гуа Бугунтэй Бэлгунтэй гэжэ хоёр хүбүүтэй болоно. Хожомын тэрэ Буха-Хатаги, Бухату-Салжи, Бодон-Мунхаг гэдэг гурбан хүбүүдые түрбэ. Бодончар гэжэ хүбүүнэйнь ехэ хүбүүнһээ борджигин обогтон бии болоһон түүхэтэй. Тэмуджин (Чингисхаан) тус обогой хүн байгаа.

«Монголой нюуса товчоон» дотор байгаа баримтануудые үзэхэдэ, Алан-гуа Чингис хоёрой хоорондо арбан үе тоологдоно: Бодончар, Хабичи-Баатар, Мелен-Тудун, Хачи-Хулук, Хайду, Байшонхор-Докшин, Тумбанай-сэчэн, Хабул-хаан, Барган-баатар, Есугэй-Баатар. Нэгэ үеын наһан дунда зэргэнэ 25-30 жэл гэжэ тоолобол, Алан-Гуагай үень IX зуун жэлэй һүүл баг болоно. Тиймэ болохоолооро, Их Монгол Улсай байгуулагдһанай 300 жэлэй урда буряад-монгол арадые

ургажа ехэ болоходонь, эсэҗин тэдэнэйнгээ саашанхи ажаמידарлай зам заажа үгэбэ. Буряадай хүбүүгээ хажуудаа үлэгээд, Байгал шадар байлгэба. Олюудай хүбүүгээ баруун тээшнэ эльгэбэ. Хоридойгоо хадатай, модотой газарта агнуури хэжэ, амидаржа яба гэжэ эльгэбэ. Энэ домог бодото үндэһэтэй гээд зарим эрдэмтэд тэмдэглэгшэ. Баруун монголнууд - ойрадууд (олюудууд), Байгалай баруун талын буряадууд, хори зон Барга-Баатарай гурбан хүбүүдһээ гэхэ гү, али барга угсаатанһаа уг изагууртай, эшэ үндэһэтэй гэнэ гээшэ.

Тийхэдэ ойрадууд (баруун монголнууд) угаараа буряадуудтай нэгэ гарбалтай болоно. Энээн тухай эрдэмтэнэй бэшлэгнүүдые дурдая. XVIII зуунай һүүл багаар, XIX зуунай эхиндэ Санкт-Петербургда ажаллажа байһан монголшо эрдэмтэ-академик Яков Шмидт: эртэ сагта, дунда үедэ ойрадуудтай буряадууд зэргэлжэ нуугаа, тэдэнэр дүтын түрэл болоно. Үшөө XII зуунда буряадууд ойрадуудай бүридэлдэ ородог бэлэй.

Буряад-Монголд 1940-1960 онуудта эрдэм-шэнжэлгын ажал хэжэ байһан эрдэмтэ Георгий Никитич Румянцев Шмидтын дурдаханиие дэмжэнэ: XV-XVII зуун жэлнүүдтэ зарим буряад угсаатан ойрадуудтай нягта холбоо барисаатай байгаа. Барга-баатар ба тэрэнэй гурбан хүбүүд тухай домог хадаа урда сагта ойрад-буряадай хани барисаае гэршэлһэн түүхын шухала баримта болоно.

Г.Ф.Миллерэй хэлээшээр (XVIII зуун жэл): буряадууд ба ойрадууд нэгэ уг гарбалтай, тэдэнэр хадаа Олюуд Буряад гэжэ хоёр

аха дүүнэрһээ уг гарбалтай. Тэдэнэр Баруун Сибирьтэ нутагтай байгаа, харин муудалдаад, Буряадын Байгал нуур руу нүүжэ ошоһон юм.

И.Г.Георги хэлэнэ: Буряадууд, ойрадууд, монголнууд нэгэ уг изагууртай зон.

Сергей Петрович Балдаевай бэшэһэнэй ёһоор, буряадай аман зохёол ойрадай, хальмагай, үмэнэ монголой, Алтайн аман зохёолтой адли. В.Л.Котвичой суглуулан хэблэһэн монголнуудай хошоо үгэнүүд буряад зондо бии байха юм. Тэдэнэй тууль зохёолнуудай баатарнууд Алтайн хада уулаар, Хаан Хүхын урда талаар агнуури хэнэ, тэдэнэй хүрэг морид эдэ нутагта бэлшэнэ.

Тиймэ болохоолооро, буряадууд хадаа монгол угсаатанһаа хамта нэгэ уг изагууртай арал болоно, олон зуун жэлдэ хамтаараа нэгэ бүридэлдэ орожо байһан арал зон болоно.

- Буряадай элинсэг хулинсагуудта хэд оролсоноб?

- Буряадай арадай элинсэг хулинсагуудта хабаатай эртэ сагай угсаатан гэхэдэ, хори зон, түмэдүүд, барганар, тийгээд Байгал далайн баруун талын буряадууд - эхирэдүүд, булагадууд. Буряад гэдэг нэрэ хожомын бүгэдэ буряад арадта шэлжүүлэгдэһэн байгаа. Заримдаа эртэнэй түүхын зохёолнуудта хориинхидые, түмэдүүдые нэгэдүүлэн, хори-түмэдүүд гээд бэшэһэн байдаг. Энэ баримта юу гэршэлнэб гэхэдэ, тэдэнэй хоорондох холбоо барисаан нилээн дүтэ байгаа. Мүнөө үедэ түмэдэй уг залгагшад Урда (Дотоодо) Монголд байдаг, барганар баһа тишэ нүүжэ ошоһон байдаг.

баарна. Энээн тухай хэлэжэ үгыт...

- Эрдэмтэдэй тэмдэглэһэнэй ёһоор, монгол угсаатан хоорондоо элдэб бүлэг боложо таһардаг байгаа, тэдэнэй дунда халха-монголнууд, ойрад-монголнууд, сахар-монголнууд, буряад-монголнууд бии байна. Монголшуудай нутагладаг, ажаמידардаг орон нотагыне ганса нэрээр нэрлэдэг бэшэ, харин элдэб нэрээр нэрлэнэ (Халха-Монгол, Үбэр-Монгол, Буряад-Монгол).

- Буряад-монгол арал гээд урдань хэлсэдэг байгаа. Хайшан гээд энэ нэрэеэ алдаа гээшэбиди?

- Түүхын баримтанууд соо буряад-монголшууд тухай уг гарбалаараа, ёһо заншалаараа, хэлэ бэшэгээрээ, соёл болбосоролоороо бусад монгол угсаата, монгол тургата арал болоно. Чингисхаанай байгуулан ехэ Монгол улсай бүридэлдэ буряад угсаатан ородог байһан, тийгээд хойто зүгтэ байрладаг буряад-монголшууд гэжэ нэрлэгдэдэг байһан гээшэ.

Чингисэй хүбүүдэй, ашанарай үедэшые, хожомын элдэб хаанта Монгол гүрэнүүдэй үедэшые монгол хаашуулай мэдэлдэ буряадууд байдагаараа байгаа.

XVII зуун жэлэй нэгэдэхи хахадта Байгал шадар бии болоһон оросууд буряад зоние «мунгалнууд», «мунгал угтай зон» гэжэ нэрлэһэн байдаг. Оросуудһаа боложо, тийгээд «Бошогто хаанай буһалгаан, Сайн хаанай самаргаан» гэдэг хүдлөөһөнөө боложо, Байгал шадар хүлгөөтэй болоһон юм. Манай буряад зон урагшаа, зүүлжэ нүүжэ байһан гээшэ. Тийхэдэ урда зүгһөө ондоо монгол

Түнхэн

Сэлмэг Буриад оронойм Сэнхир торгон огторгойн Хаяа хадхан толгойгоо Саяан хадам тобойлгоо Хангай эжы - Түнхэни. Л.ТАПХАЕВ.

ЭНЭ ҮГЭ ХААНАНАА БИИ БОЛООБ?

Түнхэн гэжэ үгын бии бололго хэдэн янзаар эрдэмтэд ойлгуулха байна. Жэшээлбэл, тунгус хэлэнхээ оршуулхада, "түнхэн" гэжэ үгэ хэнгэрэг, барабан гэнэн удхатай.

Нютагай үльгэр хөөрөөнөө уламжалан хөөрэхэ болоо наа, энэ нютагтаа ехэ шанартай бөө ажаруулан гэхэ. Тэрэнэй хэнгэрэг эди шэдитэй, хонгёо абятай байгаа нэн. Бөө наһан болоходоо, нютагай сахюусан болоо гээд зон хэлсэгшэ. Мүнөөшье хүрэтэр тэрэнэй хэнгэрэгэй абяан дуулдахадал гэдэг юм.

ХАДАНУУД ТУХАЙ ДОМОГ

Энээн тушаа нэгэ домог бии юм. Анхан сагнаа эхилээд, Түнхэн Абай Гэсэр баатарай газар гээд нэрлэгдэдэг байгаа. Гэсэрэй гушан гурбан баатарнууд байлдаанай удаа Саяан хадан гушан гурбан үндэрнүүд боложо, үндэр хаданууд болоод үлэшэһэн гэхэ.

ҮНДЭНЭТЭНЭЙ ПАРК

Түнхэнэй парк 1991 ондо эмхидхэгдэһэн түүхэтэй. Бүхы аймаг дотороор энэ парк нэмжынхэй. Үндэнэтэнэй паркын хилэнүүд Байгал болон Хубсугул далайнуудай хажуудахана юм. Түнхэн руу ошохо харгы олонхи зондо Эрхүүгэй трассаһаа эхнэгэй. Байкальск, Слюдянкын хажуугаар гараад, алад сэхэ Эрхүү руу гарангүй, зүүн харгыда ороод, Түнхэнэй аймаг руу зориходо болоно. Галбай, Таблангут, Улбагай, Саган нур, Хурай-Хобок, Аршаан гэнэн тосхонууд Түнхэнэй талын зүүн зүгэй нуурин газарнууд гээд тоологдоно.



СПОРТИВНА ТҮБ

Шэнэ спортивна түб Аршаан дээрэ баригданхай. Тэрэнэй байшан соо нааданай болон бокс, барилдаанай залнууд бии юм. Тус түб нэгэдэмэл командануудай бэлдэлгын регион хоорондын түб болоно. Эндэ Буриад Республикын, Монголой, Хятадай командануудай хуралсалай-тренировочно сборнууд эмхидхэгдэхэ юм. Байшан соо ороод ябаханда, амаржа байһан зоной дундаһаа заримашуул иишээ ержэ, элдэб янзын тренажернууд дээрэ бээс хорино.

ТҮНХЭНЭЙ ТҮҮБЭРИ НОНИН

Түнхэнэй найхан хадата газарые Сибирин Швейцари, Алтан гол, Бага Түбэд гээд арад зон нэрлэдэг. Түнхэн нютагай таланууд Иркут ба Түнхэн голнуудай эрьенүүдээр нэмжынхэй. Хадата нютаг ашагта малтамалнуудаар баян. Ой тайганууд соонь нархяаг, жэмэс, намар элбэг. Анхан сагнаа эхилээд, ангууша зон шубуу шонхор, амитадые эхээр баридаг нэн.

Тиин эндэхи баялигай дунда эгээл түрүү нуури эзэлэгшэд гэхэдэ, нютагай аршаанууд. Амта, шэнжээрээ Түнхэнэй аршаанууд Кавказ, Алтай, Украиннын аршаануудтай зэргэсүүлхээр.



АРШААН ДЭЭРЭ

Аршаан дээрэ ерээд байхада, агаар ариун тунгалаг, үдэрэй нараншые дулааханаар миралзанан элшэнүүдээ газар руу эльгээнэ, нэбшээтэйхэн налхин хүхэ хүшэгэтэ огторгой тэнгэринн обоо бухал үүлэнүүдые иишэ тишэнь тараана, тэнгэри сэлмэг болгоно.

Хабарай дулаан сагта үндэр орёл хаданууд халта дулаасажэ эхилхэн мэтээр наагдана.

Аршаание ород зон "святая вода" гээд нэрлэнэ. Нютагай аршаануудые ород нүүдэлшэд нээһэн түүхэтэй. Тиин урданай сагта нютагай зон эдэ аршаануудые хэрэглэдэг нэн ааб даа. Тээд тэрэнэ холын зах хизаараар зондо мэдээжэ бэшэ байһан гэхэ. Мүнөөдөр иишээ элдэб олон гүрэнүүдхээ зон ерэнэ, амарна, бээс аргална.

Эгээл түрүүшынхией аршаан тухай мэдүүлгэ 1894 оной февралинн 19-дэ Томско университетэй эрдэмтэдэй советдэ хэгдэһэн байна.



ЖАРГАЛТАЙ БОЛОХЫН ТУЛА

"Саяны" гэжэ амаралтын газарһаа гараад ябаханда, энээгүүр аршаан урдажа байнхай. Тэрэнэй унан хотын үбшэнүүдтэ найн гээд нютагай зон хэлэнэ. Аршаанай хажууда зогсоод, орёл үндэр хадануудые харахада, Дуранай үндэр, ородоор хэлэбэл, "Пик любви" гээд байха юм. Тэрэ үндэртэ гурба дахин гаража шадабал, дуранай талаар ехэл зол жаргалтай болохот гээд нютагай хүн хэлэнэ.

Тиин "Пик любви" үндэршые, холошые байна. Тиимэнхээ хажуудахи аршаанай хажуугаар харахадам, ургажа байһан модонууд дээгүүр элдэб үнгын бүдүүд, хадагууд үлгөөтэй байна. Амаржа байһан зон энээгүүр аршаан абаха сагтаа нютагай сахюусадта мүргэнэ, үбшэ хабшяа аргалжа туһалхыень гуйна хэбэртэй.

Анхандаа Аршаан курорттын байрланан газарые Подголец гэжэ нютаг гээд нэрлэдэг нэн. Багахан нуурин газар руу урдандаа орооно тээрмэдэхээс асардаг байгаа. Иимэ үйлэ ябадалые польско уран зурааша - революционер Станислав Вронскойн уран зураг дээрэ хараад үзэхөөр. Тэрэ урдан Түнхэндэ сүлэлгэдэ байһан гэхэ.

Курорт "Аршан" эмшэлэлгын газар гээд нэрлэгдэхээр 1920 онһоо эхилээд хүдэлнэ. Тус амаралтын газарта гүрэн доторһоо зуугаад мянга гаран зон амараад, бээс аргалаад ябаа. Тэдэнэй тоодо эгээл түрүүшын эхэнэр - космонавт Валентина Владимировна Терешкова, лётчик-космонавт Андриян Григорьевич Николаевые нэрлэе.

Мүнөө дээрээ курортдо санаторий "Аршан", "Саяны" гэхэ мэтэд бии юм. Арадай Хуралай депутат А.Г.Самариной "У горного короля" гэжэ амаралтын газар эндэ бии юм. Тус амаралтын газарай хүдэлмэрилэгшэдэй хэлэнээр, Андрей Гомбоевич ехэ оролдолго оруулжа, энэ байшание зохёон бүтээгээ.

ТҮҮХЭНЭЭ

Анхан Түнхэнэй аймаг Эрхүүгэй губернинн бүридэлдэ ородог нэн. Энээн тушаа архивна материал бии.

1922 оной январь нарада Түнхэнэй аймаг Буриад-Монголой АССР-эй бүридэлдэ ороо.



Хуралай депутат Андрей Самариннов мүнгэ номолоо. Нархан гэжэ газарта "Саянский" совхозой хажуудахана мяха үйлэдбэрилгын комплекс эмхидхэгдэхэ юм.

Тэрэнэй хажуугаар олонийтын жаса эмхидхэгдэнхэй. Тэрэниие аймагай депутатуудай совет эмхидхэхэ юм. Энээн тушаа "Түнхэнэй аймаг" гэжэ муниципальна байгуулгын аймагай советэй депутатуудай түрүүлэгшэ Мунко Майоров хөөрэнэ.

Жаса аймагай бэлиттэй залуушуудда тэдхэмжэ үгэнэ, аймагай

ЖЭМНЭГ

Иимэ һонни нэрэтэй тосхон Түнхэнэй аймагта бии юм. Буриадһаа оршуулхада, "жэмэг" - эгээл найн шанар шэнжэтэй мяхан. Тиин бага сага ондоохонооршые тайлбарилжа болохоор юм. "Жэмэс" - "ягоды", "жэмэстэй" - "ягодный".

Эндэхи халуун аршаан гидрокарбонатно-натриева бүридэлтэй, нервын, арһанай, эхэнэрнүүдэй үбшэнүүдтэ туһатай юм.

"Жемчуг" нуурин газарай гулваа Диана Ангаева нютагтаа эмхидхэгдэжэ байһан шэнэ шэглэлтэнүүд тухай хөөрэнэ.

Тээмэндэ нютагай зон хамтаржа, газар дайдын олонийтын өөһэдын хүтэлбэри эмхидхэжэ эхилээ юм. 664 талмай газар дээрэ тус түлэб бөөлүүлэгдэнэ. Тус түлэбтэ Арадай



спортсменүүдтэ мүрысөөнүүдтэ хабаадахыень туһална.

Тэрэнэй хажуугаар тус жаса ветерануудта, наһанай амаралтада гараһан зондо, эрэмдэг зондо туһалдаг юм.

ЗАЛУУ ДЕПУТАТ



Тус аймагта аймагай советэй депутатуудаар олон залуушуул һунгагданхай. Жэшээлбэл, Андрей Галсанов. Тэрэ Аршаанай тойрогой депутат. Анхан "Аршан" курортдо юрын хүдэлмэришэнөөр ажаллаад, сэрэгэй албанда ябаа. Тэрэнэй удаа нютагаа бусаад, жолоошоноор ажаллаа. Дээдэ мэргэжэл шудалжа абаад, "Аршан" курортдо инженерээр хүдэлнэ.

Залуу депутат тойрог соогоо ехэ ажал ябуулна. Арад зонтой уулзажа, Аршаан нуурин газарай нютагайхидайнгаа шиидхэгдээгүй асуудалнуудтайнь танилсана.

Тэрэнэй хажуугаар Андрей Галсанов "Аршан" курорттын профсоюзна комитетэй түрүүлэгшэ, "Нэгэн ниитэ Росси" гэжэ партиин Түнхэнэй таһагай Политсоветэй секретарин орлогшо, Аршаанай сельпогой Советэй түрүүлэгшэ болоно.

Энэ хуудана Янжаме ЖАПОВА бэлдэбэ. Авторай фото-зурагууд.

Буряадай элитэ уран зохёолшо, Социалис Ажалай Герой Ц.Н.Номтоевой 100 жэлэй ойдо
УЛЬДЭРГЭДЭ БОЛОНОН ҮНДЭР НАЙНДЭР



Дурасхаалай самбар нээгдэж байна

«Сэсэриг орондоо Сибирьтэ оршодог Ульдэргэ үржэлтэй баян, үнэр тэнюун нютагнай, анхан сагнаа амидаран нютаг-жахан арашины ариун сэдхэлтэй, ажалша найхан заншалтай», - гэжэ Ц.Н.Номтоевой шүлэгүүдэй мүнрүүдээр зоной зулай болонон алдарта багшымнай 100 жэлэй нангин оёе хүндэлжэ, булган захата Буряад оройнойгоо булан бүхэн-нөө шамдажа, хуһан модон сэргэдэмнай хурдан хүлэгүүдээ тулганан, ямба ехэтэй айлшадтаа яруунаархитай зүгнөө амар мэндэ!

Аянай холоһоо сусангүй арадай сэргэнээ сүхарингүй буужа ерэнэдэтнай баясанабди, буряад заншалаар үрээндэбди:

- Байгал далайдаал уужам сэдхэлтэй,*
- Бархан ууладаал үндэр заяатай,*
- Мүрэн голнуудтал холье зорижо,*
- Мүнхэ нарандаа элшэ сасаруулжа ябахатнай болтогой!*

Угтамжын үедэ нимэ үрээл үгэнүүд Яруунын аймагай Ульдэргын хургуулин багшанарай коллектив алдарта багша Цокто Номтоевич Номтоевой 100 жэлэйн ой тэмдгэлхээ ерэнэн айлшадта зорюулаа.

Шэнэнэн нэлэнхы тайгатай, помин сэлгээ нуурнуудтай, дуулим олон нугатай Яруунын аймагай гулваа **Дамби Дамбаев**: «Цокто Номтоев ехэ буянтай, бурхантай хүн. 100 жэлын оёе Багшанарай жэлдэ. Агууехэ Илалтын 65 жэлэй ойдо тэмдгэлжэ байнабди», - гэжэ хэлэбэ.

Буряад Республикын Президент В.В.Наговицынай зарлигаар Ульдэргын дунда хургуулида Цокто Номтоевой нэрэ үгтэбэ. Хургуулин хажууда бронзоор хэгдэнэн Ц.Н.Номтоевой бюст нээгдэ. Авторын - Россин габыата уран зурааша Геннадий Васильев. Дурасхаалай самбар, үшөө тийхэдэ музей нээгдэ.

Наһан... Энэ түбидэ түрэнэн наһан боғони болзортой гэгдэдэг. Гэбшые ямаршые хүнэй наһые оройноо хаража үзэхэдэ, олые багтаажа шадха байдаг.

Ашата багша Ц.Н.Номтоевто тэнгэрийн хандамаанар ууладаал обогор аза талаан, ута наһа үршөөһэн байна. Цокто Номтоевичой үндэр нэрэ зэргэнүүд гэхэдэ, дайнай баатаршалгын орденууд, медальнууд, амгалан сагайн ажалай амжалтын түлөө "Хүндэлэй Тэмдэг" орден, арадай гэгээрэлэй отличник, Россин хургуулин габыата багша, 1968

ондо Социалис Ажалай Герой, 1990 ондо Буряадай арадай уран зохёолшо болоо. Анхан найхан сэдхэлтэй хүниие аза талаан дахадга гэхэ. Аза талаантай, найхан сэдхэлтэй байһандаа, үбгэн аба Бүүбэйн Доржын аша буянгаар гү аяар үндэр 93 наһа хүрэнэн байна.

Ц.Н.Номтоевой баян намтарын 5 бүлэг: ашата багшын тоонто нютаг Хөөрхэ, багшын үргэн харгыда гаргаһан Хорин хургуули, Бурпедтехникум, Эгэтын хургуули, үлзы найхан Ульдэргын хургуули гээд хубаагаад, "Ашата багшын алтан намтарһаа" гэнэн 5 хургуулинуудай хүсөөр Ульдэргын багшанар (директорын Д.Ц.Галсанова) аман журнал манай анхаралда дурадхаа.

Алдар солодо хүртэнэн хүбүүдэй нэгэн, арадай Баатар гүүлэнэн Цокто Номтоев Хорин II эсэрын шоно галзууд угай Мэгнэнтэн хүхүүрэй болдоно. Мэгнэнтэн хэбэд номхон Хэжэнгын эгээл дээдэ эхин болохо Хөөрхэ нютагта анхан холо сагнаа ажаһуудаг байһан түүхэтэй.

Улаан хадын торгон оройноо

- Уруугаа шэртэн найхашаан зогсоном,*
- Хүсөөтэ, Соолгото, Юугтэ, Сахюуртаһаа*
- Хужарта, Шэбэртэ хүрэтэр харанам.*
- Хүхэрэн хабтайн гоёор тэннинэ*
- Хөөрхэ нютагайм энгэр тала...*

гэжэ Цокто Номтоев дулаа-ханаар тоонто нютагаа дурсаһан байна. Цокто Номтоевичой тоонто нютаг Хөөрхэһөө ерэнэн айлшадта үгэ үгтэнэ. **Гунзэн-Норбо Гунзынов, Чингис Гурьев, Дам-дин-Сүрэн Доржогутапов** ба үшөө олон Хэжэнгэ нютагаархид амаршалгын үгэнүүдые хэлэбэ, бэлнгитэй артистнар **Дарима Дугданова, Тогмит Танхаев** дуунуудаа зоруулба.

1924 он гаража ерэбэ. Буряад арад шэнэ үе сагай долгин доро шэнэ бодолой, шэнэ байдалай түлөө хүсээ зорюулан, эрдэм тээшэ тэгүүлэн ороо хэн.

Цоктын эсэгэ хүбүүнэйнгээ хураха дуратайе, сүхаришагүй эрдэмэй харгы шэлэһые ойлгоходоо, Хорин таряашан-залуушуулай хургуулида оруулжа, эдихэ хоол, унтар хубсаһатайн хургуулиһаа холо бэшэ, базаарай баруун үзүүртэ байдаг танил айлдаа асараа.

Хорин хургуулин түлөөлгшэдтэ үгэ үгтөө. "1930 ондо Хорин таряашан-залуушуулай хургуулие 13 хүн дүүргэ агша хэмди. Комсомолой Хорин райкомой тогтоолой ёһоор хоёрхон лэ нүхэднай Улаан-Удын Бурпедтехникумдэ эльгээгдэжэ, үлэгшэ арбан дүрбэн наял тогтоогдожо байһан ТОЗ, артельнүүдэй нийтын ажал ябуулагшад, мүн шэнээр нээгдэнэн буряад эхин хургуулинуудай багшанараар баталагдаа бэлэйбди", - гээд Буряадаймнай элитэ поэт, Ульдэргэ нютагай хүбүүн **Булат Намдакович Жанчилов** "Дандар багша" гэнэн нэрэтэй рассказ соогоо Ц.Н.Номтоев нэгэтэ хөөржэ хуугаа хэн гэжэ тэмдэглэн байна. Троникосавск хотын багшанарай техникумдэ хураһан наһа тухайн Буряадай багшанарай колледжын түлөөлгшэд **Л.Д.Жалсанова, Б.Э.Ауржанаев** хөөржэ үгөө.

1934 ондо педтехникумээ дүүргээд, Хяагта хотодо үлэжэ, совет партийна хургуулида хүдэлжэ байһанаа, Улаан Тугта Буржавполкын сэрэгшэ болоо хэн. Тингэжэ залуу багша ажабайдалайнгаа ээлжээтэ хэшээл гараһан гэшэ. Тэндэшые алба хэхэдэ, хүдөөһөө ерэнэн буряад сэрэгшэдтэ ном заагаа.

Ц.Номтоев олонитын аша туһада ажаллаха гэжэ шийдэбэ.

Яруунын аймагай Эгэтэ нютагта багшын үргэн замда гаранан инаг нүхэр Даша-Ханда Аюшеевна ба таба наратай нарайхан Соёлма басагандаа зорёо хэн.

Эгэтын хойморой эльгэн игаабари боориноо Арюун уһата Онюултын булаг бурьялжа, Адуу малай алтан унда харяадаг

Арад зоной аршаан дээжэ болоо хэн,

гээд "Улаан гэр" гэнэн шүлэг соогоо элдин найхан Эгэтэ нютагы магтаа хэн. Баһашые Эгэтын хургуулин багшанар багша тухайгаа дурасхаал болгон хөөржэ үгөө.

Цокто Номтоев багадаа нютагайнгаа үндэр наһатай, зондоо хүндэтэй үбгэдэй олохон үлгэр домог хөөрэхые һонирхон шагнажа сээжэлдэдэг, саашань дамжуулан хөөржэ шадха байгаа. Тэдэн соһоо Молон багша тухай хүнүүдэй хөөрэлдөө эли тодоор наанаша хэн.

"Молон багша гэжэ хүн үнэхөөрөө байһан юм гү? Хэзээ, хаана түрэнэн, байһан юм?" гэнэн асуудалнууд залуухан хүбүүе һонирхуулба. "Байһан бэд даа, Хори буряадай хойто хизаарта Ульдэргэ гэжэ нютагта, тоонтонь юм. Тэндэ түрээжэ үхибүүн баһаһаа үндэр наһатай болотороо зарлигуудаа айлдажа, аяараа наһа бараһан юм", - гэнэн бата үгэ Цокто Номтоевич хадууһан байна. Иигээд лэ Ульдэргэ нютагаар һонирхдог болонон бэлэй. Ц.Н.Номтоев Ульдэргын хургуулин директорээр хори гаран жэл ажаллаа, шэнэ хургуули баряа. "Ульдэргэ - миний үхибүүдэй тоонто", - гэжэ хэлэдэг хэн.

Агуу багшымнай Алдар соло мандаг лэ! Үргэн арадайнгаа зүрхэндэ

Уеын үедэ мүнхэжэг лэ! - гэжэ Ульдэргын дунда хургуулин багшанар үрээлэй үгэнүүдые хэлэбэ.

Буряад уран зохёолшодой бүлэгы **Матвей Чойбонов** ударидаа. Эрдэмэй-практическа ажал ябуулгын конференциин дүн гаргагдажа, түрүү нуури эзэлгшэдые, багшанарые шагнаган эхилээ. Республиканска "Профи-старт" конкурсын, конференциин 5 секциинүүдээр түрүүшын нуури хэд эзэлээб гэхэдэ: Эгэтын хургуулин хурагша **Инна Иванова, Ульдэргын - Норжима Цыбикова, Эгэтын-Адагай Цырен-Ханда Цыденова, Баргажанай аймагай Хилганын - Янжина Очирова, Хорин хургуулин - Арюна Доржиева, Ивалгын - Тумэр Гомбоев, Эгэтын - Зоригто Эрдынеев, Ульдэргын буряад хэлэнэй ба литературын багша Баирма Жамбалова.**

Ц.Н.Номтоевой 100 жэлэйн ойдо нимэ үгэнүүдые зорюулаа: **Багшын найхан нэрые, Багшын үндэр солые Хэн дууджа бараха юм? Хэн магтажа ханаха юм? Хүүгэдтэ эрдэм ойлгуулһан**

Хүн багшайа Хүл дээрээ зогсожо, Хүргэн баяра амаршалайбди!

Дулма БАТОРОВА. Авторай фото-зурагууд.



Б.Н.Жанчилов



Ж.Ц.Номтоев



Ульдэргын багшанар урматай



Ульдэргын гулваа Д.Ц.Дондоков



Хэжэнгэ нютагайхид

ЕГО УБЕРЕГ АНГЕЛ-ХРАНИТЕЛЬ

Мой дедушка, Никитин Николай Ананьевич, родился в 1921 году в селе Хандала Кабанского района Бурятской АССР. В семье отца дедушки, моего прадедушки, было четверо детей. Дедушка был третьим ребенком.

Он учился в Корсаковской средней школе. Закончил 5 классов. Его одноклассником был ныне здравствующий Николай Васильевич Бутуханов, бывший министр МВД, они даже сидели за одной партой.

До войны дедушка работал в колхозе механизатором на тракторе. Водить трактор его научил отец. В те годы управлять трактором могли не все. Мой дед пахал поля, участвовал в посевной, уборке урожая, поэтому дедушка пользовался уважением односельчан и среди своих сверстников.

Наступил 1941 год, началась Великая Отечественная война. Была всеобщая мобилизация, не обошла она стороной и деревню Хандала. Дедушке было 20 лет. В

декабре 1941 года его призвали в ряды Советской Армии и отправили на фронт. Он воевал в составе 568-го стрелкового полка в должности рядового минометчика. Дедушка участвовал в битве под Москвой. В сражениях под городом Сталинградом 5 июля 1942 г. он был тяжело ранен и контужен. После ранения он долго пролежал в госпитале, а потом вернулся домой.

Из рассказов дедушки, которые мне пересказывал мой папа, я знаю, что летом 1942 года, когда шли тяжелые, кровопролитные бои за город Сталинград, город горел, и в это время, проходя в колонне солдат, дедушка встретил идущего во встречной колонне своего земляка, односельчанина Дарханова Ивана. Конечно, они были очень рады встрече. Они сумели поговорить, и дедушка пошел воевать дальше. Еще дед рассказывал, что он остался живой, так как часто молился. В одном из боев, когда немецкие самолеты страшно бомбили, кругом разрывались снаряды, дедушка в страхе стал молиться и

ему на небе показался старец с белой бородой. Увидев старца, ему стало спокойнее. В этом бою погибло много его однополчан, а он остался жив. Он говорил, что ангел-хранитель уберег его.

Вернувшись с войны, он долгое время лечился, потом работал в колхозе трактористом. 8 декабря 1954 г. комиссией Прибайкальского РВК БМАССР дед был признан негодным к несению воинской обязанности, его сняли с учета по первой группе инвалидности. В 1956 году дед женился на моей бабушке Мангадаевой Евдокии Николаевне. В семье у них трое детей, мой папа второй ребенок. У моего дедушки в настоящее время пять внуков и одна внучка.

Я понимаю, что если бы дедушка погиб на войне, не было бы моего папы и меня. Из книг и фильмов я знаю, что Великая Отечественная война — это была страшная война, страшная трагедия в жизни советского народа. И каждый солдат, который воевал, он воевал за свою родину, за свой народ. Не

было такой семьи, которую бы война обошла стороной. И каждый солдат, как и мой дедушка, внес свой вклад во имя Великой Победы. Моего деда не стало в 1977 году, я его не видел, но знаю из рассказов и фотографий. 9 мая 2010 года в день 65-летия Великой Победы мы все будем вспоминать нашего деда Никитина Николая Ананьевича.

Аюр НИКИТИН,
ученик 7 «в» класса РБНЛ-И №1.

Руководитель:
С.Л.-Ц. ДАНЗАНОВА,
воспитатель.



БЫТЬ ДОСТОЙНОЙ ЗНАМЕНИТОЙ ПРАБАБУШКИ

Мне пришлось по крупицам воспоминаний моей бабушки Дулмы, нагаса баабай Сухэ, нагаса эжы Валентины, дяди Бургыта собирать сведения, отзвуки тех далеких времен. Хочу поведать о моей прабабушке МИТАПОВОЙ Янжиме Нанзытовне.

Родилась она летом 1918 года в крестьянской семье. В 1931 году началась сплошная коллективизация. Повсеместно стали создаваться артели. В результате многих изменений, укреплений в 1931 году в Гильбиринской долине образовались артели имени «Ворошилова», «Ленина», «Улан трактор». Моя прабабушка относилась к артели «Улан-Трактор» (Красный трактор). Прабабушка Янжима хорошо окончила 4 класса, в те далекие годы это значило немало. Со слов дяди Бургыта узнала, что моя прабабушка принимала активное участие в ликвидации безграмотности (Ликбез), обучала грамоте старшее поколение. Была активисткой в общественной работе, комсомолкой, энергичной, крепкого сложения, удалой. Говорят, однажды, когда укрощали молодых жеребцов, она смогла удерживать за хвост жеребца, но жеребец все-таки лягнул прямо в лоб. И остался после этого шрам-след у нее на лбу на всю жизнь как память об удалой, озорной молодости.

В то же время она была очень доброй, чуткой, заботливой. Об этом говорят такие факты. Была замужем, муж Пурбо стал в 25 лет самым молодым председателем сельского совета. Но недолго длились счастливые годы, муж заболел активной формой туберкулеза и умер. Перед смертью он сказал: «Возвращайся домой, ты молода, можешь еще выйти замуж». Но она не оставила его родителей, жила с ними до самых последних дней.

Потом она узнала, что они после смерти сына каждый вечер смотрели на дорогу и ждали ее возвращения с тревогой, боялись, что она их оставит. Они были очень благодарны ей, она ухаживала за ними и проводила их в последний путь. После она одна ухаживала и за своими родителями, и также проводила их в последний путь, потому что больше она не выходила замуж.

Когда брат моей бабушки, Нанзытов Буда-Цырен Базарович служил в Красной Армии, началась Великая Отечественная война. Тогда всех несших военную службу в первую очередь отправляли на фронт и в том числе моего дядю. По этому поводу услышала печальную историю. Как раз в это время моя прапрабабушка Хандажап

временно находилась в г. Улан-Удэ, ухаживала за младшей дочерью Катей — сестрой моей прабабушки Янжимы в больнице города Улан-Удэ. Поезд, на котором ехал дядя Буда-Цырен на фронт, остановился на некоторое время на станции в городе. Тогда дядя Буда-Цырен побежал в дом временного проживания матери, в надежде встретиться с ней, но не застал, потому что как раз в это время мама ушла к дочери в больницу. Они разминувшись буквально на какие-то минуты, но оказалось навсегда. Потом он писал, что все время стоял в дверях открытого тамбура, смотрел и смотрел, пока не скрылась из виду станция, в надежде, что вдруг мать прибежит, что хоть мельком взглянет на родные черты. Он воевал в рядах Красной конной кавалерии в первые годы войны и не вернулся. Пропал он «без вести», как и многие другие, кого постигла такая жестокая участь, и пожилые отец с матерью даже извещения не получили о его гибели.

Сейчас, когда в семейном кругу вспоминают эту историю, бывает до слез жалко, мелькает мысль, вдруг он где-то остался жив, потерял память, может еще что-то ..., ведь не было же «похоронки». С этими мыслями «а вдруг ...», надеялись на хорошую весть о дорогом единственном сыне до конца своей жизни прапрадед Нанзыг, прапрабабушка Хандажап, родственники, земляки.

С Гильбиринской долины с фронта не вернулось 139 человек. Значительная часть их погибла при обороне Москвы. Но подвиг погибших земляков еще мало известен нам.

В честь подвига погибших в школьном парке воздвигнут монумент погибшим воинам.

К 55-летию Победы в школьном парке заложили Парк Победы, где посадили 139 деревьев по числу земляков, погибших на фронтах Великой Отечественной войны.

В первые годы войны молодых девушек, женщин, в том числе мою прабабушку Янжиму, призывали на военные сборы, учили стрелять, бросать гранату, ползти по-пластунски, ухаживать за «ранеными», делать перевязки, оказывать первую медицинскую помощь и т.д. Если бы не «перелом войны» — когда начали гнать фашистов с нашей земли, то моя прабабушка тоже попала бы на фронт защищать свою Родину.

Работала прабабушка Янжима с утра до ночи. В годы войны, послевоенные годы до 1947 года работала трактористкой — пахала землю, сеяла, затем на комбайне



ника коммунистического труда, еще много чего, но ничего не сохранилось. Кроме общественной работы, на ее плечах было домашнее хозяйство, растила троих детей одна, сына и двух дочерей. В конце шестидесятых годов здоровье моей прабабушки не выдержало, и она ушла не пенсию по инвалидности. Но не могла она сидеть сложа руки, перешла на сезонную работу на огороде, выращивать овощи. Работала она на огороде и это вдвинуло четыре километра от села, в жару летом, и дочери помогали, выходили на огород и собирали хороший урожай. В то же

время, водителем, комбайнером, инженерно мыслит: прекрасно разбирался в технике, электричестве, плотничал, хорошо готовил, даже умел шить. Помогал сестрам, даже однажды сестре Валентине переколол, подогнал по фигуре зимнее пальто. Когда он служил в рядах Советской армии, с места службы отправлял благодарственные письма матери за хорошее воспитание сына. Так же, как мать, он любил музыку, был в составе армейского ансамбля, когда служил, и в родном селе Хурамше наряду с работой был постоянным участником народного художественного театра. К сожалению, на пятидесяти пятом году жизни он ушел из жизни. Благодарные сельчане отмечали его 55-летие и 60 лет со дня рождения. У него четыре дочери, одиннадцать внуков.

Дочь Валентина, ветеран труда, успешно работает на страже здоровья населения в кожно-венерологическом диспансере. С мужем Сухэ Гунтуповичем воспитали двух сыновей, четырех внуков. Дочь Дулма, моя бабушка работает в Национальном банке, имеет дочь, внучку и внука.

Мое имя тоже Янжима, меня называли в ее честь. И я постараюсь не уронить ее доброе имя, быть достойной такой знаменитой прабабушки.

Я просто удивляюсь, как люди жили в то время, время войны. Все они трудились, не покладая рук, для своей семьи, для своей Родины, принимали активное участие в тот непростой период. И моя прабабушка достойно прошла все испытания, которые пришлось на ее долю. Не сдалась и оставалась такой же доброй, отзывчивой, широчайшей души человеком. Сколько всего они пережили, и голод, и холод, и разруху. И мы, все потомки, должны помнить, чтить и оберегать всех, кто ценою своей жизни сумел защитить свою Родину, обеспечив нам счастливое будущее.

Я очень горжусь своей прабабушкой и очень рада, что в нашей семье есть люди, которые внесли свой вклад в Победу.

Вечная память всем погибшим, сложившим свои головы ради мира на земле. Низкий поклон всем ветеранам Великой Отечественной войны и ветеранам тыла!

Янжима БАТОМУНКУЕВА,
ученица 7 «в» класса
РБНЛ-И №1.

Руководитель:
С.Л.-Ц. ДАНЗАНОВА.

НА СНИМКАХ: Я.Н. Митапова; в окружении внуков.



«БУРЯАД ҮНЭН» - «ДҮХЭРИГ» - АРАДАЙ СОНИН АЛДАРТАЙ

Баярай тэмдэг

Республикын дайнай болон ажалай ветерануудай соведэй зүгһөө «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай коллектив Баярай бэшгэтэ хүртэбэ. Илалтын 65 жэлэй ойдо зориулжа, «Буряад үнэн» сонин тон эдэбхитэй ажал ябуулга эрхилһэн, үргэн арад зонийн-гоо Илалтын хүндэлэлдэ зориулһан бэшгүүдые үргэнөөр толилжо баярлуулһанай тэмдэг мүн гээд сэгнэгдээ.

Элинсэг хулинсагайнгаа эрлэг баатаршалгые мартахагүй, үе залган үри хүүгэдтэнэ дамжаа байхынь тула аха үсын зомнай үбгэн аба, эсэгэнэр, хүгшэн эжынэр тухайгаа сэдхэлээ доһолгон бэшжэ, олонийтын анхаралда хэтын дурасхаалай мүнүүдые тунхаглаа.

- Бидэнэй, 70-80 наһатанай, гэр бүлынгөө түүхэ намтарые согсолоогүй наамнай, саашанхи үе юушые мэдэхгүй үлэшэхэл. Буряад баатар хүбүүдэйнгээ бар солые яажа мартажа болохоб. Би, юрэдөө, сэдхэлдээ ходел омогорхожо, шадаал наа, нэрэ сууень үндэр дээрэ үргэхые оролдожо ябагшаб. Түбэй телевиденээр алдар суута Бато Мишикеевич Дам-

чсев тухай удаан хөөрэхэдэнь, баярлаһандаа уйлааб, - гэжэ манай газтын үнэн хани, штатнабэшэ корреспондент, Баргажанай, Хурамхаанай аймагуудта газтые дэлгэрүүлэн тарааха талаар мүнөө болотор сэгнэшгүй туһа үзүүлдэг В.Ц.Баторов хэлээ бэлэй.

Илалтын хүндэлэлдэ зориулһан зураглал, дурсалгануудые бэшэһэндэнь, уг залганан буянгай хэрэг бүтээһэндэнь бүхы авторнуудтаа дүүрэн талархалаа мэдүүлнэбди, баяраа хүргэнэбди.

Энэ удаа республикын ветерануудай соведэй толгойлогшо Р.Б.Гармаевта ажал ябуулга тухайгаа тодорхой тобоор хөөрэхыень гуйһан байнабди.

- Ревомир Баярович, ниитын энэ эмхи гол түлэб наһажаал зоние нэгэдүүлдэг. Ветерануудаа элсүүлжэ, нилээн хүлгөөтэйгөөр Илалтын 65 жэлэй ойе угтаа гэшт...

- Мүнөө манай эмхин жагсаалда 150-яад мянган хүн тоологдоно. Аймагуудта хүдэлдэг эхин эмхинүүднай нютагай засагай болон хүн зоние социальна талаһаа хамгаалха албануудтай нягта харилсаатайгаар ажалаа ябуулна. Дайнай ветерануудтай засаг захиргаанай, олонийтын зүгһөө илангаяа анхаралаар хүрээлгэдэ. Дайнай ветерануудтай госпиталин мэргэжэлтэд бэе махабадыень шалгажа, медицинскэ хангамжа үзүүлээ. Гэр байрын байдал шэнжэлжэ, 2005 оной мартын 1 болотор бүрихэдэ абтаһан 500 гаран хүндэ гэр байра худалдан аба-

ха арга олгогдоо.

2005 оной мартын 1-эй хүүлээр бүрихэдэ абтаһан дайнай ветерануудта гэр байрын сертификатуудые үгэхэ талаар республикын Социальна хамгаалгын министрстын дэргэдэ гэр байрын комисси хүдэлнэ.

Дурасхаалай дэбтэрэй нэгэдэхи-юһэдэхи ботинуудта 101 мянган сэргэшдэй нэрэ оруулагданхай. Дайнда 120 мянган хүн ошоһон, эдэнэй 40 мянганиннь бусаагүй гэжэ мэдээжэ ха юм даа. Бэдэрэлгын хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэхээр. Дурасхаалай дэбтэр дам саашадаа хэблэгдэхээр хараалагдана. Республикын Пуралсалай болон эрдэм ухаанай министрстын дэргэдэхи залуушуулай эмхинүүдэй талаар комитеттэй, республикын эдир аяншалагшадтай түбтэй нягта харилсаатайгаар энэ хүдэлмэриэе ябуулнабди. Дайнаа бусаагүй, хураггүй үгы болоһон олон сэргэшдэй нэрэ лаблан элирүүлхэнь сагай ошохо тума хүндэ боложо байна. Жэшээлбэл, гэрлэжэ үрдэггүй дайнда мордохон гү, али үсөөн түрэл гаралтай байһан зарим зоние лаблан тодорүүлхэнь бэрхэтэй. Тиимэһээ дайнай үсын халуун амисхаалые мүнөө болотор доосоого хадагалан ябаһан наһажаал ахатан эгшэтэнһээ үшөө дахин хурагшалжа, мартад гэнэн юумыень хануулжа, хөөрөөшыень бэшжэ абаха хэрэгтэй.

Энэ талаар «Буряад үнэн» сонин ехэл дэмбэрэлтэй үүргэ дүүргэнэ, ёһотойл арадай сонин

байһанаа үнэншлэн харуулна. Урданай зоной унтангүй бэшэһые голонгүй, шүүжэ заһабарилжа гаргана.

Пая Николай Ефимовэй «И помнит мир спасенный» гэнэн фотоальбомтой танилсалга болоо. Манай зууршалгаар Правительство энэ хэрэгтэ мүнгөөр туһалһан байна.

Гадна манай соведэй үүсхэлээр ганса бэе, хангамжа муутай ветерануудтаа туһаламжа үзүүлхээр жаса байгуулагдажа, олзын хэрэг эрхилгшэдтэ, шадалтай зондоо хандаһаннай, 200 гаран мянган түхэриг суглараа. Энэ жасада хандиб үргэжэ үрдэггүй хайн хайхан ханаатай зон туһаламжкаяа иимэ счедто оруулхадань болоно:

ИНН 0323047045

КПП 032601001

Бурятская общественная организация ветеранов войны, труда, Вооруженных сил и правоохранительных органов

Р/с 40703810309160103211

В Бурятском ОСБ № 8601 СБ

РФ г.Улан-Удэ

БИК 048142604

Корр.счет

30101810400000000604

Зунай хүүл багаар аймагуудай ветерануудай эхин эмхинүүдтэ тоосоото-хунгалтын суглаанууд эхилхэнь. Удаань республикын хэмжээндэ иимэ суглаанууд болохо. Жэлэй хүүл багаар Россин ветеранска эмхин ээлжээтэ VI эхэ хуралдаан Москвада болохо.

Республикын ветерануудай соведэй президиумэй гэшүүд В.Д.Та-



ханов, Б.В.Федоров, Д.Ц.Будаев, М.-Ж.Ц.Гармаев, И.И.Пилипенко, Н.В.Бутуханов, И.И.Мошкин, С.Ц.Дамбаев, Ю.П.Тарасов гэгшэд яһала оролдосотойгоор ажалаа ябуулна гээд тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Илалтын 65 жэлэй ой мүнөө жэлэй түгэсэтэр үргэлжэлхэ. Ушар иимэһээ эдэбхи эрмэлзэлэйнгээ элшэ хүсые үшөөл хүсэтэйгөөр бадаруулан, дэлхэйн хоёрдохи дайнай сэргэшдээ, ара талын ветерануудаа анхаралаар хүрээлэн ябайл гээд олонийтэ зондоо, ветерануудтаа хандаха байнаб, - гээд, Ревомир Баярович хөөрөөгөө түгэсэхэбэ.

...Ниитын ажал ябуулгада нигүүлэхы хүсэлөө элсүүлэн ябаһан Р.Б.Гармаевта, үнэн туһалагшадтань олоной зүгһөө баярые хүргэе, урма зориггоо элсүүлэн, урагшатай дабшахыень хүсэе.

Галина ДАШЕЕВА.

ИЛАЛТЫН ҮДЭР - НИИСЛЭЛ ХОТОВО



«Мало становится участников Великой Отечественной. Война уходит все дальше в историю: теряется острота восприятия у молодого поколения – здесь много причин, среди которых далеко не последнюю роль играет распад Советского Союза...»

Но для народа прошедшая война имела свое непредвиденное значение. Можно твердо сказать, что она не прошла незаметно для этногенеза, ведь этнос живет и в социальной сфере.

Так утвердив, констатируем, что буряты, воюя в Великой Отечественной войне, участвовали в грандиозном мировом событии - во Второй мировой войне.

Это они спустя 700-800 лет приняли участие в решении судеб мира - после передела мира монголами они были отнесены на периферию монгольского мира, попав в мировую политический, стратегический вакуум.

Простой крестьянин из бурятского улуса, сам того не зная, стал непосредственным участником нового передела и обновления мира».

Из книги Ардана АНГАРХАЕВА «Молнии и листья».

Фото Р.Н.БАЗАРОВА.

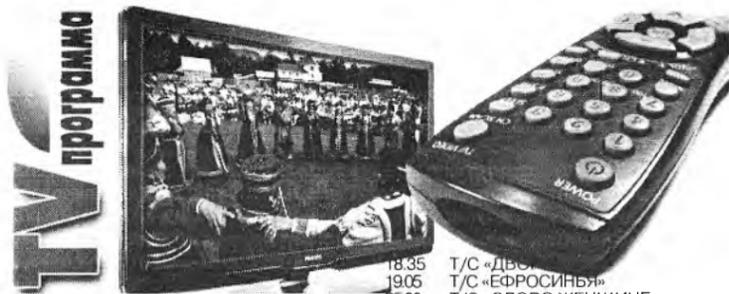
ИЛАЛТЫН САЛЮТ, ИЛАЛТЫН БАЯР - СЭДЬХЭЛ СООМНАЙ



«...Все же говоря о прошедшей войне, что она значила для бурятского народа, нельзя проходить мимо цифр. Вернее, мы приведем ту страшную цифру, что почти нет бурятской семьи, которая не потеряла отца или сына на этой проклятой войне, даже есть такие, из которых ушли двое-трое и более сыновей на фронт и не вернулись. У дяди, брата моей матери, было четыре сына – и все они полегли на полях брани. Нет необходимости доказывать, что у малочисленного народа это невосполнимая потеря. Великая Отечественная война для бурятского народа, несомненно, это трагедия. Благополучие этноса находится в прямой зависимости от численности».

Из книги
Ардана Ангархаева
«Молнии и листья».
Фото Р-Н.Базарова.





Понедельник, 31

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 МАЛАХОВ +
11.20 МОДНЫЙ ПРИГОВОР
12.20 КИНОКОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА
13.20 «УЧАСТОК»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.20 ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ
16.20 «ХОЧУ ЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ
16.50 Т/С «ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
17.50 ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
19.20 Т/С «СЛЕД»
20.00 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
21.00 «ЖДИ МЕНЯ»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «ЕРМОЛОВЫ»
23.30 Т/С «МОСКОВСКАЯ САГА»
00.30 «ПОЗНЕР»
01.30 НОЧНЫЕ НОВОСТИ. «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ»
01.50 «КАЛИФОРНИЯ». НОВЫЙ СЕЗОН
02.20 «ОТЕЛЬ «БАВИЛОН». НОВЫЙ СЕЗОН
03.20 Х/Ф «ТРИНАДЦАТЫЙ ЭТАЖ»
05.10 Т/С «ПЕТЛЯ-2»

«РОССИЯ»

06.00 УТРО РОССИИ
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.05 «КОРОЛЕВА ТИГРОВ. МАРГАРИТА НАЗАРОВА»
11.00 ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50 Т/С «БОГАТАЯ И ЛЮБИМАЯ»
13.45 Т/С «ПУТЕЙЦЫ»
14.40 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
15.50 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.15 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ

КУЛЬТУРА

08.00 ЕВРОНЬЮС (РУС.)
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 «КТО ТАМ...»
11.55 Х/Ф «НАС ВЕНЧАЛИ НЕ В ЦЕРКВИ»
13.25 Д/Ф «ЗАПАС ПРОЧНОСТИ»
14.05, 20.50 Д/С «РИМ: РАССВЕТ И ЗАКАТ ИМПЕРИИ». 6 С. «ЗАВОЕВАНИЕ ДАКИИ»
14.50 «МОЙ ЭРМИТАЖ»
15.20 СПЕКТАКЛЬ «ГРАФОМАН»
16.30 ВСЕ О СОБАКАХ. АНГЛИЙСКИЙ БУЛЬДОГ
16.35 М/Ф «38 ПОПУГАЕВ»
16.45 Т/С «ГРОЗОВЫЕ КАМНИ»
17.35 Д/С «ОСТРОВ ОРАНГУТАНОВ»
17.55 КОНЦЕРТ
18.50 Д/Ф «АТТИЛА»
19.00, 02.40 АСАДЕМИА. ЮРИЙ ПИВОВАРОВ. «ТРАДИЦИЯ РОССИЙСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ». 1-Я ЛЕКЦИЯ
19.45 Д/Ф «ФОНТЕНЕ. ОБИТЕЛЬ НИЩЕНСТВУЮЩИХ БРАТЯВ»
20.05 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
21.40 АБСОЛЮТНЫЙ СЛУХ. АЛЬМАНАХ ПО ИСТОРИИ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ ОСТРОВА. КОНСТАНТИН ВОИНОВ
22.20 «ТЕМ ВРЕМЕНЕМ»
23.05 ИЗ ИСТОРИИ РОССИЙСКОЙ РАЗВЕДКИ. ЛЮДИ И СУДЬБЫ. «ОБМАН БОНАПАРТА»
00.50 Д/Ф «ТАИНСТВО БРАКА»
02.05 Д/Ф «ОКНО В НЕВИДИМОЕ»
03.25 Д/Ф «ДЕНИ ДИДРО»
03.35 Д/Ф «МАСАДА. ИСТОРИЯ ВЫЖИВАНИЯ»

Ариг Ус

07.00 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ. ПОГОДА
08.00 ТАКСИ. ПОГОДА
08.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
08.45 PEOPLE'S-НОВОСТИ
08.50 «СМОТРИТЕ КИНО!»

08.55 АБИТУРИЕНТ-2010
09.00 М/С «ТАК И ВОЛШЕБНАЯ СИЛА ЖУЖУ»
09.30 КОМЕДИ КЛАБ
10.30 Т/С «УНИВЕР»
11.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
12.30 ЖИЗНЬ И ПРИКЛЮЧЕНИЯ РОБОТА-ПОДРОСТКА
13.30 М/Ф «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ»
14.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
14.15 PEOPLE'S-НОВОСТИ
14.20 АБИТУРИЕНТ-2010
14.30 ЖЕНСКАЯ ЛИГА
15.10 Х/Ф «Я - ЛЕГЕНДА»
18.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
18.30 Т/С «УНИВЕР»
19.00 УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ
19.15 PEOPLE'S-НОВОСТИ
19.20 МИР НА ЛАДОНИ
19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
20.00 УНИВЕР
20.30 ИНТЕРНЫ
21.00 Х/Ф «ОНА - МУЖЧИНА»
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
01.00 КОМЕДИ КЛАБ

Тивиком

06.00, 06.55, 08.20, 09.20, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.50, 01.30, 02.30 ПОГОДА
07.25, 09.25, 17.30, 18.30, 19.25, 00.20, 01.50, 02.20 ГОРОСКОП
06.00 «НЕИЗВЕСТНАЯ ПЛАНЕТА»
06.30 ЧАС СУДА
07.30 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
08.30 «СОЛДАТЫ-6»
09.30 «ВО САДУ ЛИ В ОГОРОДЕ»
10.00 «ЧЕСТНО»: «МОСКОВСКИЙ ДРАКОН»
11.00 «ЧАС СУДА» С ПАВЛОМ АСТАХОВЫМ
12.00 «ШКОЛЬНОЕ ТВ»
16.30, 23.30 «24»
13.00 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
14.00 «ДАВАЙ ПОПРОБУЕМ?»
15.00 «ЧАС СУДА»
16.00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ»
17.00 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
18.00 «ЧЕСТНО»: «ЖЕНЩИНА ЗА РУЛЕМ»
19.00 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ
19.30 «НОВОСТИ ДНЯ»
20.00 «ГРОМКОЕ ДЕЛО»
20.30 Т/С «ОДНОРАЗОВЫЕ ЛЮДИ»
21.30 «ДОРОГАЯ ПЕРЕДАЧА» СПРАВЕДЛИВОСТЬ
22.00 «НОВОСТИ ДНЯ»
23.00 «ЧЕСТНО»: «ЖЕНЩИНА ЗА РУЛЕМ»
01.00 «НОВОСТИ ДНЯ»
01.45 Х/Ф «КОНТОРА»
03.40 «НОВОСТИ ДНЯ»
04.10 «ТЕОРИЯ КАТАСТРОФ»
05.00 Т/С «ВОПЛОЩЕНИЕ СТРАХА»

12.55 АБИТУРИЕНТ-2010
13.00 М/Ф «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ»
14.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
14.15 PEOPLE'S-НОВОСТИ
14.25 АБИТУРИЕНТ-2010
14.30 ЖЕНСКАЯ ЛИГА
15.00 COMEDY WOMEN
16.00 Х/Ф «ОНА - МУЖЧИНА»
18.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
18.30 Т/С «УНИВЕР»
19.00 УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ
19.15 PEOPLE'S-НОВОСТИ
19.20 СПОРТИВНЫЙ ЭКСПРЕСС
19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
20.00 Т/С «УНИВЕР»
20.30 Т/С «ИНТЕРНЫ»
21.00 Х/Ф «ШПИОНКИ»
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
01.00 КОМЕДИ КЛАБ

Тивиком

06.00, 06.55, 08.20, 09.20, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.50, 01.30, 02.30 ПОГОДА
07.25, 09.25, 17.30, 18.30, 19.25, 00.20, 01.50, 02.20 ГОРОСКОП
06.00 «НЕИЗВЕСТНАЯ ПЛАНЕТА»
06.30 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ
06.50 НОВОСТИ МОНГОЛИИ «ЭНЭ ЦАГТ»
07.00 «НОВОСТИ ДНЯ»
07.30 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
08.30 «СОЛДАТЫ-6»
09.30 «НОВОСТИ ДНЯ»
10.00 «ЧЕСТНО»: «ЖЕНЩИНА ЗА РУЛЕМ»
11.00 «ЧАС СУДА» С ПАВЛОМ АСТАХОВЫМ
12.00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ»
12.30 «НОВОСТИ ДНЯ»
13.00 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
14.00 «ДАВАЙ ПОПРОБУЕМ?»
15.00 «ЧАС СУДА»
16.00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ»
16.30, 23.30 «24»
17.00 «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
18.00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ»
18.30 «ЧЕСТНО»: «ВЫЖИВШИЕ В ПЛЕНУ»
19.30 «НОВОСТИ ДНЯ»
20.00 «ГРОМКОЕ ДЕЛО»
20.30 Т/С «ОДНОРАЗОВЫЕ ЛЮДИ»
21.30 «ДОРОГАЯ ПЕРЕДАЧА» СПРАВЕДЛИВОСТЬ
22.00 «НОВОСТИ ДНЯ»
23.00 «ЧЕСТНО»: «ВЫЖИВШИЕ В ПЛЕНУ»
01.00 «НОВОСТИ ДНЯ»
01.30 Х/Ф «УРОК ВЫЖИВАНИЯ»
03.20 «ВОЕННАЯ ТАЙНА»
04.20 «ДЕТЕКТИВНЫЕ ИСТОРИИ»
04.50 «НОВОСТИ ДНЯ»

Ариг Ус

07.00 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ. ПОГОДА
08.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
08.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
08.45 PEOPLE'S-НОВОСТИ
08.55 АБИТУРИЕНТ-2010
09.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
09.30 КОМЕДИ КЛАБ
10.30 Т/С «УНИВЕР»
11.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
12.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»

СТС - «БАЙКАЛ»

18.50, 20.05, 21.55, 22.30, 23.20, 00.05, 00.50, 01.50 ПОГОДА
06.00 М/С «КОСМИЧЕСКИЕ ОХОТНИКИ НА ДОРКОВ»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 М/С «ЧТО НОВЕЬКОГО, СКУБИ ДУ?»
07.30 Т/С «ИГРУШКИ»
08.30 Т/С «ВОРОНИНЫ»
09.00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
10.00 ГАЛИЛЕО
11.00 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ»
12.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
13.30 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
14.00 М/С «НАСТОЯЩИЕ ОХОТНИКИ ЗА ПРИВИДЕНИЯМИ»
14.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МИШЕК ГАММИ»
15.00 М/С «СКУБИ ДУ»
15.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
16.30 Т/С «РАНЕТКИ»
17.30 ГАЛИЛЕО
18.30 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
19.00 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ»
20.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
21.00 Т/С «МАРГОША»
22.00 Х/Ф «КИБОРГ»
23.40 6 КАДРОВ
00.00 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
00.30 КИНО В ДЕТАЛЯХ
01.30 Х/Ф «МИШЕНИ»
03.30 Т/С «ЗАЧАРОВАННЫЕ»

НТВ

06.40 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ГРАНИЦА». ФИЛЬМ ТРЕТИЙ «ВОСТОЧНЫЙ РУБЕЖ»
08.00 «СЕГОДНЯ УТРОМ»
09.30 «КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК»
10.30 ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 «СЕГОДНЯ»
11.30 «СРЕДНИЙ КЛАСС»
12.00 Т/С «ВЕРНУТЬ НА ДОСЛЕДОВАНИЕ»
13.00 СУД ПРИСЯЖНЫХ
14.30 Т/С «АДВОКАТ»
15.30 Т/С «ЗНАКИ СУДЬБЫ»

16.30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ
17.30 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
19.30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ
20.30 Т/С «ДИКИЙ»
22.30 Т/С «ЧАС ВОЛКОВА»
00.35 ЧЕСТНЫЙ ПОНЕДЕЛЬНИК
01.25 «ШКОЛА ЗЛОСЛОВИЯ»
02.15 «РОКОВОЙ ДЕНЬ»
02.45 Х/Ф «ШКОЛЬНЫЕ ДЖУНГЛИ»
05.00 Т/С «МУЖЧИНЫ В БОЛЬШОМ ГОРОДЕ»

5 КАНАЛ

07.00 Д/Ф «МИР ПРИРОДЫ. МИССИСИПИ. РАССКАЗЫ ПОСЛЕДНЕЙ РЕЧНОЙ КРЫСЫ»
08.00 Д/Ф «ФАРЦОВЩИКИ»
09.00 СВЯТАС
09.30 Х/Ф «ПЛОХОЙ ХОРОШИЙ ЧЕЛОВЕК»
11.30 Д/С «ХРОНИКИ ДИКОЙ ПРИРОДЫ»
12.00 СВЯТАС
12.30 Х/Ф «УКРОТИТЕЛЬНИЦА ТИГРОВ»
14.30 Д/С «ХРОНИКИ ДИКОЙ ПРИРОДЫ»
15.00 Д/Ф «ОПАСНЫЙ ЛЕНИНГРАД. ТЕ НЕВОЙ КОРОЛЬ»
16.00 СВЯТАС
16.30 «ДНЕВНИК НАБЛЮДЕНИЙ» СЕРГЕЯ МАЙОРОВА
17.00 Д/Ф «А. ДЖИГАРХАНЯН. ЗДРАВСТВУЙ, ЭТО Я!»
18.00 ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ
19.00 «ПРОГРАММА ПЕРЕДАЧ СВЕТАЛНЫ СОРОКИНОЙ»
20.00 СВЯТАС
20.30 «РЕАЛЬНЫЙ МИР»
21.00 Д/Ф «ОПАСНЫЙ ЛЕНИНГРАД. ОБЫКНОВЕННЫЕ УПЫРИ»
22.00 «СВОБОДА МЫСЛИ». ВЕДУЩИЕ КСЕНИЯ СОБЧАК И АЛЕКСАНДР ВАЙНШТЕЙН
23.00 СВЯТАС
23.30 Х/Ф «ПРОПАЖА СВИДЕТЕЛЯ»
01.15 «ШАГИ К УСПЕХУ» С.А. КАБАЕВОЙ
02.15 «НОЧЬ НА ПЯТОМ»
02.45 «ДНЕВНИК НАБЛЮДЕНИЙ» СЕРГЕЯ МАЙОРОВА
03.15 Х/Ф «ДОМ НА ТУРЕЦКОЙ УЛИЦЕ»
05.05 Д/С «ВЫЖИТЬ ВОПРОКИ... ПОТЕРПЕВШИЕ АВИКАТАСТРОФУ В ПУСТЫНЕ»
05.05 Д/С «ВЕЛИКИЕ ПОБЕГИ В ИСТОРИИ»

СОНОСХОЛ
2010 оной майн 29-дэ Хилбаан Улаан тэнгэрийн тайлган үглөөнэй 11 сагта үнэгэрэгдэх. Тинхэлд 2010 оной июниин 6-да «Тэнгэри» гэгээн нүүнгий бөөнэрэй эмхи Бата Сагаан ноёнд - Бархан үндэрэй тэнгэ зориулалдан тайлган эмхидгэхэн.
Хурамханаай айматай Бархан някталта, үглөөнэй 11 сагта.
«Тэнгэри» МРОШ.

Буддын шажантай «Гандан» гэгээн бүлгэм, «Саяан» гэгээн Түнхэн нотагаар хийдэй эблэл, Гурунба тосгондо июниин 5-най үдэр 10 сагта Обоо тахихан. Эндэ Сурхарбаан, спортивна мурьсөөнүүд үнэгэрэгдэх. Стрелкэ гэгээн буудалта ойро оршодог дасанһаа 9 сагта Гурульба ошолго эмхидгэхэн.
20-41-88 гэгээн утаһаар конходохо мэдэхэдэ болохо.

Заппалта түбэд медицинн болон астрологийн Уласхоорондын академиниин Россиян филиал (эмхидхэн байгуулагина: Түбэд, Маса, Мөнцкам) табанжэлэй курсда магнитшадие абахангэжэ соносхоло.
Адрес: www.yuthokling.ru
Тел.: 8-924-358-6877, 8-924-655-5143.

СТС - «БАЙКАЛ»

06.55, 07.00, 08.05, 09.20, 10.05, 11.15, 18.50, 20.05, 21.55, 22.20, 23.25, 00.05, 00.50, 01.50 ПОГОДА
06.00 М/С «КОСМИЧЕСКИЕ ОХОТНИКИ НА ДОРКОВ»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 М/С «ЧТО НОВЕЬКОГО, СКУБИ ДУ?»
07.30 Т/С «ИГРУШКИ»
08.30 Т/С «ВОРОНИНЫ»
09.00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
10.00 Т/С «МАРГОША»
11.00 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ»
12.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
13.30 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
14.00 М/С «НАСТОЯЩИЕ ОХОТНИКИ ЗА ПРИВИДЕНИЯМИ»
14.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МИШЕК ГАММИ»
15.00 М/С «СКУБИ ДУ»
15.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
16.30 Т/С «РАНЕТКИ»
17.30 ГАЛИЛЕО
18.30 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
19.00 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ»
20.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
21.00 Т/С «МАРГОША»
22.00 Х/Ф «БОЛЬШОЙ ТОЛСТЫЙ ЛЖЕЦ»
23.40 6 КАДРОВ
00.00 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
00.30 ИНФОМАНИЯ
01.00 Т/С «ГАЛЫГИН.RU»
01.30 Х/Ф «БОЙЦОВАЯ РЫБКА»
03.15 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

06.40 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ГРАНИЦА». ФИЛЬМ ЧЕТВЕРТЫЙ «КРАСНЫЙ ПЕСОК»
08.00 «СЕГОДНЯ УТРОМ»
09.30 КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС
10.30 ЧИСТОСЕРДЕЧНОЕ ПРИЗНАНИЕ
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 «СЕГОДНЯ»
11.30 «СРЕДНИЙ КЛАСС»
12.00 Х/Ф «ВЕРНУТЬ НА ДОСЛЕДОВАНИЕ»

5 КАНАЛ

07.00 Д/Ф «МИР ПРИРОДЫ. ДЕВОЧКИ-ОЛЕНЕВОДЫ»
08.05 Д/Ф «ПРАВО НА ДЕТСТВО»
09.00 СВЯТАС
09.30 Х/Ф «ПРОПАЖА СВИДЕТЕЛЯ»
11.25 Д/С «ХРОНИКИ ДИКОЙ ПРИРОДЫ»
12.00 СВЯТАС
12.30 Д/Ф «А. ДЖИГАРХАНЯН. ЗДРАВСТВУЙ, ЭТО Я!»
13.20 Д/Ф «ЦАРСТВО ЛЬДА»
14.25 Д/С «ХРОНИКИ ДИКОЙ ПРИРОДЫ»
15.00 Д/Ф «ОПАСНЫЙ ЛЕНИНГРАД. ОБЫКНОВЕННЫЕ УПЫРИ»
16.00 СВЯТАС
16.30 «ДНЕВНИК НАБЛЮДЕНИЙ» СЕРГЕЯ МАЙОРОВА
17.00 Д/Ф «ЗАГОВОР-62. КТО ПОССОРИЛ ХРУЩЕВА С ИНТЕЛЛИГЕНЦИЕЙ»
18.00 ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ
19.00 «ПРОГРАММА ПЕРЕДАЧ СВЕТАЛНЫ СОРОКИНОЙ»
20.00 СВЯТАС
20.30 «РЕАЛЬНЫЙ МИР»
21.00 Д/Ф «ОПАСНЫЙ ЛЕНИНГРАД. ПОБЕИЩЕ В ДЕВЯТКИНО»
22.00 «СВОБОДА МЫСЛИ». ВЕДУЩИЕ КСЕНИЯ СОБЧАК И АЛЕКСАНДР ВАЙНШТЕЙН
23.00 СВЯТАС
23.30 Х/Ф «МЕСТЬ И ЗАКОН»
03.45 «НОЧЬ НА ПЯТОМ»
04.15 «ДНЕВНИК НАБЛЮДЕНИЙ» СЕРГЕЯ МАЙОРОВА
04.45 Д/С «ВЫЖИТЬ ВОПРОКИ... КОШМАР НА ВЫСОТЕ 6 ТЫСЯЧ МЕТРОВ»
05.40 Д/С «ЛЕСНОЙ КИТАЙ»

Отдел рекламы: 21-62-62

Вторник, 1

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 МАЛАХОВ +
11.20 МОДНЫЙ ПРИГОВОР
12.20 КИНОКОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА
13.20 «УЧАСТОК»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.20 ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ
16.20 «ХОЧУ ЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ
16.50 Т/С «ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
17.50 ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
19.20 Т/С «СЛЕД»
20.00 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
21.00 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «ЕРМОЛОВЫ»
23.30 Т/С «МОСКОВСКАЯ САГА»
00.30 КРЕМЛЬ-9. «МОЙ ДРУГ ЛЕОНИД ИЛЬИЧ...»
01.30 НОЧНЫЕ НОВОСТИ. «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ»
01.50 «КАЛИФОРНИЯ». НОВЫЙ СЕЗОН
02.20 «ОТЕЛЬ «БАВИЛОН». НОВЫЙ СЕЗОН
03.20 Х/Ф «ПРЕРВАННАЯ ЖИЗНЬ»

«РОССИЯ»

06.00 УТРО РОССИИ
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.05 ТАЙЗАН
10.15 УЛГУР
10.30 «САГАЙ СУУРЯАН»
11.00 ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50 Т/С «БОГАТАЯ И ЛЮБИМАЯ»
13.45 Т/С «ПУТЕЙЦЫ»
14.40 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
15.50 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.15 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
18.35 Т/С «ДВОРИК»
19.05 Т/С «ЕФРОСИНЬЯ»
20.00 Т/С «СЛОВО ЖЕНЩИНЕ»
21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50 СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!
22.00 Т/С «ЗАСТЫВШИЕ ДЕПЕШИ»
23.55 «СЕРЕЖА ПАРАМОНОВ. СОВЕТСКИЙ РОБЕРТИНО ЛОРЕТТИ»
00.50 ВЕСТИ +
01.10 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»

КУЛЬТУРА

07.30 ЕВРОНЬЮС (РУС.)
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 Д/Ф «ОСТРОВ ДЕТСТВА»
11.55 Х/Ф «СВИДАНИЕ С МОЛОДОСТЬЮ»
13.25 «ЖИВОЕ ДЕРЕВО РЕМЕСЕЛ»
13.35 ИЗ ИСТОРИИ РОССИЙСКОЙ РАЗВЕДКИ. ЛЮДИ И СУДЬБЫ. «ОБМАН БОНАПАРТА»
14.05, 20.50 Д/С «РИМ: РАССВЕТ И ЗАКАТ ИМПЕРИИ». 7 С. «МЯТЕЖ И ПРЕДАТЕЛЬСТВО»
14.50 ЛЕГЕНДЫ ЦАРСКОГО СЕЛА
15.20 Х/Ф «РОССИЯ МОЛОДАЯ»
16.30 ВСЕ О СОБАКАХ. РОТВЕЙЛЕР
16.35 М/Ф «КУДА ИДЕТ СЛОНЕНОК»
16.45 Т/С «ГРОЗОВЫЕ КАМНИ»
17.35 Д/С «ОСТРОВ ОРАНГУТАНОВ»
17.55 МЕЖДУНАРОДНЫЙ ДЕНЬ ЗАЩИТЫ ДЕТЕЙ. VII МЕЖДУНАРОДНЫЙ ФЕСТИВАЛЬ «МОСКВА ВСТРЕЧАЕТ ДРУЗЕЙ»
18.50 Д/Ф «ВИКТОР ПЮГО»
19.00, 02.55 АСАДЕМИА. ЮРИЙ ПИВОВАРОВ. «ТРАДИЦИЯ РОССИЙСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ». 2-Я ЛЕКЦИЯ
19.45 Д/Ф «СИАНЬ. ГЛИНЯНЫЕ ВОИНЫ ПЕРВОГО ИМПЕРАТОРА»
20.05 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
21.40 «САТИ. НЕСКУЧНАЯ КЛАССИКА...»
22.20 Д/Ф «ВЕРА КАРАЛЛИ: «ЭТО ПИСЬМО Я ПИСАЛА В ПЕРЧАТКАХ...»
23.00 Д/Ф «БОЛЬШАЯ ПЛОЩАДЬ БРЮССЕЛЯ. ПРЕКРАСНЕЙШИЙ В МИРЕ ТЕАТР»
23.20 «АПОКРИФ»
00.00 ИЗ ИСТОРИИ РОССИЙСКОЙ РАЗВЕДКИ. ЛЮДИ И СУДЬБЫ. «РУССКИЙ АГЕНТ РЕДЛЬ»
00.50 Д/Ф «МАССОВКА»
01.35 Х/Ф «ТОНИ ТАКИТАНИ»
03.45 Д/Ф «АНРИ ТУЛУЗ-ЛОТРЕК»

Ариг Ус

07.00 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ. ПОГОДА
08.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
08.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
08.45 PEOPLE'S-НОВОСТИ
08.55 АБИТУРИЕНТ-2010
09.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
09.30 КОМЕДИ КЛАБ
10.30 Т/С «УНИВЕР»
11.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
12.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»

Среда, 2

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

6:00 «ДОБРОЕ УТРО»
10:00 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10:05 МАЛАХОВ +
11:20 МОДНЫЙ ПРИГОВОР
12:20 КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА
13:20 «УЧАСТОК»
14:20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15:00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15:20 ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ
16:20 «ХОЧУ ЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ
16:50 Т/С «ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
17:50 ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ
19:00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
19:20 Т/С «СЛЕД»
20:00 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
21:00 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
22:00 «ВРЕМЯ»
22:30 Т/С «ЕРМОЛОВЫ»
23:30 Т/С «МОСКОВСКАЯ САГА»
00:30 СРЕДА ОБИТАНИЯ. «КАК СЭКОНОМИТЬ НА КВАРТАЛТЕ?»
01:30 НОЧНЫЕ НОВОСТИ. «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ»
01:50 «КАЛИФРЕНИЯ». НОВЫЙ СЕЗОН
02:20 «ОТЕЛЬ «ВАВИЛОН». НОВЫЙ СЕЗОН
03:20 Х/Ф «МИССИЯ СПАСЕНИЯ»
05:00 Т/С «ПОЛИЦИЯ НОВОГО ОРЛЕАНА»

РОССИЯ

06:00 УТРО РОССИИ
06:07, 06:35, 07:07, 07:35, 08:07, 08:35, 09:07, 09:35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10:05 «ЕЛИСЕЕВСКИЙ». КАЗНИТЬ НЕЛЬЗЯ ПОМИЛОВАТЬ
11:00 ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12:00, 15:00, 18:00, 21:00 ВЕСТИ ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12:30 Т/С «БОГАТАЯ И ЛЮБИМАЯ»
12:50 Т/С «ПУТЕЙЦЫ»
13:45 Т/С «ПУТЕЙЦЫ»
14:40 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15:30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
15:50 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
17:30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18:15 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
18:35 Т/С «ДВОРИК»
19:05 Т/С «ЕФРОСИНЯ»
20:00 Т/С «СЛОВО ЖЕНЩИНЕ»
21:30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21:50 СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!

Четверг, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06:00 «ДОБРОЕ УТРО»
10:00 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10:05 МАЛАХОВ +
11:20 МОДНЫЙ ПРИГОВОР
12:20 КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА
13:20 «УЧАСТОК»
14:20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15:00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15:20 ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ
16:20 «ХОЧУ ЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ
16:50 Т/С «ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
17:50 ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ
19:00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
19:20 Т/С «СЛЕД»
20:00 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
21:00 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
22:00 «ВРЕМЯ»
22:30 Т/С «ЕРМОЛОВЫ»
23:30 «ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН»
00:30 СПЕЦРАССЛЕДОВАНИЕ. «НЕСОВМЕСТИМО С ЖИЗНЬЮ»
01:30 НОЧНЫЕ НОВОСТИ. «ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ»
01:50 «КАЛИФРЕНИЯ». НОВЫЙ СЕЗОН
02:20 «ОТЕЛЬ «ВАВИЛОН». НОВЫЙ СЕЗОН
03:20 Х/Ф «МИСТЕР МИЛЛИАРДЕР»
05:00 Т/С «ПОЛИЦИЯ НОВОГО ОРЛЕАНА»

РОССИЯ

06:00 УТРО РОССИИ
06:07, 06:35, 07:07, 07:35, 08:07, 08:35, 09:07, 09:35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10:05 «ТОЛИ»
10:30 УЧИМСЯ ГОВОРИТЬ ПО-БУРЯТСКИ
10:35 «БУРЯД ОРОН»
11:00 ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12:00, 15:00, 18:00, 21:00 ВЕСТИ ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12:30 Т/С «БОГАТАЯ И ЛЮБИМАЯ»
12:50 Т/С «ПУТЕЙЦЫ-2»
13:45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
14:40 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
15:30 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
17:30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18:15 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ

Пятница, 4

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06:00 «ДОБРОЕ УТРО»
10:00 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10:05 МАЛАХОВ +
11:20 МОДНЫЙ ПРИГОВОР
12:20 КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА
13:20 «УЧАСТОК»
14:20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15:00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15:20 ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ

22:00 Т/С «ЗАСТЫВШИЕ ДЕПЕШИ»
23:55 «МЕССИНГ. ВАНГА. КЕЙСИ... СЕКРЕТ ЯСНОВИДЕНИЯ»
00:50 ВЕСТИ +
01:10 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
01:40 Х/Ф «ОБЫКНОВЕННОЕ ЧУДО»

КУЛЬТУРА

07:30 ЕВРОНЬЮС (РУС.)
11:00, 20:30, 00:30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11:20, 20:05 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
11:50 Х/Ф «ТЫ ТЫ МОЯ ВОСТОРГ, МОЕ МУЧЕНЬЕ...»
13:20 Д/Ф «БУХАРА. ЖЕМЧУЖИНА ШЕЛКОВОГО ПУТИ»
13:35 ИЗ ИСТОРИИ РОССИЙСКОЙ РАЗВЕДКИ. ЛЮДИ И СУДЬБЫ. «РУССКИЙ АГЕНТ РЕДЛЬ»
14:05, 20:50 Д/С «РИМ: РАССВЕТ И ЗАКАТ ИМПЕРИИ». 8 С. «ГНЕВ БОГОВ»
14:50 СТРАНСТВИЯ МУЗЫКАНТА
15:20 Х/Ф «РОССИЯ МОЛОДАЯ»
16:30 ВСЕ О СОБАКАХ. АМЕРИКАНСКИЙ СТАФФОРДШИРСКИЙ ТЕРЬЕР
16:35 М/Ф «БАБУШКА УДАВА»
16:45 Т/С «ГРОЗОВЫЕ КАМНИ»
17:35 Д/С «ОСТРОВ ОРАНГУТАНОВ»
17:55 «БЛОКНОТ»
18:25 К. СЕН-САНС. «МУЗА И ПОЭТ». ДУЭТ ДЛЯ СКРИПКИ И ВИОЛОНЧЕЛИ
18:50 Д/Ф «САД РАДОСТЕЙ ЗЕМНЫХ». ИЕРОНИМ БОСХ
19:00, 02:55 АСАДЕМИА. ЮРИЙ ПИВОВАРОВ. «РУССКАЯ МЫСЛЬ В ИСТОРИИ». 1-Я ЛЕКЦИЯ
19:45 Д/Ф «ДРОТНИНГХОЛЬМ. ОСТРОВ КОРОЛЕВ»
21:40 ВЛАСТЬ ФАКТА
22:20 Д/Ф «ЯДЕРНАЯ ЛЮБОВЬ»
23:15 МАГИЯ КИНО. ВЕДУЩИЕ О. ШИШКИН И М. БОРЗЕНКОВ
00:00 ИЗ ИСТОРИИ РОССИЙСКОЙ РАЗВЕДКИ. ЛЮДИ И СУДЬБЫ. «ЧТО МОЖЕТ ЖЕНЩИНА»
00:50 Х/Ф «ЖЕЛЕЗНАЯ ДОРОГА»
02:20 КОНЦЕРТ
03:45 Д/Ф «ПЛАКАТЫ И АФИШИ. ТУЛУЗ-ЛОТРЕК»

Ариг Ус

07:00 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ. ПОГОДА
08:00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
08:30 «УЛАН-УДЭ. ИНСТРУКЦИЯ»
08:45 PEOPLE'S-НОВОСТИ
08:55 АБИТУРИЕНТ-2010
09:00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
09:30 КОМЕДИ КЛАБ ПОГОДА
10:30 Т/С «УНИВЕР»

Духэрнэ

11:30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
12:30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
12:55 АБИТУРИЕНТ-2010
13:00 М/Ф «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ»
14:00 «УЛАН-УДЭ. ИНСТРУКЦИЯ»
14:15 PEOPLE'S-НОВОСТИ
14:20 АБИТУРИЕНТ-2010
14:30 ЖЕНСКАЯ ЛИГА
15:00 COMEDY WOMEN
16:00 Х/Ф «ШПИОНКИ»
18:00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
18:30 Т/С «УНИВЕР»
19:00 УЛАН-УДЭ. ИНСТРУКЦИЯ
19:15 PEOPLE'S-НОВОСТИ
19:20 АФИША
19:30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
20:00 Т/С «УНИВЕР»
20:30 Т/С «ИНТЕРНЫ»
21:00 Х/Ф «НЕДЕТСКОЕ КИНО»
23:00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
23:30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
00:30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
01:00 КОМЕДИ КЛАБ

Тивиком

06:00, 06:55, 08:20, 09:20, 10:50, 17:40, 18:40, 20:50, 22:50, 00:50, 01:30, 02:30 ПОГОДА
07:25, 09:25, 17:30, 18:30, 19:25, 00:20, 01:50, 02:20 ГОРОСКОП
06:00 «НЕИЗВЕСТНАЯ ПЛАНЕТА»
06:30, 16:30, 23:30 «24»
06:50 НОВОСТИ МОНГОЛИИ «ЭНЭ ЦАГТ»
07:00 «НОВОСТИ ДНЯ»
07:30 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
08:30 «СОЛДАТЫ-6»
09:30 «НОВОСТИ ДНЯ»
10:00 «ЧЕСТНО». «ВЫЖИВШИЕ В ПЛЕНУ»
11:00 «ЧАС СУДА» С ПАВЛОМ АСТАХОВЫМ
12:00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ»
12:30 «НОВОСТИ ДНЯ»
13:00 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
14:00 «ДАВАЙ ПОПРОБУЕМ?»
15:00 «ЧАС СУДА»
16:00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ»
17:00 «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
18:00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ»
18:30 «ЧЕСТНО». «САМОСУД»
19:30 «НОВОСТИ ДНЯ»
20:00 «ГРОМКОЕ ДЕЛО»
20:30 Т/С «ОДНОРАЗОВЫЕ ЛЮДИ»
21:30 «ДОРОГАЯ ПЕРЕДАЧА»
22:00 СПРАВЕДЛИВОСТЬ
23:00 «НОВОСТИ ДНЯ»
00:00 «ЧЕСТНО». «САМОСУД»
01:00 «НОВОСТИ ДНЯ»
01:30 Х/Ф «СТРАШНЫЙ СУД»

03:20 «ПОКЕР-ДУЭЛЬ»
04:10 «МОРСКАЯ ДУША»
05:00 «НОВОСТИ ДНЯ»
05:30 «НОЧНОЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ КАНАЛ»

СТС - БАЙКАЛ

05:55, 07:00, 08:05, 09:20, 10:05, 11:15, 18:50, 20:05, 21:55, 22:20, 23:25, 00:05, 00:50, 01:50 ПОГОДА
06:00 М/С «КОСМИЧЕСКИЕ ОХОТНИКИ НА ДОРКОВ»
06:55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07:00 М/С «ЧТО НОВЕНЬКОГО, СКУБИ ДУ?»
07:30 Т/С «ИГРУШКИ»
08:30 Т/С «ВОРОНИНЫ»
09:00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09:30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
10:00 Т/С «МАРГОША»
11:00 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ»
12:00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
13:30 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
14:00 М/С «НАСТОЯЩИЕ ОХОТНИКИ ЗА ПРИВИДИЕНИЯМИ»
14:30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МИШЕК ГАММИ»
15:00 М/С «СКУБИ ДУ»
15:30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
16:30 Т/С «РАНЕТКИ»
17:30 ГАЛИЛЕО
18:30 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
19:00 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ»
20:00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
21:00 Т/С «МАРГОША»
22:00 Х/Ф «ДЕТИ-ШПИОНЫ»
23:40 6 КАДРОВ
00:00 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
00:30 ИНФОМАНИЯ
01:00 Т/С «ГАЛЫГИН.RU»
01:30 Х/Ф «МЕРТВЕЦЫ НЕ НОСЯТ ЮБОК»
03:15 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

06:40 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ГРАНИЦА». ФИЛЬМ ЧЕТВЕРТЫЙ «КРАСНЫЙ ПЕСОК»
08:00 «СЕГОДНЯ УТРОМ»
09:30 ДАЧНЫЙ ОТВЕТ
10:30 ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ РАССЛЕДОВАНИЕ
11:00, 14:00, 17:00, 20:00, 00:15 «СЕГОДНЯ»
11:20 «СРЕДНИЙ КЛАСС»
12:00 Т/С «ВЕРНУТЬ НА ДОСЛЕДОВАНИЕ»

13:00 СУД ПРИСЯЖНЫХ
14:30 Т/С «АДВОКАТ»
15:30 Т/С «ЗНАКИ СУДЬБЫ»
16:30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ
17:30 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
19:30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ
20:30 Т/С «ДИКИЙ»
22:30 Т/С «ЧАС ВОЛКОВА»
00:35 «ПОЗДНИЙ РАЗГОВОР»
01:25 Х/Ф «ЭКСПРЕСС»
04:00 Т/С «МЕРТВЫЕ ДО ВОСТРЕБОВАНИЯ»
05:50 Т/С «МУЖЧИНЫ В БОЛЬШОМ ГОРОДЕ»

5 КАНАЛ

07:00 Д/Ф «МИР ПРИРОДЫ. МОЯ СПОКОЙНАЯ РЕКА»
08:00 Д/Ф «ФОНТАН». ИЛИ КОГДА БЫ НЕ БЫЛО ТАК ГРУСТНО»
09:00 СВЯЧАС
09:30 Х/Ф «УДАР ГОЛОВОЙ»
11:25 Д/С «ХРОНИКИ ДИКОЙ ПРИРОДЫ»
12:00 СВЯЧАС
12:30 Д/Ф «ЗАГОВОР - 62. КТО ПОССОРИЛ ХРУЩЕВА С ИНТЕЛЛИГЕНЦИЕЙ»
13:25 Д/Ф «ЗЕМНЫЕ КАТАКЛИЗМЫ»
14:30 Д/Ф «ХРОНИКИ ДИКОЙ ПРИРОДЫ»
15:00 Д/Ф «ОПАСНЫЙ ЛЕНИНГРАД. ПОБОИЩЕ В ДЕВЯТИНО»
16:00 СВЯЧАС
16:30 «ДНЕВНИК НАБЛЮДЕНИЙ» СЕРГЕЯ МАЙОРОВА
17:00 Д/Ф «МЕЖДУ ДОЛГОМ И ЧУВСТВОМ»
18:00 ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ
19:00 «ПРОГРАММА ПЕРЕДАЧ СВЕТЛАНЫ СОРОКИНОЙ»
20:00 СВЯЧАС
20:30 «РЕАЛЬНЫЙ МИР»
21:00 Д/Ф «10 ПРАВИЛ МАФИИ»
22:00 «СВОБОДА МЫСЛИ». ВЕДУЩИЕ Ксения Собчак и Александр Вайнштейн
23:00 СВЯЧАС
23:30 Х/Ф «НАЛЕВО ОТ ЛИФТА»
01:05 «НОЧЬ НА ПЯТОМ»
01:40 «ДНЕВНИК НАБЛЮДЕНИЙ» СЕРГЕЯ МАЙОРОВА
02:10 Х/Ф «БЕЗУМНЫЙ ДЕНЬ СРЕДА»
04:40 Д/С «ВЫЖИТЬ ВОПРОКИ... В КРАЮ ГРИЗЛИ»
05:40 Д/С «ЛЕСНОЙ КИТАЙ»

Отдел рекламы: 21-62-62

18:35 Т/С «ДВОРИК»
19:05 Т/С «ЕФРОСИНЯ»
20:00 Т/С «СЛОВО ЖЕНЩИНЕ»
21:30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21:50 СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!
22:00 Т/С «ЗАСТЫВШИЕ ДЕПЕШИ»
23:55 «ФОРМУЛА СЧАСТЬЯ МАРИИ ПАХОМЕНКО»
00:50 ВЕСТИ +
01:10 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
01:40 Х/Ф «ПИСЬМА С ИВОДЗИМЫ»
04:25 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ»

КУЛЬТУРА

07:30 ЕВРОНЬЮС (РУС.)
11:00, 20:30, 00:30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11:20 Д/Ф «ЦАРИЦА НЕБЕСНАЯ. БОГОМАТЕРЬ ВЛАДИМИРСКАЯ»
11:55 Х/Ф «ВЗРОСЛЫЙ СЫН»
13:20 Д/Ф «БУДАПЕШТ. БЕРЕГА ДУНАЯ И КРЕПОСТЬ»
13:35 ИЗ ИСТОРИИ РОССИЙСКОЙ РАЗВЕДКИ. ЛЮДИ И СУДЬБЫ. «ЧТО МОЖЕТ ЖЕНЩИНА»
14:05, 20:50 Д/С «РИМ: РАССВЕТ И ЗАКАТ ИМПЕРИИ». 9 С. «СОЛДАТСКИЙ ИМПЕРАТОР»
14:50 ПИСЬМА ИЗ ПРОВИНЦИИ. БРЯНСК
15:20 Х/Ф «РОССИЯ МОЛОДАЯ»
16:30 ВСЕ О СОБАКАХ. АНГЛИЙСКИЙ КОКЕР-СПАНИЕЛЬ
16:35 М/Ф «МАЛЕНЬКИЙ ШЕГО»
16:45 Т/С «ГРОЗОВЫЕ КАМНИ»
17:15 Д/С «ОСТРОВ ОРАНГУТАНОВ»
18:00 «ЦАРСКАЯ ЛОЖА»
18:50 Д/Ф «ИВАН ПАВЛОВ»
19:00, 02:55 АСАДЕМИА. ЮРИЙ ПИВОВАРОВ. «РУССКАЯ МЫСЛЬ В ИСТОРИИ». 2-Я ЛЕКЦИЯ
19:45 Д/Ф «СОККУРАМ. ГРОТ ОЗАРЕНИЯ»
20:05 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
21:40 ЧЕРНЫЕ ДЫРЫ. БЕЛЫЕ ПЯТНА
22:20 Д/Ф «АЛЬБЕРОБЕЛЛО - СТОЛИЦА «ТРУЛЛИ»»
22:35 КТО МЫ?. «НЕ В СИЛЕ БОГ, А В ПРАВДЕ». 5 П.
23:05 КУЛЬТУРНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ
00:00 ИЗ ИСТОРИИ РОССИЙСКОЙ РАЗВЕДКИ. ЛЮДИ И СУДЬБЫ. «КТО ПРИДУМАЛ ИНТЕРВЕНЦИЮ»
00:50 Х/Ф «ЖЕЛЕЗНАЯ ДОРОГА»
02:20 Р ШТРАУС. БУРЛЕСКА. СОЛИСТ В. ХОЛОДЕНКО. ДИРИЖЕР Ю. БАШМЕТ
03:45 Д/Ф «БЕНДЖАМИН ДИЗРАЭЛИ»

Ариг Ус

07:00 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ. ПОГОДА
08:00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
08:30 «УЛАН-УДЭ. ИНСТРУКЦИЯ»
08:45 PEOPLE'S-НОВОСТИ
08:55 АБИТУРИЕНТ-2010
09:00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
09:30 КОМЕДИ КЛАБ. ПОГОДА
10:30 Т/С «УНИВЕР»
11:30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
12:30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
12:55 АБИТУРИЕНТ-2010
13:00 М/Ф «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ»
14:00 «УЛАН-УДЭ. ИНСТРУКЦИЯ»
14:15 PEOPLE'S-НОВОСТИ
14:20 АБИТУРИЕНТ-2010
14:30 ЖЕНСКАЯ ЛИГА
15:00 COMEDY WOMEN
16:00 Х/Ф «НЕДЕТСКОЕ КИНО»
18:00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
18:30 Т/С «УНИВЕР»
19:00 УЛАН-УДЭ. ИНСТРУКЦИЯ
19:15 PEOPLE'S-НОВОСТИ
19:20 ТОЧКА ЗРЕНИЯ
19:30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
20:00 Т/С «УНИВЕР»
20:30 Т/С «ИНТЕРНЫ»
21:00 Х/Ф «КВАРТИРКА ДЖО»
23:00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
23:30 «ДОМ-2 ГОРОД ЛЮБВИ»
00:30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
01:00 КОМЕДИ КЛАБ

Тивиком

06:00, 06:55, 08:20, 09:20, 10:50, 17:40, 18:40, 20:50, 22:50, 00:50, 01:30, 02:30 ПОГОДА
07:25, 09:25, 17:30, 18:30, 19:25, 00:20, 01:50, 02:20 ГОРОСКОП
06:00 «НЕИЗВЕСТНАЯ ПЛАНЕТА»
06:25, 16:30, 23:30 «24»
06:50 НОВОСТИ МОНГОЛИИ «ЭНЭ ЦАГТ»
07:00 «НОВОСТИ ДНЯ»
07:30 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
08:30 «СОЛДАТЫ-6»
09:30 «НОВОСТИ ДНЯ»
10:00 «ЧЕСТНО». «САМОСУД»
11:00 «ЧАС СУДА» С ПАВЛОМ АСТАХОВЫМ
12:00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ»

12:30 «НОВОСТИ ДНЯ»
13:00 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
14:00 «ДАВАЙ ПОПРОБУЕМ?»
15:00 «ЧАС СУДА»
16:00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ»
17:00 «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
18:00 «РАДАР-СПОРТ»
18:30 «ЧЕСТНО». «ДЕНЬГИ В МУСОРНОМ ВЕДРЕ»
19:30 «НОВОСТИ ДНЯ»
20:00 «ГРОМКОЕ ДЕЛО»
20:30 Т/С «ОДНОРАЗОВЫЕ ЛЮДИ»
21:30 «ДОРОГАЯ ПЕРЕДАЧА»
22:00 СПРАВЕДЛИВОСТЬ
23:00 «НОВОСТИ ДНЯ»
00:00 «ЧЕСТНО». «ДЕНЬГИ В МУСОРНОМ ВЕДРЕ»
01:00 «НОВОСТИ ДНЯ»
01:30 Х/Ф «СТРАШНЫЙ СУД»
03:20 «ПОКЕР-ДУЭЛЬ»
04:10 «МОРСКАЯ ДУША»
05:00 «НОВОСТИ ДНЯ»
05:30 «НОЧНОЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ КАНАЛ»

СТС - БАЙКАЛ

05:55, 07:00, 08:05, 09:20, 10:05, 11:15, 18:50, 20:05, 21:55, 22:20, 23:25, 00:05, 00:50, 01:50 ПОГОДА
06:00 М/С «КОСМИЧЕСКИЕ ОХОТНИКИ НА ДОРКОВ»
06:55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07:00 М/С «ЧТО НОВЕНЬКОГО, СКУБИ ДУ?»
07:30 Т/С «ИГРУШКИ»
08:30 Т/С «ВОРОНИНЫ»
09:00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09:30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
10:00 Т/С «МАРГОША»
11:00 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ»
12:00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
13:30 М/С «ЖЕЛЕЗНЫЙ ЧЕЛОВЕК»
14:00 М/С «НАСТОЯЩИЕ ОХОТНИКИ ЗА ПРИВИДИЕНИЯМИ»
14:30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МИШЕК ГАММИ»
15:00 М/С «СКУБИ ДУ»
15:30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
16:30 Т/С «РАНЕТКИ»
17:30 ГАЛИЛЕО
18:30 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
19:00 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ»
20:00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
21:00 Т/С «МАРГОША»
22:00 Х/Ф «ЖИРДЯИ»

23:50 6 КАДРОВ
00:00 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
00:30 ИНФОМАНИЯ
01:00 Т/С «ГАЛЫГИН.RU»
01:30 Х/Ф «КЛУБ «ЗАВТРАК»»
03:20 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

06:40 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ГРАНИЦА». ФИЛЬМ ПЯТЫЙ «ГОД СОРОК ПЕРВЫЙ»
08:00 «СЕГОДНЯ УТРОМ»
09:30 СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ...
10:30 «ПЕРВАЯ КРОВЬ»
11:00, 14:00, 17:00, 20:00, 00:15 «СЕГОДНЯ»
11:30 «СРЕДНИЙ КЛАСС»
12:00 Х/Ф «ВЕРНУТЬ НА ДОСЛЕДОВАНИЕ»
13:00 СУД ПРИСЯЖНЫХ
14:30 Т/С «АДВОКАТ»
15:30 Т/С «ЗНАКИ СУДЬБЫ»
16:30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ
17:30 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
19:30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ
20:30 Т/С «ДИКИЙ»
22:30 Т/С «ЧАС ВОЛКОВА»
00:35 Х/Ф «ДОЛИНА СМЕРТИ»
02:15 Х/Ф «МАЛЫЧИШНИК»
04:05 Т/С «МЕРТВЫЕ ДО ВОСТРЕБОВАНИЯ»
05:50 Т/С «МУЖЧИНЫ В БОЛЬШОМ ГОРОДЕ»

5 КАНАЛ

07:00 Д/Ф «МИР ПРИРОДЫ. ВОЗВРАЩЕНИЕ ФИЛИНА»
08:00 Д/Ф «ЗВЕЗДА ПЛЕНИТЕЛЬНОГО СЧАСТЬЯ»
09:00 СВЯЧАС
09:30 Х/Ф «ПУГАЧЕВ»
11:30 Д/С «ХРОНИКИ ДИКОЙ ПРИРОДЫ»
12:00 СВЯЧАС
12:30 Д/Ф «МЕЖДУ ДОЛГОМ И ЧУВСТВОМ»
13:25 Д/Ф «ЗЕМНЫЕ КАТАКЛИЗМЫ»
14:30 Д/С «ХРОНИКИ ДИКОЙ ПРИРОДЫ»
15:00 Д/Ф «10 ПРАВИЛ МАФИИ»
16:00 СВЯЧАС
16:30 «ДНЕВНИК НАБЛЮДЕНИЙ» СЕРГЕЯ МАЙОРОВА

Отдел рекламы: 21-62-62

16:20 «ХОЧУ ЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ
16:50 Т/С «ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
17:50 ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ
19:00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
19:20 «ПОЛЕ ЧУДЕС»
20:10 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
21:00 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
22:00 «ВРЕМЯ»
22:30 РОЗЫГРЫШ
00:00 КОНЦЕРТ «ЦВЕТЫ»
02:00 Х/Ф «ПАСТВА»
04:00 Х/Ф «ВОСПИТАНИЕ АРИЗОНЫ»
05:50 Т/С «ПОЛИЦИЯ НОВОГО ОРЛЕАНА»

РОССИЯ

06:00 УТРО РОССИИ

06:07, 06:35, 07:07, 07:35, 08:07, 08:35, 09:07, 09:35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10:05 МУСЛЬМАНЕ
10:15 «МОЙ СЕРЕБРЯНЫЙ ШАР. НИКОЛАЙ РЫБНИКОВ»
11:10 ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12:00, 15:00, 18:00, 21:00 ВЕСТИ ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12:30 Т/С «БОГАТАЯ И ЛЮБИМАЯ»
13:45 Т/С «ПУТЕЙЦЫ-2»
14:40 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15:30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
15:50 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
17:30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18:15 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
18:35 Т/С «ЕФРОСИНЯ»
19:05 Т/С «СЛОВО ЖЕНЩИНЕ»

21:30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21:50 СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!
22:00 «ЮРМАЛА». ФЕСТИВАЛЬ ЮМОРИСТИЧЕСКИХ ПРОГРАММ
23:55 «ДЕВЧАТА»
00:50 Х/Ф «КОРОЛЬ, ДАМА, ВАЛЕТ»
02:45 Х/Ф «ЗОНА СМЕРТЕЛЬНОЙ ОПАСНОСТИ»

КУЛЬТУРА

07:30 ЕВРОНЬЮС (РУС.)
11:00, 20:30, 00:30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11:20 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
11:50 Х/Ф «ИЗЯЩНАЯ ЖИЗНЬ»
13:10 «СОЗЕРЦАНИЕ НОЧИ. АННА ГОЛУБИНА»
13:50 ИЗ ИСТОРИИ РОССИЙСКОЙ РАЗ-

ВЕДКИ. ЛЮДИ И СУДЬБЫ. «КТО ПРИДУМАЛ ИНТЕРВЕНЦИЮ»
14:20 Д/С «РИМ: РАССВЕТ И ЗАКАТ ИМПЕРИИ». 10 С. «КОНСТАНТИН ВЕЛИКИЙ»
15:05 ИНДУСТРИАЛЬНЫЕ МУЗЕИ. «ФОРУМ ЗРЕНИЯ»
15:20 Х/Ф «РОССИЯ МОЛОДАЯ»
16:30 ВСЕ О СОБАКАХ. ШЕЛТА
16:35 М/Ф «ПЕРВАЯ СКРИПКА», «ПЯТАЧОК»
17:05 ЗА СЕМЬЮ ПЕЧАТАМИ
17:35 Д/С «ОСТРОВ ОРАНГУТАНОВ»
18:00 «ТАНГО СЕНСАЦИИ». ГИДОН КРЕМЕР И ДРУЗЬЯ
18:50 Д/Ф «БЕНДЖАМИН ФРАНКЛИН»
19:00, 02:55 АСАДЕМИА ДАЛХАТ ЭДИЕВ. «АРИФМЕТИКА НАСЕЛЕНИЯ»
19:45 ДОМ АКТЕРА. «ДВА ВЕЧЕРА НА

АРБАТЕ» Д/С «РИМ. РАССВЕТ И ЗАКАТ ИМПЕРИИ». 10 С. «КОНСТАНТИН ВЕЛИКИЙ» 21.35 «СФЕРЫ» 22.15 Х/Ф «ДВАДЦАТЬ ШЕСТЬ ДНЕЙ ИЗ ЖИЗНИ ДОСТОЕВСКОГО» 23.35 ЛИНЬЯ ЖИЗНИ. ВСЕВОЛОД ШИЛОВСКИЙ 00.50 «ПРЕСС-КЛУБ XXI» 01.45 «КТО ТАМ...» 02.15 «ВРЕМЯ СВИНГА» 03.45 Д/Ф «ПАПА ГРИГОРИЙ XIII»

Ариг Ус

07.00 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ. ПОГОДА 08.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА 08.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ» 08.45 PEOPLE'S-НОВОСТИ АБИТУРИЕНТ-2010 09.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА 09.30 КОМЕДИ КЛАБ. ПОГОДА 10.30 Т/С «УНИВЕР» 11.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ» 12.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» 12.55 АБИТУРИЕНТ-2010 13.00 М/Ф «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ» 14.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ» 14.15 PEOPLE'S-НОВОСТИ АБИТУРИЕНТ-2010 14.20 «ЖЕНСКАЯ ЛИГА» 14.30 «СОМЕДУУМОН» 15.00 КОМЕДИ КЛАБ ДЖО» 16.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ» 18.00 Т/С «УНИВЕР»

19.00 УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ 19.15 PEOPLE'S-НОВОСТИ 19.20 350-ЛЕТИЮ ВХОЖДЕНИЯ БУРЯТИИ В СОСТАВ РОССИИ: ПРОГРАММА «ВМЕСТЕ» 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» 20.00 БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ КОМЕДИ КЛАБ 21.00 «СОМЕДУУМОН. ПОГОДА» 22.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА 23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА 01.00 КОМЕДИ КЛАБ

Тивиком

06.00, 06.55, 08.20, 09.20, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.50, 01.30, 02.30 ПОГОДА 07.25, 09.25, 18.30, 19.25, 00.20, 01.50, 02.20 ГОРОСКОП 06.00 «НЕИЗВЕСТНАЯ ПЛАНЕТА» 06.25 «РАДАР-СПОРТ» 06.50 НОВОСТИ МОНГОЛИИ «ЭНЭ ЦАГТ» 07.00 «НОВОСТИ ДНЯ» 07.30 «ЗВАНЬИ УЖИН» 08.30 «СОЛДАТЫ-6» 09.30 «НОВОСТИ ДНЯ» 10.00 «ЧЕСТНО»: «ДЕНЬГИ В МУСОРНОМ ВЕДРЕ» 11.00 «ЧАС СУДА» С ПАВЛОМ АСТАХОВЫМ 12.00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ» 12.30 «НОВОСТИ ДНЯ» 13.00 «ЗВАНЬИ УЖИН» 14.00 «ДАВАЙ ПОПРОБУЕМ?» 15.00 «ЧАС СУДА» 16.00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ» 16.30 «24» 17.00 «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» 18.00 «ЧЕСТНО»: «КАК ЗА КАМЕННОЙ

СТЕНОЙ» 19.00 «ВО САДУ ЛИ В ОГОРОДЕ» 19.30 «НОВОСТИ ДНЯ» 20.00 «ГРОМКОЕ ДЕЛО» 20.30 Х/Ф «АНГЕЛ ТЬМЫ» 22.30 «НОВОСТИ ДНЯ» 23.00 «ФАНТАСТИКА ПОД ГРИФМОМ «СЕКРЕТНО»: «ТАИНА КРАСНОЙ ПЛАНЕТЫ» 00.00 «ЧЕСТНО»: «КАК ЗА КАМЕННОЙ СТЕНОЙ» 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ» 01.30 «СЕАНС ДЛЯ ВЗРОСЛЫХ» 03.10 Х/Ф «КОСТРОМА» 05.00 «НОВОСТИ ДНЯ» 05.25 «НОЧНОЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ КАНАЛ»

СТС - «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 08.05, 09.25, 10.05, 11.15, 18.50, 20.05, 21.55, 22.20, 23.40, 00.25, 00.50, 01.50 ПОГОДА 06.00 М/С «КОСМИЧЕСКИЕ ОХОТНИКИ НА ДОРЖОК» 06.55 М/С «СМЕШАРИКИ» 07.00 М/С «ЧТО НОВЕньКОГО, СКУБИ ДУ?» 07.30 Т/С «ИГРУШКИ» 08.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ» 09.00 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ 09.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ» 10.00 Т/С «МАРГОША» 11.00 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ» 12.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ» 13.30 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ 14.00 М/С «НАСТОЯЩИЕ ОХОТНИКИ ЗА ПРИВИДЕНИЯМИ» 14.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МИШЕК ГАММИ» 15.00 М/С «СКУБИ ДУ»

15.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ» 16.30 Т/С «РАНЕТКИ» 17.30 ГАЛИЛЕО 18.30 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ 19.00 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ» 20.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ» 21.00 Х/Ф «ОСТРОВ ГОЛОВОРЕЗОВ» 23.20 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!» 23.50 ВИДЕОБИТВА 01.20 Х/Ф «АМЕРИКАНСКИЙ ПИРОГ-2» 03.15 Х/Ф «ЛУНАТИКИ»

НТВ

06.40 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ГРАНИЦА». ФИЛЬМ ПЯТЫЙ «ГОД СОРОК ПЕРВЫЙ» 08.00 «СЕГОДНЯ УТРОМ» 09.30 И СНОВА ЗДРАВСТВУЙТЕ! ОСОБО ОПАСНО! 10.30 «СЕГОДНЯ» 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ» 11.30 «СРЕДНИЙ КЛАСС» 12.00 Т/С «ВЕРНУТЬ НА ДОСЛЕДОВАНИЕ» 14.30 Т/С «АДВОКАТ» 16.30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ 17.30 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» 19.30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ 20.30 СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ... 21.30 ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. РАССЛЕДОВАНИЕ 21.55 «ЖИЗНЬ ЗА ЕДУ». НАУЧНЫЙ ДЕТЕКТИВ 22.55 «НТВШНИКИ. КОНЕЦ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ» 23.55 «ЖЕНСКИЙ ВЗГЛЯД» ПЕЛАГЕЯ 00.45 Х/Ф «НЕМНОЖКО БЕРЕМЕННА» 03.15 ОСОБО ОПАСНО! 03.55 Т/С «МЕРТВЫЕ ДО ВОСТРЕБОВАНИЯ»

05.45 Т/С «МУЖЧИНЫ В БОЛЬШОМ ГОРОДЕ»

5 КАНАЛ

07.00 Д/Ф «МИР ПРИРОДЫ. СЛОН В ОБЪЕКТИВЕ» 08.00 Д/Ф «ДЕСЯТЬ НЕГРИТЯТ. 5 ЭПОХ СОВЕТСКОГО ДЕТЕКТИВА» 09.00 СЕИАС 09.30 Х/Ф «ДВЕ СТРОЧКИ МЕЛКИМ ШРИФТОМ» 11.25 Д/С «ХРОНИКИ ДИКОЙ ПРИРОДЫ» 12.00 СЕИАС 12.30 Д/С «ТЕРРОР В СТИЛЕ РЕТРО» 13.25 Д/Ф «ЗЕМНЫЕ КАТАКЛИЗМЫ» 14.30 Д/С «ХРОНИКИ ДИКОЙ ПРИРОДЫ» 15.00 Д/Ф «10 ПРАВИЛ МАФИИ» 16.00 СЕИАС 16.30 «ДНЕВНИК НАБЛЮДЕНИЙ» СЕРГЕЯ МАЙОРОВА 17.00 Д/С «ЧЕТВЕРТАЯ МИРОВАЯ ВОЙНА» 18.00 ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ 19.00 «ПРОГРАММА ПЕРЕДАЧ СВЕТЛАНЫ СОРОКИНОЙ» 20.00 СЕИАС 20.30 «РЕАЛЬНЫЙ МИР» 21.00 Д/Ф «10 ПРАВИЛ МАФИИ» 22.00 «СВОБОДА МЫСЛИ». ВЕДУЩИЕ КСЕНИЯ СОБЧАК И АЛЕКСАНДР БАЙНШТЕЙН 23.00 Х/Ф «ЗЕМЛЯ САННИКОВА» 00.50 Х/Ф «ТРУФАЛЬДИНО ИЗ БЕРГАМО» 03.30 Х/Ф «ПРЕДАНЫЙ САДОВНИК» 06.00 МУЗ/Ф «ЛАЙОНЕЛ ХЭМПТОН: ЛУЧШЕ СВИНГА НЕТ»

Отдел рекламы: 21-62-62

Суббота, 5

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.50 Х/Ф «БЕС В РЕБРО» 07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ 07.10 Х/Ф «БЕС В РЕБРО» 08.30 «ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!» 09.10 «ЧИП И ДЕЙЛ СПЕШАТ НА ПОМОЩЬ». «ЧЕРНЫЙ ПЛАЩ» 10.00 УМНИЦЫ И УМНИКИ 10.40 «СЛОВО ПАСТЫРЯ» 11.10 «НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ» 11.30 СМАК 12.10 «МОЯ РОДОСЛОВНАЯ. КИРИЛЛ НАБУТОВ» 13.10 «ГРЯДКА» 13.40 «В ЛОГОВЕ СОМАЛИЙСКИХ ПИРАТОВ» 14.50 Т/С «ШИРОКА РЕКА» 18.00 ЖИВОЙ МИР. «ЖИЗНЬ» 19.00 «КТО ХОЧЕТ СТАТЬ МИЛЛИОНЕРОМ?» 20.00 Х/Ф «МОЙ ОСЕННИЙ БЛЮЗ» 22.00 «ВРЕМЯ» 22.15 Х/Ф «МИССИЯ НЕВЫПОЛНИМА» 00.20 «ПРОЖЕКТОР ПЕРИСХИЛТОН» 01.00 ЧТО? ГДЕ? КОГДА? 02.10 Х/Ф «ТАКСИСТ» 04.20 Х/Ф «ПОТОПИТЬ «БИСМАРК» 06.10 Т/С «ПОЛИЦИЯ НОВОГО ОРЛЕАНА»

РОССИЯ

06.35 Х/Ф «ШЕСТОЙ» 08.10 ВСЯ РОССИЯ 08.25 ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ 09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ 09.10 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ 09.20 «ВОЕННАЯ ПРОГРАММА» 09.45 СУББОТНИК 10.25 Х/Ф «УМАТРОСОВ НЕТ ВОПРОСОВ!» 12.10 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ 12.20 РОДОМ ИЗ ДЕРЕВНИ 12.35 ТЕЛЕВИЗИОННАЯ ПРИЕМНАЯ

12.50 НА БЛАГО ОТЕЧЕСТВУ 13.00 МЕДСОВЕТ 13.15 КОМНАТА СМЕХА 14.10 «СТО К ОДНОМУ» 15.20 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ 15.30 «КТО ХОЧЕТ СТАТЬ МАКСИМОМ ГАЛКИНЫМ?» 16.20 «БОЛЬШАЯ СЕМЬЯ. ВАЛЕРИЯ И ИОСИФ ПРИГОЖИН» 18.10 СУББОТНИЙ ВЕЧЕР 20.05 Х/Ф «КОГДА МЫ БЫЛИ СЧАСТЛИВЫ» 21.00 ВЕСТИ В СУББОТУ 21.40 Х/Ф «КОГДА МЫ БЫЛИ СЧАСТЛИВЫ» 00.55 Х/Ф «ОГНЕННАЯ СТЕНА» 03.00 Х/Ф «АТАКА ПАУКОВ»

КУЛЬТУРА

07.30 ЕВРОНЬОС (РУС.) 11.10 БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ 11.40 Х/Ф «ПРОЩАНИЕ СЛАВЯНКИ» 13.00 К 100-ЛЕТИЮ МУЗЕЯ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНЫХ ИСКУССТВ. «ЖЕМЧУЖИНЫ» 13.30 Х/Ф «ПОСЛЕДНИЕ КАНИКУЛЫ» 15.00, 02.55 ЗАМЕТКИ НАТУРАЛИСТА ВСПОМИНАЯ БОРИСА ПОКРОВСКОГО. «НЕДОСКАЗАННОЕ» 16.20 СПЕКТАКЛЬ «ОСКАР» 18.55 «ЗАДРАВНАЯ ПЕСНЯ». ВЕЧЕР-ПОСВЯЩЕНИЕ ДАВИДУ САМОЙЛОВУ В КЗЧ 20.00 Д/Ф «ВНУТРИ ВУЛКАНА» 21.35 Х/Ф «МЫ ИЗ ДЖАЗА» 23.00 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ 23.25 Х/Ф «МОЦАРТ - Я СОСТАВИЛ БЫ СЛАВУ МОНХЕНА» 00.55 Д/Ф «ЯПОНИЯ: ИСТОРИЯ ЛЮБВИ И НЕНАВИСТИ» 01.55 КОНЦЕРТ «СВИНГЛ СИНГЕРС». «КАМАРИНСКАЯ»

Ариг Ус

08.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА 08.30 «НАСТОЯЩИЕ МОНСТРЫ». ПОГОДА 09.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»

09.15 PEOPLE'S-НОВОСТИ. ПОГОДА 09.25 Т/С «САША ПЛЮС МАША» 09.35 НЕФОРМАТ 09.50 АФИША 10.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» 10.30 «МУНГЭН СЭРГЭ» 11.00 ШКОЛА РЕМОНТА 12.00 «ЗАРАБОТАТЬ ЛЕГКО» 13.00 КОМЕДИ КЛАБ 14.00 СОМЕДУУМОН 15.00 COSMOPOLITAN. ВИДЕОВЕРСИЯ 16.00 УНИВЕР 17.00 Х/Ф «ГОРОД ЭМБЕР»: «ПОБЕГ» 19.30 УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ 19.45 PEOPLE'S-НОВОСТИ 19.50 АФИША 20.00 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ» С А. ЛЕВАНТУЕВЫМ 21.00 Х/Ф «10000 ЛЕТ ДОН Э.» 23.15 НАША RUSSIA. ПОГОДА 00.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ». ПОГОДА 01.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» 01.30 УБОЙНАЯ ЛИГА 02.40 «СЕКС» С А. ЧЕХОВОЙ

Тивиком

06.00, 07.20, 08.10, 09.50, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.30, 01.30, 02.30 ПОГОДА 07.25, 09.25, 18.30, 19.25, 21.30, 00.20, 01.50, 02.20 ГОРОСКОП 06.00 Т/С «ФИРМЕННАЯ ИСТОРИЯ» 08.00 НОВОСТИ МОНГОЛИИ «ЭНЭ ЦАГТ» 08.10 «ВО САДУ ЛИ В ОГОРОДЕ» 08.40 «НОВОСТИ ДНЯ» 09.15 «Я - ПУТЕШЕСТВЕННИК» 09.00 «КАРДАННЫЙ ВАЛ» 10.10 Х/Ф «АНГЕЛ ТЬМЫ» 12.00 «РЕПОРТЕРСКИЕ ИСТОРИИ» 12.30 «НОВОСТИ ДНЯ» 13.00 «ВОЕННАЯ ТАЙНА» С ИГОРЕМ ПРОКОПЕНКО 14.00 Т/С «ОДНОРАЗОВЫЕ ЛЮДИ» 18.00 «В ЧАС ПИК»: «ИСТОРИЯ ЛЮБВИ» 19.00 «НЕДЕЛЯ» 20.00 КОНЦЕРТ «ЗАДОРНЫЕ ЗАКОЛЕ-БАЛКИ» 22.00 Х/Ф «ХОТТАБЫЧ»

23.55 «TOP GEAR» 00.55 «СЕАНС ДЛЯ ВЗРОСЛЫХ» 02.45 Т/С «ОДНОРАЗОВЫЕ ЛЮДИ» 03.35 «НОЧНОЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ КАНАЛ»

СТС - «БАЙКАЛ»

05.55, 07.05, 08.10, 08.50, 10.00, 11.10, 17.15, 19.15, 20.05, 21.50, 22.25, 23.15, 00.55, 01.50 ПОГОДА 06.00 Х/Ф «ЖЕНА МЯСНИКА» 08.00 М/Ф «ПРИКЛЮЧЕНИЯ БАРОНА МОНХАУЗЕНА» 08.20 М/С «СМЕШАРИКИ» 08.30 М/С «ФИНИС И ФЕРЬ» 09.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ» ЭТО МОЙ РЕБЕНОК 12.00 Т/С «ВОРОНИНЫ» 14.00 М/С «МАЛЕНЬКИЕ ВОЛШЕБНИКИ» 15.00 М/С «ЗЕМЛЯ ДО НАЧАЛА ВРЕМЕН» 16.00 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ 16.30 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!» 17.00 ВИДЕОБИТВА 18.00 СЛАВА БОГУ, ТЫ ПРИШЕЛ! 20.30 6 КАДРОВ 21.00 Х/Ф «ОЧАРОВАННЫЕ ПЕЛЬМЕНЕЙ»: ШОУ «УРАЛЬСКИХ ЛУЛЬМЕНЕЙ»: «В ГОСТЯХ У СКАЛКИ» 00.30 Х/Ф «ЛОНДОН» 02.35 Х/Ф «ПРЕКРАСНЫЕ СОЗДАНИЯ» 04.15 Т/С «ЗАЧАРОВАННЫЕ»

НТВ

06.40 Т/С «ВИСЯКИ» 08.30 М/Ф 09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ» 09.20 ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ» 09.50 «БЕЗ РЕЦЕПТА» СМЮТ 10.25 ГЛАВНАЯ ДОРОГА 11.55 «КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК» 13.00 КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС 14.25 ОСОБО ОПАСНО! 15.05 «ЛУЧШИЙ ГОРОД ЗЕМЛИ. МОСКВА НОПОВСКАЯ» 16.05 СВОЯ ИГРА 17.20 «СУД ПРИСЯЖНЫХ: ГЛАВНОЕ ДЕЛО»

18.50 ОЧНАЯ СТАВКА 19.40 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ 20.55 «ПРОГРАММА МАКСИМУМ. РАССЛЕДОВАНИЯ, КОТОРЫЕ КАСАЮТСЯ КАЖДОГО» 22.00 «РУССКИЕ СЕНСАЦИИ». ИНФОРМАЦИОННЫЙ ДЕТЕКТИВ 22.50 ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ! 23.35 Х/Ф «СМЕРТЕЛЬНОЕ ОРУЖИЕ» 01.50 Х/Ф «КЛЕТКА» 04.00 Т/С «МЕРТВЫЕ ДО ВОСТРЕБОВАНИЯ» 05.50 Т/С «МУЖЧИНЫ В БОЛЬШОМ ГОРОДЕ»

5 КАНАЛ

07.00 Д/С «ЛУЧШЕЕ ИЗ ГОЛЛИВУДА ВМЕСТЕ С ТАБОМ ХАНТЕРОМ» 08.00 Д/Ф «СЕЗОН ПОЖАРОВ» 09.00 М/Ф «НУ ПОГОДИ». «МАЛЫШ И КАРЛСОН». «КАРЛСОН ВЕРНУЛСЯ» 09.50 КЛУБ ЗНАМЕНИТЫХ ХУЛИГАНОВ С АЛЕКСАНДРОМ ДРУЗЕМ 10.10 М/Ф «ВИННИ-ПУХ». «ВИННИ-ПУХ ИДЕТ В ГОСТИ». «ВИННИ-ПУХ И ДЕНЬ ЗАБОТ» 10.55 Х/Ф «ШЕРЛОК: ПЕС ДО ПРИКРЫТИЕМ» 12.15 Х/Ф «МЫ ИЗ ДЖАЗА» 14.00 «ПРОГРЕСС». С ИГОРЕМ МАКАРОВЫМ 14.30 «ИСТОРИЧЕСКИЕ ХРОНИКИ» С НИКОЛАЕМ СВАНИДЗЕ 15.30 «ЛИЧНЫЕ ВЕЩИ. ОЛЕГ БАСИЛАШВИЛИ» 16.30 «А-ЛЯ РЮС» 17.00 СЕИАС 17.30 Х/Ф «ЗЕМЛЯ САННИКОВА» 19.20 Х/Ф «СКАЗ ПРО ТО, КАК ЦАРЬ ПЕТР АРАПА ЖЕНИЛ» 21.20 Х/Ф «ВОРОШИЛОВСКИЙ СТРЕЛОК» 23.20 Х/Ф «ПОЕЗД НА ЮМУ» 01.45 «ЛУНА - ПАРК». ГРУППА «БИ-2» 04.05 Д/Ф «ЛУЧШЕЕ ИЗ ГОЛЛИВУДА ЗА 50 ЛЕТ» 05.55 Д/Ф «ТАЙНОЕ ЗОЛОТО»

Отдел рекламы: 21-62-62

Воскресенье, 6

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ 07.10 М/Ф «А ВДРУГ ПОЛУЧИТСЯ!...» 07.20 Х/Ф «ВАС ОЖИДАЕТ ГРАЖДАНКА НИКАНОРОВА» 08.50 «СЛУЖУ ОТЧИЗНЕ!» 09.20 «КРЯК-БРИГАДА». «КЛУБ МИККИ МАУСА» 10.10 «ЗДОРОВЬЕ» 11.20 «ПЮКА ВСЕ ДОМА» 12.10 «СЧАСТЬЕ ЕСТЬ!» 13.10 ФАЕНДА 13.40 СЕВАСТОПОЛЬСКИЕ РАССКАЗЫ. «ОСАЖДЕННЫЙ ГОРОД» 14.40 Х/Ф «БАРЫШНЯ-КРЕСТЬЯНКА» 16.40 «КВН». ПРЕМЬЕР-ЛИГА 18.20 Х/Ф «ЗОЛОТАЯ КЛЕТКА» 20.20 АЛЬ БАНО И ЗВЕЗДЫ РОССИЙСКОЙ ЭСТРАДЫ В КОНЦЕРТЕ «ФЕЛИЧИТА» 22.00 ВОСКРЕСНОЕ «ВРЕМЯ». ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ ПРОГРАММА 23.00 «БОЛЬШАЯ РАЗНИЦА» 00.00 «ВСПОМНИ, ЧТО БУДЕТ». ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЕ СЕРИИ 01.40 Х/Ф «ТРИНАДЦАТЫЙ ВОИН» 03.30 Х/Ф «РЕКА»

РОССИЯ

06.45 Х/Ф «ТРАКТИР НА ПЯТНИЦКОЙ» 08.20 «СМЕХОПАНОРАМА» 08.50 САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР 09.35 УТРЕННЯЯ ПОЧТА 10.10 М/Ф «ЗАРЯДКА ДЛЯ ХВОСТА» 10.20 М/Ф «ОСТРОВ СОКРОВИЩ» 12.00, 15.00 ВЕСТИ 12.10 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. НЕДЕЛЯ В ГОРОДЕ 12.50 «ГОРОДОК». ДАЙДЖЕСТ 13.20 Х/Ф «МЕСТЬ» 15.20 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ

15.30 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ 16.00 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ» 16.30 «ЛАНДЫШИ ДЛЯ КОРОЛЕВЫ. ГЕЛЕНА ВЕЛИКАНОВА» 17.25 ПРАЗДНИЧНЫЙ КОНЦЕРТ, ПОСВЯЩЕННЫЙ ДНЮ ПОГРАНИЧНИКА 19.05 Х/Ф «ВАША ОСТАНОВКА, МАДАМ!» 21.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ 22.05 Х/Ф «СЮРПРИЗ» 00.05 СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРРЕСПОНДЕНТ 01.05 «ЗВУКОВАЯ ДОРОЖКА» 03.00 Х/Ф «БЕГСТВО»

КУЛЬТУРА

07.30 ЕВРОНЬОС (РУС.) 11.10, 12.50, 14.00, 15.45, 17.50 «МЕЛОДИЯ СТИХА» 11.12 «ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ» 11.40 Х/Ф «К ЧЕРНОМУ МОРЮ» 12.55 К 100-ЛЕТИЮ МУЗЕЯ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНЫХ ИСКУССТВ. «ЖЕМЧУЖИНЫ» 13.20 ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО. ДЖОРДЖ КЬОКОР 13.45 ДОСТОЯНИЕ РЕСПУБЛИКИ. ГЕОРГИЕВСКИЙ СОБОР (ЮРЬЕВ-ПОЛЬСКИЙ) 14.05 М/Ф «ТРОЕ ИЗ ПРОСТОКВАШИНО». «КАНИКУЛЫ В ПРОСТОКВАШИНО». «ЗИМА В ПРОСТОКВАШИНО» 14.55, 02.55 Д/Ф «ЛЬВЫ КРОКОДИЛЬЕЙ РЕКИ» 15.50 БАЛЕТ «ЖИЗЕЛЬ» 17.55 Х/Ф «БОРИС ГОДУНОВ» 20.15 «МОЙ ПУШКИН» 21.00 Х/Ф «ИЗБРАННЫЕ» 23.10 «ТАТЬЯНА ДРУБИЧ» 00.15 Х/Ф «ОКЕАН» 02.05 ТРИО ПАТТИ ОСТИН В БАЗЕЛЕ

Ариг Ус

08.00 «РОГА И КОПЫТА: ВОЗВРАЩЕНИЕ». ПОГОДА 08.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ» 08.45 PEOPLE'S-НОВОСТИ. ПОГОДА 08.55 «М/С «ТАК И ВОЛШЕБНАЯ СИЛА ЖУЖУ» 09.25 ПЕНСИОННЫЙ ВЕСТНИК 09.35 «МУНГЭН СЭРГЭ»

09.50 «СМОТРИТЕ КИНО!» 10.00 «С УТРА ПОРАНЫШЕ» С А. ЛЕВАНТУЕВЫМ 11.00 ТОЧКА ЗРЕНИЯ 11.30 М/Ф 11.45 СПОРТ-SESSION 12.00 БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ 13.00 КОМЕДИ КЛАБ 14.00 Х/Ф «ГОРОД ЭМБЕР»: «ПОБЕГ» 16.00 ИНТЕРНЫ 17.00 Х/Ф «10000 ЛЕТ ДОН Э.» 19.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ» 19.45 PEOPLE'S-НОВОСТИ. ПОГОДА 19.55 «СМОТРИТЕ КИНО!» 20.00 Х/Ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУШКЕТЕРОВ» 22.20 НАША RUSSIA. ПОГОДА 23.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ». ПОГОДА 00.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» 00.30 СОМЕДУУМОН СМЕХ БЕЗ ПРАВИЛ

Тивиком

06.00, 06.50, 07.50, 08.20, 09.20, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.30, 01.30, 02.30 ПОГОДА 07.25, 09.25, 18.30, 19.25, 21.30, 00.20, 01.50, 02.20 ГОРОСКОП 06.00 «НЕИЗВЕСТНАЯ ПЛАНЕТА» 06.25 Т/С «ФИРМЕННАЯ ИСТОРИЯ» 09.05 «В ЧАС ПИК»: «ИСТОРИЯ ЛЮБВИ» 10.05 Х/Ф «ХОТТАБЫЧ» 12.00 «НЕРЕАЛЬНА ПОЛИТИКА» 12.30 «ШКОЛЬНОЕ ТВ» 13.00 «НЕДЕЛЯ» 14.00 КОНЦЕРТ «ЗАДОРНЫЕ ЗАКОЛЕ-БАЛКИ» 16.00 Т/С «ПОБЕГ» 18.00 «В ЧАС ПИК»: «ДИКИЕ ГОРОДСКИЕ» 19.00 «НЕСПРАВЕДЛИВОСТЬ» 20.00 Х/Ф «НАПАДЕНИЕ НА 13-Й УЧАСТОК» 22.00 Х/Ф «ОХРАННИК» 00.05 «МИРОВОЙ БОКС: ВОСХОДЯЩИЕ ЗВЕЗДЫ»

00.35 «СЕАНС ДЛЯ ВЗРОСЛЫХ» 02.40 Т/С «ОДНОРАЗОВЫЕ ЛЮДИ» 03.40 Т/С «ПОБЕГ» 05.25 НОЧНОЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ КАНАЛ

СТС - «БАЙКАЛ»

05.55, 07.05, 08.10, 08.50, 11.10 ПОГОДА 06.00 Х/Ф «ДАВАЙ ПОИГРАЕМ!» 07.50 М/Ф «ПЕРВАЯ СКРИПКА». «ВОЛЧОК» 08.20 М/С «СМЕШАРИКИ» 08.30 М/С «ФИНИС И ФЕРЬ» 09.00 САМЫЙ УМНЫЙ 10.30 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ 11.00 ГАЛИЛЕО 12.00 СНИМИТЕ ЭТО НЕМЕДЛЕННО! 13.00 ОДНИ ДОМА 13.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ» 16.00 6 КАДРОВ 16.30 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!» 18.00 М/Ф «ЛЕРОЙ И СТИЧ» 19.15 6 КАДРОВ 21.00 Х/Ф «ПОСЛЕДНИЙ ОТПУСК» 23.05 Д/Ф «ИСТОРИЯ РОССИЙСКОГО ШОУ-БИЗНЕСА» 00.05 ВИДЕОБИТВА 01.05 Х/Ф «40 ДНЕЙ И 40 НОЧЕЙ» 02.55 Х/Ф «ЖАЖДА СМЕРТИ-2» 04.30 Т/С «ЗАЧАРОВАННЫЕ»

НТВ

06.40 Х/Ф «СЫН МАСКИ» 08.30 «ДИКИЙ МИР». С ТИМОФЕЕМ БАЖЕНОВЫМ 09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ» 09.20 ЛОТЕРЕЯ «РУССКОЕ ЛОТО» 09.45 ИХ НРАВЫ 10.25 ЕДИМ ДОМА 11.20 «QUATTROUOTE». ПРОГРАММА ПРО АВТОМОБИЛИ 11.55 СПАСАТЕЛИ 12.25 «ПЕРВАЯ КРОВЬ» 13.00 ДАЧНЫЙ ОТВЕТ 14.20 Х/Ф «Я ОБЪЯВЛЯЮ ВАМ ВОЙНУ» 16.05 СВОЯ ИГРА 17.25 И СНОВА ЗДРАВСТВУЙТЕ!

18.25 Х/Ф «МАСКВИЧИ» 19.15 ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ 20.00 «СЕГОДНЯ. ИТОГОВАЯ ПРОГРАММА» С КИРИЛЛОМ ПОЗДНЯКОВЫМ 20.55 ЧИСТОСЕРДЕЧНОЕ ПРИЗНАНИЕ 21.45 «БУЛЬДОГ-ШОУ» 22.30 Х/Ф «СКВОЗНЫЕ РАНЕНИЯ» 00.35 АВИАТОРЫ 01.10 Х/Ф «ЛЮБОВНАЯ ИСТОРИЯ» 03.15 ОСОБО ОПАСНО! 04.00 Т/С «МЕРТВЫЕ ДО ВОСТРЕБОВАНИЯ-2» 05.45 Т/С «МУЖЧИНЫ В БОЛЬШОМ ГОРОДЕ»

5 КАНАЛ

07.00 Д/Ф «СЕКРЕТЫ ПРОИЗВОДСТВА. ФЕРРАРИ» 08.00 Д/С «ДРЕВНИЕ ОТКРЫТИЯ» 09.00 Х/Ф «СКАЗ ПРО ТО, КАК ЦАРЬ ПЕТР АРАПА ЖЕНИЛ» 11.00 «В НАШУ ГАВАНЬ ЗАХОДИЛИ КОРАБЛИ...» 12.00 «ШАГИ К УСПЕХУ» С А. КАБАЕВОЙ 13.00 ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО С МИХАИЛОМ КОВАЛЬЧУКОМ 13.35 Х/Ф «КАПИТАНСКАЯ ДОЧКА» 15.35 «ВСТРЕЧИ НА МОХОВОЙ». АНДРЕЙ ПАНИН 16.35 «БРОДСКИЙ - ЛЮБИМЫЙ УЧЕНИК РЕПИНА» 17.05 Х/Ф «СКАРАМУШ. ШУТ СО ШПАГОЙ» 19.30 «ГЛАВНОЕ». ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ ПРОГРАММА 20.30 «КАРТИНА МАСЛОМ». «29 ДУЭЛЕЙ ПУШКИНА». ВЕДУЩИЙ ДМИТРИЙ БЫКОВ 20.35 Д/Ф «29 ДУЭЛЕЙ ПУШКИНА» 21.35 «КАРТИНА МАСЛОМ». «29 ДУЭЛЕЙ ПУШКИНА» 22.30 Х/Ф «МАКСИМ ПЕРЕПЕЛИЦА» 00.20 Х/Ф «ЧЕЛОВЕК, КОТОРОГО НЕ БЫЛО» 02.40 «КИНОТАВР 2010» 03.40 Х/Ф «ПОЕЗД НА ЮМУ» 05.55 Д/Ф «МОМЕНТ СМЕРТИ»



МИНИЙ ҮЕТЭН – АЗА ТАЛААНТАЙ ЗОН

Тэрэ холо үнгэрхэн дайнай хүүлдэхи үлэн хооһон жэлнүүдтэ минни хургуулида хурахада, намтай хамта намһаа 2-3-4-8 жэлээр аха хүбүүд, басагад хурадаг бэлэй. Гурбадахи класста ороходомни, Сономойн Цыренжап, Раднагай Цыренжап, Ринчинэй Будажап гэхэ мэтын аха зон хурадаг байһан.

Сономойн Цыренжап минни ханаанда яһала томо бэтэй хүбүүн, эгээн хойто партада хуудаг хэн. Тиигэд бэшэхэдэ, хоёр гараараа угаа оролдосотойгоор бэшэдэг, багшын магтаалда хүртэдэг, жэшээ болодог хэн. Хожом томо болоод, клубай ноёноор ажаллахадаа, энэ тэрэ лозунг, плакадуудыс өөрөө бэшээрхидэг байһан, мүнөөшье бэшэхэ байха.

Ринчинэй Будажап 1934 ондо түрэнэн, Даржаа Ринчинэй үргэмэл хүбүүн юм хэн. Түрэнэн эжыһэн халгаагдажа, айлда үргэдэһэн хадаа тинмэ юм хэн гү, али аашанинь ехэдэгшэ юм хэн гү, минни гурбадахида хүсэжэ эрхэдэм, номоо эхээр үзэхгүй, забһар болоходо, минни толгой шангаар тэбэрээд, шэхэнэйм дорохи зузаан мяхысэхэ амтархажа хүхэдэг юм хэн. Гэртээ эжыдээ хэлэхэдэмни, энэжэсадаад, «Шини шэхэнэй мяханай томо хадань, түрэнэн эхэһэн эртэ халгаагдаһан хадаа тингээ бээ, яаха нэм, тиһээр болино бээ», - гээд юрэдөө өөдэ абажа үгөөгүй бэлэй.

Энэ нүхэрни гурбаа дүүргээд, хургуулиһаа болижо, үргэнэн эгэһынгээ Шалдаанай Цыдемпилдэ – трактористда, хадамда гарахадань, хуряахаа дахажа түрүүн прицепшигээр, ябан ябаһаар энэ тэрэ курс дүүргэжэ, механизатор болоо хэн.

Тэрэ гэнэһнээ хойшо минни нүхэр «Лурзовик» Будажап гэжэ нэрэтэй болоһон юм. 1956 ондо минни прицепщик болоод тракторист Цыденов Володотой хүдэлхэдэмни, Будажап үндэ тракторист болонхой, ажалша бэрхэ гэжэ магтуулжа ябадаг хэн. Ажалайнгаа оншыс, дүй дүршэлыс хайн мэдэхэ, хүдөө ажахыда хэрэглэгдэдэг бүхы оньһон түхээрлэнүүдыс мэдэхэ болоһон, эрхим механизаторыс жараад оноор хуман зургаанай депутат /хунгамал/ болгоһон юм.

Пайнаар хүдэлхэнэй түлөө үетэн сооһоон хамаһаа түрүүн «ИЖ» - мотоцикл абаха эрхэдэ хүртэһэн, тэрээгээрэ угаа хурдан гүйлгэдэг хэн. Намга абажа, гурбан хүбүүд, хоёр басагатай болоод, баян бардам гэрий эзэн ябатараа, гэнтэ наһа бараһан юм. Гурбан хүбүүд, басагадынь удааншыс болонгүй, хайрата эжыһэн хадсабашье, эсэгынгээ түрэнэн эгэшэ Бадма хуряаха Жаргал хоёртой хараса доро бэрхэ ажалша зонууд болонхой даа.

Минни дүрбэдэхи класста ороод, үдын хүүлдэ Ехэ нагадшыгаа номоо үзэнб гэжэ мэхэлээд, олоһон буряад онтохонуудай ном уншажа хуутарни, Саңданай Бадмажап хүршэмни алгебра тетрадь хоёроо баринхай, эжыдээ, Сэжэб хүгшэндэ туулгаад манайда орожо өрөө. Бинь табдахи класстай алгебра үшөө мэдэхгүй, хоюулан удаан саг соо шууялдаһанай хүүлдэ, энэ дүримыснь сээжэлдээд яабал болоо гэлсээд

Үлэгшэнэй дунда хургуули дүүргэһээр 50 жэлэй ойдо

тараа бэлэйбди.

Бадмажап табдахиис дүүргээд, хургуулиһаан болижо, колхоздо ажал хэжэ эхилээ. Бүтэдэй Доржо/Муу үхин/ Бадмажап хоёр волейбол хайн наададаг хэн. Хоюулаа хургуулин хүүлдэ колхозой суглуулагдамал командада наададаг, аймагай нааданда түрүүшын, үгышыс наа, шангай хуури эзэлдэг бэлэй.

Доржо долоодохиис дүүргээд, саашаа хураагүй, ганса эжытэй хүндэ гэрһэн холо хурахада хүндэ байһан юм ааб даа. Волейбол наадахада, гүйжэ ороод, байра эзэлдэг байхадамни, бэшэ томо хүбүүд намайе үргөөд, площадкаһаа гаргажархидай байгаа. Тинхэдэнь Бадмажап Доржо хоёр: «Үй, энэ хүбүүе орхи, маанадта ехэ хайнаар үргэжэ үгэдэг юм», - гээд намайе хоёртэмни оруулаад урдаа табяад ябадаг хэн. Доржо ехэ хониндоо, өөрын маягаар, гараараа круг хээд, шанга гэгшээр сохидог хэн, тэрэ гараа ороогоод сохидог хадань хүбүүд «Орёолог» Доржо гэжэ хоёрдохи нэрэ үгэһэн юм. Бадмажап Доржодоо «Орёолго» гээд хашхарха, Доржонинь «Хэг» гээд сохижорхихо. Пайн сохибол, ехээр хүхидэг, абаа бээт!» - гэлдэхэ.

Бадмажап бүдүүн томо бэтэй, бар хүсэтэй, тиймэһээ хүдэлсэ муутай хадаа, доогуур эрһэн бумбэгэ абахадаа, тарюулан модо шэнгээр шангаар унадаг хэн, би урдуур хойгуурнь гүйжэ, доогуур эрһэн бумбэгыень абажа, нүхэрөө хүхээдэг бэлэйб. Бурдрамаархын нэрэ, хэнэйшье пьесээр хэм, жүжэг табяа. Эндэнь «Пэлхэндэй» гэжэ бүдүүн хүниис харуулаа, түрэнэй хүүлдэ Бадмажапта «Пэлхэндэй» гэжэ хоёрдохи нэрэ шэнгэжэрхөд бэлэй.

Цыдэнэй Цэбэгтэй Володин эжы минни эжытэй нэгэ зун наалишанаар хүдэлөө. Тэрэ зун Володя намайе дахуулжа, хуһа унагааж, түйсын үйһэ хугалха, оёор хабхаг хоёрынь хэхээ хатаһан хуурай хуһа унагааха. Тэрэ хуһааа богонихоноор тайраад, нимгэн хабтагайнууд болгожо ташаха, тиигээд намда үргэлүүлхэ, хугалһан үйһээ ехэ наринаар өөрөө баряад байрадаа эрхэбди. Володя яһала гоёор, элдэб хээтэй түйс хэжэ, гүүртын ажалшадта магтуулха, нам мэтын жэжшүүлэй атаархал хүргэхэ. Хажуураар үбһэ сабшахыень хараад, намһаа болохо томо хүнүүд амаа ангайгаад байшадаг юм хэн. Тингээд энэ Хабтагайтан гээшэдшнн Үлэгшэн голдо хажуураар хүндэ хүсэгдэдэггүй юм гэжэ зүб юм байна гэлсэхэ.

Эдэ дүрбэн аха нүхэднн тэрэ үедөө ехэ хүндэтэй тракторист мэргэжэлтэй урда хойно болоод, жэлэй дүрбэн сагта дууһадаггүй колхозой ажал хэжэ, магтуулжа, хүндэ ямбатай ябаһан зон юм.

Эдэ аханарни минни олиг наһанда ушаржа, намда аргагүй ехэ нүлөө үзүүлһэн, ажал хэхэдэ, энэ тэрэ арга, мэхэ оншыень харуулжа, хургажа, ехэ туһа хүргэһэн зон. Модо унагаахадаа, хайшын унагаахаб, яагаад түйсын үйһэ ходолохоб, шүрөб мушхаха, мулталха, түмэр таһа сабшаха,



С. Ринчинэвэй зураг.

хажуур хайшан гээд барихада дааса хайтайб, хүхэ, хажуур бэлүүдэхэ гэхэмэтэдэ хургаһан нүхэднн, тиймэһээ хургуулин багшанарай хажууда эдэ аханарни намда ажалтай багшанар байхаһаа саана, минни инженер-механик мэргэжэл шэлэхэдэ, эдэ нүхэдэймни нүлөө бии байгаа гэжэ бодожо ябадаг би.

Хахадахи класста эхилээд, табдахи ороготоро нютагай багша Гомбоева Пагба Цыбиковнада заалгааб. Залуухан, сэбэрхэн, тэрэ үедөө нютагай зонһоо ондоогоор хубсалһан, сэмсэгэрхэн хүн ябадаг бэлэй, олон жэл багшалжа, Россиин габыята багшын хүндэтэй солотой болоо хэн.

Хургуулин директорээр Цаганов Михаил Дугарович-Алцагнаа, физикэ - Дымпилов Монгол Шагдурович, хамганинь, Дора Дамчевна - түрэл хэлэ, Нима Занасвич - физкультура, Норбоев Цырен-Доржо - эхин классуудта, Питерский Ефим Тимофеевич географы заадаг хэн. Табадахида хуража захалхадамни, һая багшын мэргэжэлтэй болоһон Горьковско областин Бахтина Галина Алексеевна, Воробьева Татьяна Петровна, Седых Таисия Алексеевна ержэ, туд тутгаа ород хэлэ, физикэ, немец хэлэ гурбан жэлэй туршада зааһан юм. Залууханууд, сэбэрхэнүүд, томоотой абари зантай шэнгээр наададаг, мүнөө минни үбгэрһэн наһанай ханаанда тэрэл залуугараа харагдаад, доосоомни гэрэл түрүүлхэдэл гэдэг.

1956 ондо долоодохиис дүүргэхэдэмни, Ториин аймаг бии болгогдожо, Үлэгшэнэй долоон жэлэй хургуули арбан жэлэй болгодожо, минни үетэнэй хургуулитай болоходо, угаа ехэ аша туһа болоһон бэлэй.

Шэнэ хургуулин директорээр математик Дамбаев Лубсан Дамбаевич жэлэй туршада хүдлөө, хүүлдэнь историк Бараников Ермолай Михайлович ажаллаа. Ермолай Михайлович Үлэгшэнэй хургуулин хүгжэлтэдэ бүхы арга шадалаа хандуулжа, тус хургуулиис аймаг соогоо түрүү хуурида гаргажа шадла хэн. Шэнэ хургуулида олон шэнэ багшанар эрээ. Тэдэниис байха байраар, түлэс залһаар, оро дэбисхэрһээ эхилээд, ажабайдалда хэрэгтэй хэрэгсэлээр гүйсэд хангахын түлөө колхозой ноёд, хургуулин дирекци ехэ оролдолго гаргаа. Ондоо нютагаудһаа эрһэн хургаһадай байха байра, эдихэ ууха хоолоор, дулаасуулха түлэс залһаар гэхэмэтээр гүйсэд хангажа шаданан юм.

Энэ үедэрһэн ород хэлэ бэшгэй багша Аханаева Анна Гармаевна бидэниис ород литературата дуратай болгохын түлөө бүхы арга шадалаа хэрэглэжэ, аргагүй хонин хэшэлнүүдыс үнгэргэдэг бэлэй.

Юһэдэхидэ хурахадамни, шэнэ багшанар – залуухан хүбүүд: Денисов Владимир Васильевич – математик, Мангатаев Цырен Бадмаевич – физик ерээд хэн. Цыденов Доржо Дымбеевич – сельхозмашина, Цыденова Мария Дугаровна - хими, Мария Жамсуевна биологи заадаг хэн.

Денисов В.В. манай хургуулида анха түрүүн баскетбол нэбтэрүүлһэн габыятай, өөрөө бидэнтэйгээ адли болоод, Ключихин Георгий Михайловичтай бидэнь хоёр команда болгоод, гуталайнгаа халатар намналсадаг хэн.

Мангатаев Ц.Б. бидэний юһэдэхиис дүүргээд байхадамнай, бүхы хургуулингаа электропроводко шэнэлүүлээ, уриханаар энээд гээд, гоё гоёор буряадаар хөөрөөд, бидэнь хүхээдэ шаддаг байһан, харин спортоор юрэдөө хонирходоггүй юм хэн.

Багша хүн гээшэ угаа ехэ хүндэтэй, арад зондо буянтай дэмбэрэлтэй ажал хэдэг, юрын хүнһөө ута наһа наһалдаг. Өөрөө үндэ алтан дэлхэйтэй хахасаашье наа, хурагшадангаа наһанда мартагдангүй, тэдэнийгээ ой ухаанда мүнхэрөөд, хургаал үгээ хэлээр байха юм ха юм даа. Үбгэржэ ябаһанайнгаа богһоо дээрһээ үнгэрһэн наһаа янахадамни, урин хайхан шарайтай, урагшаа ханаатай, мэдэхэ мэдэсээс бидэндэ дамжуулхын түлөө аһан шадалаараа оролдожо, бидэний хойноһоо ханаагаа зобожо ябаһан хүндэтэ багшанараймни түхэл шарай эрьен-эрьен, ухаандамни хэрэгжэ, сэдхэхэл бодолыемни хүлгөөдөг.

Наһандамни ушарһан ехэ бага бэрхэшээл, гасаланиис дабажа гарахадамни, минни хүндэтэ багшанараймни хургаал заабари ходоодоо туһалдаг, үшөөшье туһалха байха, тиймэһээ энээхэн дурсалгаар гэдэнийгээ хүндэтэ нэрыс мүнхэлхэ гэжэ оролдооб.

Минни үетэн ехэ аза талаантай зон гээшэбди гэжэ ханажа ябадаг би. Юүндэб гэхэдэ, энэ наһанайнгаа туршада дайнай дариин үнэр абаагүйшье наа, наһандаа дайнай хойшолониис үзэһэн, дайнай хүүдээр гүрэнэйнгөө хэргэхыс, арад зоной байдалай хайжархыс хараһан, унажа халаһан гүрэнэй аша туһаар эрдэм бэлэгтэ шадалаараа хуража, хэхэ ажалтай, үмдэхэ хубсаһатай, эдихэ эдэсэтэй ябажа, хэһэн ажалаараа нэрэ зэргэдэ хүртэһэн, гүрэн түрынгөө унахыс, мянган жэлэй хэлгэсээ нүдөөрөө хаража, бэе дээрээ үзэһэн зон болонобди.

50 жэлэй саана эдир 26 хүбүүд, басагад Үлэгшэнэй дунда хургуули дүүргэжэ, ажабайдалай харгыда гараа хэмди. Мүнөө болоходо, 19 зон үлөөбди.

Бүгэдөөрөө энэ жэлэй май харада түрэл хургуулидаа суглархыснейтай Үлэгшэнэй хургуулин дирекциин зүгһөө, өөрынгөө зүгһөө доро дохижо урыал айлдахаба.

Бадма АЮРОВ.

«ЗААХАН БААТАР – ЭГЭШЭМНИ»

Дайнай эхилхэдэ, Дашима эгэшэмнай арбатай, хоёрдохи класста ном хуража байгаа. Саашань хургуулиа үргэлжэлүүлхэ аргагүй болоһон юм. Хоёр бага дүүнэрээ хараха, гэрэй ажал жаахан басаганай мүр дээрэ гэнтэ унаһан байна.

Эжынэрэй хэхэ ажал хуу хэжэ ябаха арбатайхан басаганда ямаршыс шадал байгаа даа. Чинит аха таба хүржэ ябаһан, би жэл болоогүй нарай үхибүүн, үбгэн аба гээд эжынгээ колхозой ажалда ябахада эгэһын хараан доро үлдэг байгаабди. Өөрөө жаахан үхибүүн байгаад, дүүнэрээ эдээлүүлжэ, хубсалдуулжа, тэрэһнээ гадна хүржэ сэбэр байлгача, эжынгээ ажалһаа ерэхэдэ, эдээгээ шанаад байха, наадаха нэгтшье хамбаагүй байһан юм.

Ай бурхан, үхибүүдэй хэхэгүй

юумэ хэжэ, шадхагүй юумэ шаджа ябаһан эгэшэмни намдаа ехэ хайратай. Дүүнэрээ хаража, хадагалжа, ами наһыемнай абарһан заахан баатар болоһон эгэшэмни!

«Дашима басагамни намдаа түшэхэ түшэлгэмни болоо юм», - гэжэ эжы оло дахин хөөржэ хуугша бэлэй. Иймэ томохон басагатай байхыемни бурхан үршөөгөө юм гэжэ ханадаг би», - гэжэ эжы нэгтэ бэшэ дабтагша хэн.

Эжытээс хоюулаа хүниндөө наахай үнээдыс адуулдаг байгаа. Тоһо, зөөхэй гүрэндэ тушаахын түлөө үнээдэ хүтэй болгохо гэжэ үглөөнэй нара гаратар манажа хонодог байһан. Тэрэ сагта шоно тон элбэг байгаа хадань, адуушад ехэ хэргэг ябаха ёһотой хэн. Үлэн хүхэ шоно хүнһээшье айдаггүй байһан. Моринһоо эгэшэмни буухаа айдаг байгаа. Нэгтэ үдэр



эжыгээ сайгаа уухыень эльгээһэн, гансаараа үнээдэ манажа ябахадань, шоно дүтэлбэл даа. Эгэшэ мориндоо хунхай ута ургаараа шэдэбэ, хашхарба, шоно нэгэ бага хойшолоод, дахин довтолхоо дүтэлхэдэнь, бээлэйгээ абажа шэдэхэдэнь, шоно мийд гэн үгы үнээсынь татажа унагаажархиба. Үбэлэй хүйтэндэ бээлэйгүй хургануудаа хүлдэхөө ханатар бархиржа байтарнь, эжынь үйлгээ эрээ хэн гэжэ манай эгэшэ хөөрһэн юм.

Наһанайнгаа амаралтада гаратараа аба эжы хоёрнай олон жэл-

Дулаахан дурсалга

нүүдтэ хонин ажалда хүдлөө юм. Тинхэ үедэ колхоз (Суулгын) хони малаар баян байгаа. Нэгэ отарада 500-600 толгой хонид байдаг, зуун эхэ хонинһоо зуун хурьгадыс абажа байдаг хэн ха.

Үбһэнэй сагай ерэхэдэ, аба хажуурнуудаа дабтажа, хурсадхаад байха. Үбһэндөө гараха ехэ дураатай байгша хэн. «Хэдышыс оролдожо сабшабал, эжыетнай хүсэ-нэгүйб, холо гээгдэһэнэб», - гэжэ аба энэ алдан хөөрөгшэ хэн.

Абамнай зан абаряраашье, шарай бээрээшье сэбэр хүн байгаа. Үндэрхэн хүнгэн бэтэй, түргэн жороо ябадалтай, үндэр духатай, сахаригтай харахан нүдэтэй, дулаахан харасатай хүн хэн.

Дайнай хүүдээр колхоздоо элдэб янзын ажалда ябаһан намтартай. Эгээ түрүүшын колёсно трактортаар, жожомын томо ДТ трактора хуужа, хүни үдэр гэнгүй га-

зар хахалдаг хэн.

Энэ дурсалгын удаа иигэжэ үрээхэ дурам хүрэнэ:

Наятай болободди
гээд уйдхардангүй,
Наадатай, энэсэдтэй
ябал даа.
Наратай, сэсэгтэй
дэлхэй дээрээ
Найдамтай, золтой
хууял даа.
Ерэтэй болободди
гээд гуниглангүй,
Юрөөлтэй, зугаатай
ябал даа.
Юртэмсэ дэлхэйн
жама ёһоор
Юрэдөөл жаргалан
ерэхэл даа.

Евдокия ДАНХАНОВА,
англи хэлэнэй багша,
РФ-гэй арадай
гэгээрэлэй отличник.

ЭДЭ ОЛОН БАГШАНАР - ОДО ЗАЯАНАЙМ ҮҮЛДЭ 2010 он - Багшын жэл

Элүүр энхын булан

2010 он - Багшын жэл гэж нэрлэгддэг байхадань, ехэ урмашажа, олон тоото багшанаараа дурсан ханажа, буряад найхан хэлээрээ зүнэ шарайень, хүсэл бодолын зураглаад туршаха бодол түрбэ.

Алтан дэлхэйн нюур харуулан, гарым ганзагада, хүдлэм дүрөөдэ хүргээн аба ажы хоёрни - эхин түрүүшмни багшанаар.

Абамни намдаа захиан юм Алдуу үгыгөөр ябаарай гэжэ, Эжымни намдаа хэлээн юм Эндэл үгыгөөр ябаарай гэжэ. Энэ арадай дуун минни наһанай харгыда эхэ эсэгым үрээл мэтэ ханхнадаг.

Гэрэй хорёоһоо гаража, Эгэтын - Адагай эхин классай хургуулида ороходом, угтан абанан багшадаа:

«А» үзэг тануудлан Ашата найхан багшамни Сэлмэг сэбэрхэн шарайтай, Тунгалаг ариуухан нюдэтэй, Бодол сэдхэл түгэдэр Гургагар нариухан бэстэй, Яб гэмхэн абятай, Саб гэмэ гэшхэлтэй, Гал гуламтаа тахидаг, Еһо гуримаа сахидаг, Айл зондоо хүндэтэй Олон хүүгэдэй эжы Балмасу Пыловна нэрэтэй Олон жэлдэ ябаал даа.

Молон хүндэн адагта, Обоото баабайн хормойдо оршоһон Зүүн - Ульдэргын дунда хургуули, Россиян гороудуудһаа ерэн олон залуу багшанартай ёһотой эрдэм бэлигэй гуламта байһан. Байншыгуй арганыгуй - энэ жаахан хууринда тэрэ аяар 1950-яадоной байдалар болохо, хэды олон дээрэһэ үгтэһэн бэлигтэн сугларһан байгаа гэшэб: Содном - унзад - хургуулин пезиент тулгыш, Ламажабай Чимит ламхай - захвоз, Дари хээтэй - хубилгаан, Шойрбой Жанчил - мэдэлшэн, аргашан, Дамба, Данганима ахайнар ноотга нугадаа туһатай хүнүүд байгаа даа.

Номтоев Цокто Номтоевичий ударилдага дор хэды олон поэт, зохиолшод урган гарааб: Цыденов К.Ш., Цырендоржиев С.С., Жанчипов Б.Н., Дашиева Ц.Х.-О., Дарибазарова Ц.Х.

Түрэл буряад хэлэнэйм Гүнзгы удхы ойлгуулһан,

Гулмэр бага ябахадан, Урихан үгөөр гэжээһэн, Урма зоригым хэргээһэн Ажабайдалай харгыда Амжалта намда хүсээн Ага нютаг тоонотой Улзы найхан Ульдэргэдэ Ури хүүгэдэ дэгжээһэн Үндэр наһа элдэжэ, Буян хэсэг дэлгэрүүлжэ Ябадаг Долгорма Дондоковна багшада дор дохин, мургэнэб.

Балшар бага наһанһаа, буурал сагаан толгойтой болотороо бэе бэе дүнгэжэ, баяр гомдолоо хубаалдан ябадаг үеым нүхэр Базарова Ж.Д. - Эгэтын - Адагай дунда хургуулин директор.

Бухы шиний амжалтанууд Бодол сэдхэлэйш ариуһаа Даажа ябаһан ажалаа Даруу тэнюун байдалаар Зохбон ябадаг гуримтайш.

Мэнэ һая заалгажа ябаһан шабинарнай Арадай гэгээрэлэй ажалшад болонхой, олон шалгалтанууды дабажа гаранхай, эрхимэй эрхим гэлсүүлдэг болонхой. 2008 оной багшанарай конкурсын лауреадууд болоһон шабинартаа -

Дайдаева О.М. - биологи - химийн багшада

Шэлэжэ абанан мэргэжэлшни Шэдигтэ байгаали шэнжэлэгшэ Орёо хүндэ гуримуудын Тайлбарилан дамжуулха заяатайш.

Цыденова Ж.Ц. - хэлэ бэшгэй багшада

Түрэл тоонто нютагаа Тэндэ түрэн үринэрэйн Талаан бэлиг магтаха Табисуур шамда байгаал даа. Жалсанова Ю.Д. - психологийн багшада

Эртэ зунай үглөөгүүр Энэ дэлхэйдэ түрэхэдш, «Үүрэй солбон» мүшэн Үрээлэ хүртээһэн байгаа гү? Эршэ гэрэл түгэлдэр Эрмэлзэл бүхэнш бүтэсэтэй Ябахаш гэжэ Туяраа гү?

Манай нютагай басаган, арадай поэт, багша Цырендулма Дондогой олон тоото оршуулгануудаараа шажан мүргэлдэ ехэһэн хубитаа оруулһан.

Богдо Зонховын мэгзэм иигэжэ буряадшалһан:

Мэлмы нээһэн Мэшээнгы Жинрайсийг Мэдэл бэлигэй эзэн Жамьян Олон ада шүдхэр дараһан Шагдар, Оройн шэмэг болоһон Зонхово Лобсан Дагбын Ульмыдэ мургэлтэй.

Мэгзэмэй зальбарал, тарнин удхы Ульдэргэ нютагай Тушинэй Лудандагбын Баяр «Тушинтын зуун тэнгэри» гэжэ ном соогоо ехэ зохидоор ород, буряад хэлэн дээрэ түгэлдэ оршуулжа, арад зондоо бэлэглэһэн буянтай. Иимэбэрхэ хубуу түрэн эхэ - Тушинова Бальжидма Дондоковна, багша, арадай гэгээрэлэй министерствын таһагта ажаллажа наһанайнгаа амаралтада гаранхай.

Манай Яруунын аймагай арад зон «Дамчой Равжалинг» нэрэтэй дацантай, Шойжол сахюусантай. Зандан Жуу бурхантай жаргалтай зомди гэжэ баярлажа ябадаг. Шажан мүргэлэй университетэй багша Болотов Эрдэнинн түгэлдөө оршуулһан Зандан Жуугай зальбарал хануулаа:

Замби түбидэ дээрэһэ морилһон

Захагуй далай зоболон гэтэлэгшэ

Заяа хубинмай түшэг болошо

Зандан Жууда мүргэмэй. Хүнэй наһанда амар олон багшанар ушардаг байна. 9 наһатай аша хубуун Аюушатаа нэгэ нимэ шүлэг зохиободни:

Угайм найхан нютагта Молон багша мундэлһэн Эрдэм бэлигэйн гуламта Бишиндан багша суурхуулһан. Аша хубуун Колин - Тоо бодолгын багша. Гушан болохо Юля - Психологийн багша. Дүшэн болохо Аюша - Эршэ удын багша. Эдэ олон багшанар Одо заяанайм һүлдэ гээд Ойлгожо ябахам болтогой!

Бутидма ДОРЖИЕВА, багшын ажалай ветеран.

Эгэтын-Адаг. Ярууна.



кэнүүд түхээрлгэ хэрэгсэлүүдээр хэр хангаданхай гэшэб?

Иүүдэй жэлнүүдтэ Улаан-Үдэ хотын стоматологическа клиникэнүүд мүнөөнэй түхээрлгэ хэрэгсэлүүдээр, зэр зэмсэгүүдээр, прибор аппаратурануудаар яһала найнаар хангадана, тусхайлбал, Игалнин «Микроидент» фирмын тааруу зохид креслэнүүд, шаажан шүдэ бүтээдэг Германийн «Програмат» гэдэг пеэшэнгүүд бии болоо. Эдэ бүгэдэ үшөөл хангалтагүй бага юм ааб даа, гэбшье тэдэ манай ажалай шанары найжаруулна, шүдэнэй врачай ажал хэрэгсэл хүнгэдхэнэ, - гэжэ Даша Тогмитович хөөрэнэ.

Тэрэ үбшэнтэнэй эрилтэнүүдтэ анхаралтайгаар, зөөлөн сэдхэлтэйгээр хандадаг аргашан юм. Даша

ЗАЛУУНАА ШҮДЭЭ ГАМНАГТЫ

Стоматолог - ортопед Даша Цымпилов 1956 оной гал улаан Бишэн жэлдэ Шэтэ можын Агын Бурядай национальна тойрогой Урда-Аргали нютагта Хальбан угай гэбшэ лама, уран дархан Сэмпилэй Тогмит малшан Жамбалай Сандагма хоёрой бүлэдэ түрэн юм.

Эрхэ тангил хубууһэн хүбэлгэн һонороор, али бүхы юумэндэ түбэндэ бэрхээр ургаһан байгаа. Аргалин 8 жэлэй хургуули дүүргээд, Агын 1-дэй дунда хургуулида хуралсаалаа үргэлжэлүүлжэ, 1973 ондо болбосоролой аттестат абаба. Жэлэй туршада нютагтаа хүдэлжэ, ажалай амта таяа һэн. Ушар нимэһэ хүдөө ажахынше мэргэжэл шэлэхэдэ болохо байгаа. Зүгөөр эмшэн болохо гэнэн бага наһанайнгаа хүсэлэн бэлүүлхые шийдээд, 1975 ондо Шэтын медицинскэ институттай стоматологическа факультеттэ хурахаа оробо. 1982 ондо дээдэ хургуулиа амжалтатайгаар дүүргээд, Улаан-Үдын 2-дохи стоматологическа больницада интернатура гарахадаа, дээдэ гарай врач, Буряад Республикын габыяата врач Любовь Ефимовна Трухинагай хүтэлбэри дор мэргэжэл дээшлүүлээ һэн. Бэрхэ врач болохо арга шадааритай байхадань, Даша Тогмитович энэ дэн үлөөн байгаа. Тэрээнэй суйтаа хураһан унаган нухэдынь - Баргажан нютагнаа гаргалтай Буянта Мужанович Гармаев Москвада хүдэлдэг, Тунхэндэ тоонотой Геннадий Гомбоевич Будаев Мухар-Шэбэрэй аймагай түбэй больницын түрүү ортопед юм. Салтан Дашиевнэ Аюушев Улаан-Үдэ хотын 2-дохи стоматологическа больницын ахамад врачар ажалладаг.

Республикымнай нислэл хотын 2-дохи стоматологическа больницын филиалда хүдэлдэг Даша Тогмитович Цымпилов дээдэ гарай врач стоматолог-ортопед юм. Дүршэл ехэтэй врач иигэжэ хөөрэнэ:

Хаа хаанагуй ехэшье, багашье зонй дунда шүдэнэй үбшэн үргэнөөр дэлгэрэнхэй. Энэ талаар элдэб шалтаганууд байгаа юм бээ. Тинмэһээ манай ажалы мунгшэ нарин дарханай ажалтай олонхынүүдэй сасуулдагынь гайхалтайшые бэшэ гэжэ хангашаб. Юундэб гэхэдэ, хүн бүхэнэй шүдэнэй хэб абаад, протез бүтээжэ, хэмжэжэ үзөөд, зондоор таараад байгаа паань, хоноожо лаб хуулгаха гэшэ тон шухала. Энээнэй тула шүдэнэй врачнуудта элдэб зэр зэмсэгүүд хэрэгтэй. Нэн түрүүн уридшалан багсаамжалжа үзөөд, нэргылэмжэ хээд, эмшэлхэдэ таарамжатай байдаг.

Даша Тогмитович. Улаан-Үдын стоматологическа клиникэнүүд түхээрлгэ хэрэгсэлүүдээр хэр хангаданхай гэшэб? Иүүдэй жэлнүүдтэ Улаан-Үдэ хотын стоматологическа клиникэнүүд мүнөөнэй түхээрлгэ хэрэгсэлүүдээр, зэр зэмсэгүүдээр, прибор аппаратурануудаар яһала найнаар хангадана, тусхайлбал, Игалнин «Микроидент» фирмын тааруу зохид креслэнүүд, шаажан шүдэ бүтээдэг Германийн «Програмат» гэдэг пеэшэнгүүд бии болоо. Эдэ бүгэдэ үшөөл хангалтагүй бага юм ааб даа, гэбшье тэдэ манай ажалай шанары найжаруулна, шүдэнэй врачай ажал хэрэгсэл хүнгэдхэнэ, - гэжэ Даша Тогмитович хөөрэнэ.

Тэрэ үбшэнтэнэй эрилтэнүүдтэ анхаралтайгаар, зөөлөн сэдхэлтэйгээр хандадаг аргашан юм. Даша

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, журналист.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Д.Т.Цымпилов үбшэнтэнтэй хөөрэлдэнэ.

С.ЦЕЛОВАЛЬНИКОВАГАЙ фото.

В ОРОНГОЕ стартовал Год учителя

По инициативе главы Ж.В. Цыренжапова и гражданских институтов на территории сельского поселения «Оронгойское» прошла торжественная церемония открытия Года учителя, где приняли участие учителя Оронгойского, Ганзуринской и Кибалинской школ и дошкольное образовательное учреждение «Вишенка».

В актовом зале Оронгойской средней школы собралась весь цвет педагогической элиты трех школ и детсада. В качестве почетных гостей были приглашены: зам. председателя НХ Ц.Б. Батуев, зам. главы МО «Иволгинский район» В.М. Андреев, зам. начальника Иволгинского РУО Е.Т. Нордолова, зав. РМК Иволгинского РУО Л.С. Эрдынеева.

Гости выступили с поздравительной речью. В своих пожеланиях выступающие отметили, что СОШ является одной из лучших школ района и республики.

Торжественное мероприятие было проведено в атмосфере импровизированной «Педагогической гостиной».

На сцену приглашаются директора школ поселения разных лет: Ч.Л. Ринчинов, Б.Ц. Доржиев - Отличник просвещения РФ, А.Д. Зодбоев, С.Н. Кишиктеева, В.В. Уландаев и Н.Н. Зарубин - «Заслуженный учитель РФ». Для поздравления директоров приглашаются директорский корпус ОУ Иволгинского района. Слово предоставляется директору Иволгинской СОШ А.Н. Зарубину - Почетному работнику общего образования РФ и В.А. Кривогорнищину - зав. детсада «Березка», заслуженному работнику образования РБ. Между ветеранами - директорами и действующими директорами - Ж.Б. Бимбаева, учитель русского языка и литературы, провела «Педагогическую разминку» В чем учительское счастье?... Где каждый участник отметил, что счастье быть нужным и полезным детям, учительское счастье соткано из ученических побед, удач, успехов, достижений определенных высот.

И вновь ветераны педагогического труда... Открывается следующая страница «Блиц - опрос». Приглашаются учителя начальных классов и дополнительного образования: Г.М. Цыренова - Почетный работник общего образования, Омоктуева Е.Д. - Почетный работник общего образования, В.Д. Цыденова - Заслуженный учитель РБ, Отличник просвещения РФ, Е.А. Хензыкенова. Блиц - опрос провела С.П. Сондуева, учитель начальных классов. Каждый учитель вспомнил интересные случаи из жизни школы, вспомнил своих первых

учеников, выпускников, выбравших нелегкую профессию учителя.

Открывается следующая страница. Приглашаются на сцену учителя-ветераны З.Е. Евсеева - Отличник просвещения РФ, заслуженный учитель РБ, учитель русского языка и литературы, Д.Д. Нимаева - победитель муниципального конкурса «Лучший по достижениям», учитель английского языка, Э.Д. Зарубина - Отличник просвещения РФ, учитель английского языка, С.Ц. Намдитова - заслуженный работник культуры РБ, учитель музыки, Б.Д. Энкоев - заслуженный художник РБ, учитель изобразительных искусств, Г.А. Ткачева - Отличник просвещения РФ, учитель истории, Л.Д. Цыденова - учитель физкультуры.

Ведение рубрики «Музыкальная перемена» представляется И.Л. Гомбоевой, учителю русского языка и литературы. Учителя-ветераны разделились на две группы, где им предложено вспомнить школьные песни: «Школьные годы чудесные», «Тропинка, тропинка узкая моя», «Когда увидем со школьного двора» и т.д. С удовольствием исполнили песни.

На сцену приглашаются учителя естественно-математического цикла: Х.Г. Юмова, Отличник просвещения РФ, заслуженный учитель РБ, учитель математики, В.Б. Цыренова, Отличник просвещения РФ, учитель математики, Д.Д. Бальжиева, Отличник просвещения РФ, заслуженный учитель РБ, учитель химии, Д.Б. Васильева, Отличник просвещения РФ, учитель физики, Б.Д. Бальжиева - учитель биологии, З.А. Шемякина, учитель математики, М.А. Кубрикова - учитель физики. В 2006 году Х.Г. Юмова вошла в число победителей конкурса «Лучший учитель Бурятии» и в 2008 году Х.Г. Юмова и В.Б. Цыренова стали победителями муниципального конкурса «Лучший по достижениям».

Вниманию ветеранов игра «Что? Где? Когда?», проводит игра И.П. Тубденова, учитель химии. Игра проводится между учениками школы и учителями. Как в телевизионной передаче и волчок, и черный ящик и, соответственно, вопросы.

Интересные вопросы были подобраны учителями. «Что означает трехзначное число 111; кратное трем, в жизни нашей школы?» (111 лет Оронгойской СОШ). Или другой вопрос: Где находится «крыша мира» /гора «Тамир» - в переводе на русский язык означает «крыша мира». В черном ящике оказались череп и пробирка: «Предмет округлой формы с очень характерными дырками вверде. При

виде этого предмета многие падают в обморок. Его используют в фильмах много ужасов». «Предмет из тонкого стекла, напоминает американскую сосиску, владелица этой вещи дрожит над ней и готов отдать жизнь за нее...». Игра закончилась со счетом 2 : 3 в пользу ветеранов. Есть еще порох в пороховницах.

Сегодня мы чествуем лучших учителей, ставших победителями и призерами в профессиональных конкурсах.

Н.К. Манзурову - дипломанта конкурса «Воспитатель 1998»

Г.А. Будаева, Е.В. Цыденову, В.С. Бадмаеву, Ц.Б. Галсанову, Л.Ж. Галсанову - дипломантов районного конкурса «Учитель года 2000-2009» годов

У.В. Кишиктееву - дипломанта республиканского конкурса педагогов дополнительного образования 2003 г. Ц.Д.Ц.Д. Цыденову - призера районного конкурса «Эрчим багша - 2009 г.»

Н.С. Доржиеву - победителя районного конкурса учителей начальных классов «Наша новая школа - 2010 г.»

В рамках реализации КПОМ с 2006 года стартовали различные конкурсы, среди них «Лучший учитель РФ». Победителями стали Э.С. Ленхобоева - учитель начальных классов и И.Л. Гомбоева - учитель русского языка и литературы.

Победителями республиканского конкурса «Педагогическая элита» стали: Л.Д. Норбоев - учитель технологии, Б.В. Мункуева - учитель английского языка, А.А. Протасова - учитель географии, Л.С. Будаева - библиотечкарь школы. Муниципального конкурса «Лучший по достижениям» стали: Э.В. Бальжинмаева - зам. директора по УВР и Е.Н. Шодонова - учитель географии.

Победителем республиканского конкурса «Лидер образования» стала директор школы В.В. Будаева - дипломант районного конкурса «Учитель года - 99».

Спонсором праздника выступило сельское поселение «Оронгойское». Искреннее спасибо от ветеранов и учителей главе Ж.В. Цыренжапову.

Праздничную атмосферу этого праздника украсило выступление Государственного театра песни и танца РБ «Байкал».

...Пока кружится планета во Вселенной, профессия учителя нетленна.

Г.Ш.БУДАЕВА, зам.директора по УВР МОУ Оронгойской СОШ.

Хэжэнгын интернат-хургуулийн байгуулагдахаар 50 жэлэй ойдо

ЭРДЭМ БЭЛИГ ДЭГЖЭЭНЭН ЭЖЭЛ НУРГУУЛИМНАЙ

ХЭЖЭНГЫН интернат-хургуули байгша оной ь нарада байгуулагдахаар жэлэйнгээ ойн баярые дэглэхээ байна. Бурядай ЗР-эй Министрүүдэй Со-ий тогтоолоор 1960 оной мар-24-дэ Хэжэнгэ тохсондо най-жэлэй интернат-хургуули болгодоо лэн. Тэрэ үеэр элгын гол Хорин аймагай идэлдэ байгаа. Заха холын этэнүүдэй, отарануудай мал-ай, механизаторнуудай үхи-тэй социальн-ажануудалай дал найжаруула зорилго-оор нимэ шиндхэбэри абта-байна. Хорин, Хэжэнгын, арайн, Яруунын аймагууднаа омынь үхибүүд байра байжа адаг болоо нааа даа.

рүүшын бүлэг үхибүүд дүүргээ лэн. Харин 1976 ондо юрэнхы дунда хургуулине түрүүшын ехэ бүлэг үхибүүд дүүргэжэ гараа. Юрэнхы эрдэмэй интернат-хур-гуулийн байгуулагдаһан саһнаа хойшо 14 выпуск хэгдэлэн бай-на. Мүнөө үедэ манай хургуули дүүргэгшэд түрэл оронойнгоо болон республикын үргэн ехэ нотагуудаар амжалттай ху-дэлнэ. Россин габыята артист, Гүрэнэй академичекэ Буряад драмын театрай директор Д.Н.С.Сультимов, Буряад Респу-бликын соёлой габыята хүдэл-мэрилэгшэ, «Буряад үнэн» гэгэн сонинной редактор байһан, уран зохёолшо Ц.Б.Цырендоржиев, Бурядай гүрэнэй хүдөө ажа-хын академин механизациин фа-культетэй декан байһан, тех-ническэ эрдэмэй кандидат Ц.Ц.Дамбаев, республикын га-быята багша, РСФСР-эй гэгээ-рэлэй отличник Б.С.Галанов бо-лон бусад.



Эхнһээ найханаар ланагадаг Энэрл хайрата хургуули

лай габыята хүдэлмэрилэгшэ И.Н.Дарижапова, Россин Федерациин хүндэтэ хүдэлмэ-рилэгшэ Г.Б.Намдакова, Россин Федерациин габыята багша В.Н.Маханцева, Д.Б.Ауржа-наева, Ж.Д.Цыдендамбаев болон бусад хүдэлөө.

радай эрдэм хургуули тий зууршалгаар, партин Хо-н районно комитетэй шийд-рээр шэнэ хургуулин ди-горээр Гыван Дымбилович ибилос томилогдон юм. рэ нэрлэгдэн асуудалнуу-тэр шууд түргөөр шийдхэын т нилээд ехэ хүсэл оролдолго таһан байна.

ЭНЭ 50 жэлэй туршада Г.Д.Дымбиловичэ гадна «Хүндэлэй Тэмдэг» орденоор шагнагдаһан Р.Г.Баяртуев, Ц.З.Заятуев, Г.З.Бальжиров, хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидат В.Ш.Гунгаров, С.С.Шаракинов, РСФСР-эй, СССР-эй гэгээрэлэй отличник, Бурядай АССР-эй га-быята багша Д.Г.Баяртуев, А.Д.Балданов, РСФСР-эй гэгээрэлэй отличник, Буряад Рес-публикын габыята багша В.Ц.Дашинимаев, РСФСР-эй гэгээрэлэй отличник Ц.Ц.Дуга-ров, РСФСР-эй гэгээрэлэй от-личник, Буряад Республикын габыята багша Д.Д.Дугар-цыренов, Буряад Республикын габыята багша Ж.Ц.Доржиев, Россин Федерациин юрэнхы хуралсалай хүндэтэ хүдэлмэ-рилэгшэ Д.Д.Жигмитов гэгшэд хургуулийн директорээр хүдэлөө.

ЮРЫН хургуулида орхо-доо түхэрээн сүүдхын туршада үхибүүдые байлгажа хургада эрдэмэй гуламта өөрын онсо илгаатай. Тимэһээ хургуулийн хүтэлбэрилэгшэ үхибүүдэй хүмүүжүүлэгшэды ехэ наринаар шэлэжэ абадаг, дүршэлтэй багшанарые энэ ажалда хүдэлдэг юм. Хургуу-лийн директорэй орлогоор за-хиргаанай ажахын талыс даа-жа элдэб жэлүүдтэ Б.Д.Ц.Мун-куев, Б.Н.Нимаев, В.Ц.Бадмаев, С.П.Базаров, О.Х.Хоржирова, Н.Д.Дарижапов, Б.Ж.Б.Дам-баев, Б.П.Нимаев гэгшэд ам-жалттай ажаллаһан байна. Олон удаан жэлүүдтэ ахалагша хүмүүжүүлэгшээр хүдэлөө гэ-бэл, РСФСР-эй гэгээрэлэй отлич-ник Ч.Д.Батуев, РСФСР-эй гэгээрэлэй отличник А.Б.Намда-кова, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай ветеран, РСФСР-эй гэгээрэлэй отличник, Буряа-дай АССР-эй соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ Ц.Б.Золтоев, С.Б.Батуева, Ц.Д.Б.Батуева, дээ-дэ категориин хүмүүжүүлэгшэ В.Х.Зориктуева, Ц.Х.Ц.Тукуре-нова хүдэлөө. Тийхэдэ С.С.Дугар-жапова, РСФСР-эй гэгээрэлэй отличник В.Б.Батуева, Е.Б.Базарсадуева, Л.Б.Батуева, РСФСР-эй гэгээрэлэй отличник Г.Д.Мылзенова, Г.Д.Дубшанова, Д.Д.Дашидондокова, Е.Т.Борос-ва, Х.Б.Балданова, Россин Федерациин хуралсалай га-быята хүдэлмэрилэгшэ С.Ц.Мо-

1990 ондо интернат-хургуулийн коллектив байгуулагдахаар 30 жэлэйнгээ ойн баярые ехэ үр-гэнөөр гэмдэглэнэ юм.

Хуралсалай энэл жэлдэ үндэлэн буряад хургуули гэгэн түхэлөөр туршалга хэжэ, республикын хурал-салай болон эрдэм ухаанай министерствын зууршалгаар хүдэлжэ эхилһэн байна.

БУРЯАД үндэлэн хургуу-лине эмхидхэжэ хүдэлхэ тухай «РСФСР-эй гэгээрэлэй отличник», «Буряад Республи-кын габыята багша» гэгэн нэрэ зэргэнүүдтэ хүртгэн, хожомын аймагай эрдэм хуралсалай та-нагыс даагшаар хүдэлэн Вла-димир Цыренович Дашинимаев үүсхэл гаргаһан юм. Хуралсалай балбарин ветеран, РСФСР-эй гэгээрэлэй отличник, Буряад Республикын габыята багша, эдэ мүрнүүдэй автор Д.Д.Даши-цыренов энэ туршалгын проек-тын түрүүшын хүтэлбэрилэг-шөөр томилогдон байна. Энэ проекты бэелүүлгэдэ Бурядай гүрэнэй университетэй Үн-дэлхэйн гуманитарна инсти-тудай директор Л.С.Васильева болон бусад ехэ туһалһан байна.

үрүүшын жэлдэ 120 хураг-а, аотга, Хоёрдохи дунда ху-ринин хуралсалай байшанда ээлнүүд үнгэргэгдэдэг, мү-хүжэмэй хургуулийн бай-хоёр дахбар шулуун гэртэ инар байра байжа хурадаг, иней гудамжада оршодог һан хуушан типографийн шанда хоол баридаг байһан

2008 онһоо эхилжэ, Виктор Цыденжапович Аздаев энэ ту-шаалда хүдэлжэ байна. Элдэб жэлүүдтэ хуралсалай болон хүмүүжүүлгын хүдэлмэ-рин талээр директорэй орлог-шоноор Л.Х.Миронов, Д.В.Ван-чикова, Р.Ц.Цыбикжарова, А.Ц.Юндунова, Алдар Солын III шатын орденый кавалер Х.М.Жамьянэ, Россин Феду-рациин юрэнхы хуралсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ Т.Ц.Степанова, РСФСР-эй арадай эрдэм хуралсалай от-личник, Россин Федерациин габыята багша Х.Д.Гузынова, Россин Федерациин юрэнхы хуралсалай хүндэтэ хүдэлмэ-рилэгшэ Ц.Д.Базаржапова, Рос-син Федерациин хуралсалай отличник Н.П.Бубничева, СССР-эй гэгээрэлэй отличник, Буряа-дай АССР-эй хургуулинуудай габыята багша, Россин Фе-дерациин арадай гэгээрэлэй от-личник В.Б.Баженова, РСФСР-эй гэгээрэлэй отличник, педа-гогикын эрдэмэй кандидат, Бу-ряад Республикын хуралса-

лонова, Ч.Х.Эрхэтуева, Д.Ц.Цы-нилова, Россин Федерациин хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ Д.Д.Шойжинимаева, дээдэ категориин хүмүүжүүлэгшэ Д.О.Ринчинова, хүмүүжүүлэгшэ-методист Ц.Д.Б.Батуева, дээдэ категориин хүмүүжүүлэгшэд Л.Ц.Дугарова, А.А.Арсаланова, В.Х.Зориктуева, З.Б.Амурова, Р.Д.Цыжипова, Р.Х.Ш.Базарова, Ж.Д.Дугарцыренова, Ч.Ц.Намда-кова, Б.Ц.Бубеева, С.Г.Чимит-доржиева, Э.Ч.Цыбикова, Н.Н.Намдакова, Д.В.Шоёнова болон бусад.

Хургуули дүүргэгшэднай ху-ралгада шангай хууринуудыс эзэлдэг, харин драмын кружогой гэшүүд республика дотороо нэ-гэдэхи хуури эзэлдэг байһан гэшэ.

Энэ туршалга эхилхэдэмнай, манай хургуулида интернат-хургуулинуудай директорүүдэй суглаанууд үнгэргэгдэдэг, багшанарай дүй дүршэлтэй танил-саха зорилготойгоор Шэтын бо-лон Эрхүүгэй областнуудһаа, Монгол оронһоо хүнүүд эрдэгэ болон байна. Табан жэлэй туршада үн-гэргэгдэнэн туршалгын дүн-гөөр Улаан-Удын нэгэдэхи лицей-хургуулийн удаа манай эрдэмэй гуламта хоёрдохи хуури эзэлһэн байна. Энэ туршалга амжалттайгаар үнгэргэгдэнэнгөө түлөө олон багшанар болон хүмүүжүүл-гшэд Буряад Республикын хуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын, республикын Правитель-ствын шагналнуудта хүртэ-һэн байна.

Хургуули дүүргэгшэднай ху-ралгада шангай хууринуудыс эзэлдэг, харин драмын кружогой гэшүүд республика дотороо нэ-гэдэхи хуури эзэлдэг байһан гэшэ.

Энэ туршалга эхилхэдэмнай, манай хургуулида интернат-хургуулинуудай директорүүдэй суглаанууд үнгэргэгдэдэг, багшанарай дүй дүршэлтэй танил-саха зорилготойгоор Шэтын бо-лон Эрхүүгэй областнуудһаа, Монгол оронһоо хүнүүд эрдэгэ болон байна.

Табан жэлэй туршада үн-гэргэгдэнэн туршалгын дүн-гөөр Улаан-Удын нэгэдэхи лицей-хургуулийн удаа манай эрдэмэй гуламта хоёрдохи хуури эзэлһэн байна. Энэ туршалга амжалттайгаар үнгэргэгдэнэнгөө түлөө олон багшанар болон хүмүүжүүл-гшэд Буряад Республикын хуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын, республикын Правитель-ствын шагналнуудта хүртэ-һэн байна.

Д. ДАШИЦЫРЕНОВ, РСФСР-эй гэгээрэлэй отличник, арадай эрдэм хуралсалай ветеран. Эльвира ДАМБАЕВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

үхэдэлхэйн заншалта түбэд эм-ын академин манай Улаан-Үдэ-йн филиал тухай тобшохоноор эхэм. Минни ахатан - Дээдэ-Он-ойн Согшон дуганай Гэгэй лама-йн хэлэгшээр, бүхэдэлхэйн түбэд элгын академин ректор Нида агцанг багшамнай буддын ша-ай нюуса эрдэм мэдэдэг юм. Ха-мүнөө үедэ энэ ехэ нюусамай а багшын ашаар Европо, Азида гэржэ байна.



НИДА БАГШЫН НИГУҮЛЭСХЫ НУРГААЛААР

Түбэд эмнэлгын нюусанууд

нэ эмнэлгымнай хургуули Юто-гий гэр бүлэ соо дэлгэрһэн, угһаа ламжан, ондоо хүн зондо, ламанар, гэдтэше тараагүй уг гарбалай са байгаа юм. Ютогпа (789-854) дүрбэн тантра ээ. Энээн соонь бөөрин үбшэнэй уу гаргаха, арһанай, хүүгэдэй эн элдэб олон янзын үбшэниие ээхэ арганууд бии. хэ Ютогпа өөрөө XII зуун жэлдэ кэ түрэхэдөө, хэжэ байһан ажа-саашань үргэлжэлүүлхэб гэгэн Энэмнай үнэн болоһон ушар.

Өөрынгөө гэр бүлын уг гарбал соогоо ерэжэ, баһал Ютогпа гэжэ нэрэ үгэлэн байна.

Бага Ютогпа XII зуун жэлдэ тү-рөөд, урда түрэлдөө хэжэ байһан ажалаа саашань үргэлжэлүүлжэ, дүрбэн үндэлхэ эмнэлгын арбан найман һалаа бэшэжэ, һалаа бүхэ-ниинь намаатай, намаа бүхэниинь домтой болдожо дүүргэһэн.

Хоёр Ютогпагай хүнэһэниинь холонгын дүрэ болоод, агаарай дол-гин соо дэгдэшһэн юм. Ютогпа һаһа барахынгаа урда тээ иигэжэ хэлэһэн — бумбэрсэг энэ дэлхэйн хамаг юумэнэй, амитан бүхэней абяан соо, наранай элшэ, һарын толон соо, агаар амисхаал, нэһшэй һалхин соо, уһа, гол мүрэнүүдэй оёоройше абяанда байхао гэгэн.

Сагаймнай хүрдын түргэдэхэдэ, заншалта түбэд эмнэлгэ юртэмсэдэ үргэнөөр дэлгэрхэ байһан юм. Энэ манай XXI зуун жэлдэ сагаймнай хүрдэ түргэдэжэ, нюуса эмнэлгэ олон-до мэдэжэ боложо байна.

Хитад гүрэндэ атипичная пнев-мония үбшэнэй дэлгэржэ эхилхэдэ, түбэд эмшэд Ванду Ринпоче баг-шатаа XV-XVI зуун жэлэй нюуса бэшэг-терма, энэ үбшэнэй рецепт гаргажа, Гонкони ошожо, таража байһан үбшэниие номгоруулжа тогтоһон юм.

Хургуулидамнай хуража байһан зарим зоной хэн нэгэниинь өөрынгөө гэр бүлын, дүтын зондоо туһа хүр-гэдэг болоо.

Гансашы энэ бэшэ, Нида багшын лекци шагнажа, өөрыгөө өөрөө ар-галжа эдэгэһэн хүшэднай гэгбэл: Людмила Чойжинимаевна Генинова, Вера Аюшеевна Дамбаева болон бусадшые.

Бишые баһа юртэмсын найман зүгэй эзэд, бурхад, хаашуудда сэр-жэм үргэхэ эрхэтэйб. Монголой зур-хайн академин гэгшүүн, Нида багшын гурба дахин ерэхэдэ, лекци шагнаха хургуулида ороогүйб. Харин мүнөө олон ондоо нюусануудыс шудалжа байхадаа, юундэ, тийхэдэ, тэрэ үедэ ошоогүй хүнбиб гэжэ өөрыгөө ээ-мэлдэгби.

Энэ хургуули тухай һонирхоо һаа, сайт дээрэ уншаха аргатайт: www.yuthokling.ru.

Амгалан БУДАЕВ.



МОНГОЛЬСКИЙ ИСТОРИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ

(Начало в №№ 18 (679) за 13 мая, 19(680) за 20 мая).

АМБАГАЙ (?-1161), монгольский хан, внук Хайду, второй сын Чарая-Линху. Сел на трон по завещанию Хабул-хана, хотя у того было семеро своих сыновей. Во время свадебной поездки к татарам был схвачен ими, выдан китайцам и казнен.

АМБАНЬ, наместник маньчжурского императора в период Циньской империи. Был ургинский амбань - в г. Урге, - возглавлявший маньчжурскую администрацию в Халха-Монголии, должность которого была учреждена в 1758 г. и ликвидирована в 1911 г. с установлением независимости Монголии. Были амбаны в других областях, например, сининский, - в г. Синин, - наместник Кукунора и Северо-Восточного Тибета, которому были подчинены кукунорские монголы.

АМДО, историческая область на северо-востоке Тибета. Ныне составляет большую часть провинций Цинхай и Сычуань КНР. Сухие степи.

АМУР-БАЯСХАЛАНТУ (Амар Баясхаланта), один из главнейших монастырей в Халха-Монголии, на р. Ибэн-гол. Был построен в 20-е гг. XVIII в. по указанию маньчжурского императора в качестве усыпальницы Ундэр-гэгэна Дзанабазара, главы ламаистской церкви Халха-Монголии. Является одним из лучших образцов средневековой монгольской архитектуры. При его создании были использованы традиционные монгольские и китайские методы строительства, например, система внутреннего водостока, грунтовка глиной, замешанной на свиной или конской крови, и др. В Амур-Баясхаланту имелись несколько храмов и 2 усыпальницы с модами в виде мумифицированных тел первого и четвертого главы буддистов Монголии - джебзун-дамба-хутугты.

АМУР-САНАН АНТОН МУДРЕНОВИЧ (1888-1939), калмыцкий писатель. Автобиографическая повесть «Мудрешкин сын» (1925), повесть «Аранзал» (1932), «В степи» (1935). Репрессирован, реабилитирован посмертно.

АРГУН, монгольский иль-хан в Персии (1284-1291), сын Абаги. В экономике государства большинство административных постов поручил христианам, а финансовую часть - евреям. Во внешней политике Аргуна основным направлением, как и в период его предшественников, Хулагу и Абаги, была борьба против египетских мамелюков. Но необходимым условием этой борьбы он считал привлечение в союзники европейские королевства во главе с римским папой.

Поэтому Аргун занимался активной дипломатической работой по отношению к этим странам. Всего им было направлено около 15 посольств, которые предлагали европейским монархам конкретные планы по разгрому мамелюков. Например, в письме Аргуна к Филиппу Красивому, доставленному в Париж в 1290 г., говорится: «По воле Вечноного Неба, достоянием Хагана - наше слово! Король Франции, мы тебе предлагаем отправиться в поход в последний месяц зимы года барса (январь 1291 г.) и расположить лагерь возле Дамаска около 15 числа первого месяца весны (около 20 февраля). Если ты отправишь со своей стороны войска в назначенное время, мы возьмем назад Иерусалим и отдадим его тебе...»

Аргун предлагал французскому королю поставить во Францию продовольствие, в котором она нуждалась и 30000 коней. Такие же предложения о военном союзе Аргун предлагал королю Эдуарду Английскому, римским папам Гонорию IV, Николаю IV, Бонифацию VIII. Но дипломатическая деятельность Аргуна результатов не принесла, европейские монархи не решались выступать в совместный поход.

Сами монголы не могли воевать с Египтом в условиях тотальной жары и отсутствия корма для коней. Для этого были нужны надежные союзники, имеющие опыт ведения войны в подобных условиях, каковыми и были европейские крестоносцы. На востоке страны в области Хорасан Аргун отражал нападки своих родственников - потомков Чагадая. В 1290 г. в Закавказье он отразил попытку наступления Золотой Орды. В 1289-1290 гг. подавал восстание ойратского эмира Науруза. В целом правление Аргуна прошло без крупных военных операций.

АРГУН АХА, монгольский правитель Восточного Ирана в 1243-1255

гг., по происхождению ойрат. Ввел умеренные налоги для местного населения, способствовал развитию экономики и благосостояния коренных народов.

АРГУНЬ, правильно Аргун, см. Хайлар.

АРИГ-БУГА (1216-1264), внук Чингисхана, младший сын Толуя. После смерти Мункэ-хана принял регентство на время траура. 6 мая 1260 г., превысив свои полномочия, т. е. не дожидаясь прибытия старших братьев, Хубилая, возглавлявшего завоевание Южного Китая и Хулагу, возглавлявшего завоевание Сирии, незаконно созвал курултай нойонов-чингисидов в Каракоруме и был избран великим ханом Монгольской империи.

Его кандидатуру поддержали крупные нойоны из улусов Чагатай и Батыя. Хубилай, узнав об этом, в том же году в Кайпине (Китай) созвал свой курултай и провозгласил себя императором. Хулагу, не имея возможности лично прибыть в Монголию, объявил о своей полной поддержке Хубилая. С этого времени между Ариг Бугой и Хубилаем началась кровопролитная гражданская война, разделившая коренной улус Монгольской империи на две части. После крупных поражений в битвах в 1260-1261 гг. на юге Гоби, Ариг-Буга покинул Каракорум и отступил в западные р-ны улуса, в Тарбагатай и Или. Не найдя там достаточной поддержки, в 1264 г. Ариг-Буга с остатками своих войск сдался Хубилаю. Был публично прощен старшим братом, но спустя несколько недель было сообщено, что Ариг-Буга скончался от болезни.

АРИГИ, отангутившиеся (перенявшие тангутский язык и культуру) монголы, проживающие в северо-восточных предгорьях Тибета: в горах Амне-Мачин, Наньшань, Кукунора. По преданию аригов, их предки появились в Кукуноре в период завоевательных походов XIII в., а племенное название возникло от имени онгусского нойона Арига. Занимаются скотоводством, разведением яков, охотой. Летом пасут скот на альпийских лугах, осенью спускаются в долины рек, где и зимуют. В небольшом количестве занимаются земледелием: ячмень, пшеница. Рано восприняли буддизм. К появлению в Кукуноре монголов-туметов в конце XVI в. ариги уже были ламаистами. По свидетельству источников, перед встречей с туметским Алтан-ханом в середине XVI в. тибетский Далай-лама Содном-Чжам-цог долгое время жил у аригов. Со времени их встречи установились тесные связи аригов с туметами.

Когда в 1637 г. в Кукуноре образовалось государство хошутов Гуши-хана, ариги, как и другие местные монгольские племена, стали подданными этого государства. Они принимали участие в походах и других важных политических мероприятиях Хошутского государства. В XVIII в. ариги были одним из самых сильных племен Верхнего Амдо, ведя постоянную борьбу с племенами балшул, цзогэ и, особенно, с голоками. В конце XVIII в. голоки одерживают победу над аригами, которые были вынуждены навсегда покинуть правый берег р. Ма-Чу и переселиться в р-н Кукунора. Здесь они стали кочевать по долинам рек Куку-усу, Цякэтэ-хэ, Хулун-усу. Здесь ариги были причислены к монгольским знаменным войскам и стали военнообязанными наравне с монголами Кукунора, уже находившимися с конца XVII в. в маньчжурском подданстве и должны были нести службу в Цинской армии. Хотя соседями аригов были монголоязычные шара-югуры, однако, большее влияние на них оказывали тибетотангутские племена. Ариги приобщались к их культуре и со временем стали разговаривать по-тибетски.

Ю. Н. Рерих писал о племенах ариг в Южном Амдо: «они представляют собой отангутившихся монголов... до настоящего времени они сохранили счет по-монгольски, хотя и перешли на амдосский язык». Далее он отмечал, что ариги, как и другие племена, проникшие в Тибет, внесли свой вклад «в то сложное и многогранное явление, которое представляет собой тибетская культура».

АРУЛАДЫ, средневековый монгольский род, родственники Чингисхана в шестом поколении, вместе с ним восходящие к общему предку Хайду.

АРХАНТРОПЫ, древнейшие ископаемые люди - питекантропы, синантропы и др. - близкие между собой по уровню эволюционного раз-

вития и характеру культуры. Время существования: от 3 млн. до 200 тыс. лет назад. Пользовались примитивно обработанными каменными орудиями, занимались охотой и собирательством. На территории Монголии найдены многочисленные стоянки архантропов: в Средне-гобийском аймаке в местности Ярх, в Восточно-гобийском аймаке в окрестностях г. Сайн-Шанд, в Южно-гобийском аймаке в местности Оцон-Маньт, на горе Ихгасар в Убур-Хангайском аймаке и т. д.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ, исследование археологических памятников по специальному разрешению с соблюдением методики (прежде всего стратиграфического метода), обеспечивающей полное изучение памятника и культурного слоя.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЙ ПАМЯТНИК, древние материальные предметы, являющиеся объектом археологических исследований. К числу основных археологических памятников относятся орудия труда, оружие, домашняя утварь, украшения; остатки поселений, отдельных жилищ, укреплений, каналов, плотин, сельскохозяйственных полей, дорог, горных выработок, мастерских; могильники, намогильные культовые сооружения, святилища; наскальные рисунки и надписи. Археологические памятники являются историческими источниками для изучения дописьменного прошлого человечества.

АРХЕОЛОГИЯ (от греч. archaios - древний и греч. logos - слово, учение), наука, изучающая историю человечества по материальным остаткам жизни и деятельности людей - археологическим памятникам. Исследует отдельные древние предметы (орудия труда, сосуды, оружие, украшения) и целые комплексы (поселения, кладбища, могильники), открываемые археологическими раскопками. На основании чего восстанавливает историю эпох, которые мало или совсем не освещены письменными источниками. Археология оформилась как наука к началу XX в. (до этого археология, изучающая античность, имела искусствоведческую направленность). Разделы археологии выделяются по эпохам (каменный век, бронзовый век и т. д.), иногда - по странам и культурно-историческим областям, по этническим признакам (славяно-русская археология и др.). При обработке материалов применяют типологические, трассеологические, картографические и др. методы.

АСТРАХАНСКОЕ ХАНСТВО, татарское феодальное государство в 1459-1556 гг. на нижней Волге. Образовалось в результате распада Золотой Орды. Столица - г. Астрахань. Во время царствования Ивана Грозного присоединено к России.

АТАГАНЫ, название рода, входящего в состав селенгинских бурят. Родоназчиками атаганов называют Цахар Барас-батара и его брата Хангин Цолом-хошучи, вассалов халхасского Тушету-хана, которые, будучи незаслуженно обижены своим правителем, в 1650 г. ушли в Россию вместе со своим албату (подвластными людьми). Им были выделены земли по р. Джиде от Ичету до Селенги и возложены обязанности по охране государственной границы. Атаганы активно помогли посольству графа С. Рагузинского в переговорах с Цэцэн-ваном и другими цинскими сановниками о проведении русско-китайской границы. Позже, при образовании бурятского казачьего войска, из представителей этого рода был образован атагановский полк. Нынешние буряты атаганова рода компактно проживают в Джидинском р-не Республики Бурятия.

АТАЙ УЛААН ТЭНГЭРИ, в бурят-монгольской языческой мифологии главный среди сорока четырех восточных, черных, злых небожителей, несущих миру различные бедствия, войны и несчастья и противостоящих пятидесяти пяти западным, белым и добрым небожителям.

АТТИЛА (ок. 390-453), сын Мундука, правитель гуннского государства в период его наивысшего подъема. В 434 г., после смерти своего дяди Ругиласа совместно с братом Бледой принял власть над гуннами. В 445 г. Атилла убил Бледу и стал единовластным правителем. Беспристрастно, справедливо относился к своим и к чужим народам привлекал под его знамена разные племена - остготов, гепидов, тюрингов, герулов, ругов, славян, финнов и др. - которые доб-



ровольно вошли в его союз. Историк Иордан писал о нем: «Был он мужем, рожденным для потрясения народов, он был горделив поступью, метал взоры туда и сюда и самими телодвижениями обнаруживал высоко вознесенное свое могущество. Любитель войны, сам он был умерен на руку, очень силен здравомыслием, доступен просящим и милостив к тем, к кому он однажды доверился. По внешнему виду низкорослый, с широкой грудью, с крупной головой и маленькими глазами, с редкой бородой, тронутый сединой, с приплюснутым носом, с отвратительным цветом кожи, он являл все признаки своего происхождения. Но при всем этом его горделивая походка и строгое лицо производили на всех окружающих внушительное впечатление».

Столица Атиллы находилась на берегу Тиссы в Венгрии, недалеко от Токая. О ней писал историк Приск Панийский, отправленный к нему в 448 г. с посольством византийского императора Феодосия Младшего: «Это селение было подобно обширнейшему городу. Деревянные его стены были сделаны из блестящих досок, соединение между которыми на вид было так крепко, что едва удавалось заметить, и то при старании, стык между ними. Видны были и триклинии, протанувшиеся на значительное пространство, и портики, раскинутые во всей красе. Площадь двора опоясывалась громадной оградой, ее величина сама свидетельствовала о величии дворца. Это и было жилище короля Атиллы, державшего в своей власти весь варварский мир. Подобное обиталище он предпочитал завоеванным городам».

В начале своего правления Атилла враждовал с Восточной Римской империей и, постоянно возвышая свои требования, он заставил императора Феодосия I платить ему огромную дань. Затем он захватил весь Нижний Дунай, опустошил Фракию, Иллирию, Мидию и довел свои набеги до окрестностей Константинополя. В 447 г. Атилла заставил императора откупиться от него огромными деньгами и предоставил гуннам всю страну на юг от Дуная.

В 450 г. Атилла начал войну против Западной Римской империи, поводом для которой послужил отказ императора Валентина III отдать за него сестру Гонорию. Настоящей причиной было то, что Атилле стало известно, что римляне заключили против него союз с вестготским королем Теодорихом. Во главе 500-тысячного войска Атилла двинулся через Рейн в пределы Западной Римской империи. Передавая все огню и мечу, Атилла разрушил ряд городов, в т. ч. Трир, Мец, Аррас. Когда войско Атиллы готовилось к взятию г. Орлеана, на помощь к осажденному городу подошли римские легионы во главе с полководцем Аэцием и вестготы короля Теодориха. Тогда Атилла снял осаду и расположился на обширной Каталаунской равнине около г. Труа. На этой равнине осенью 451 г. произошла грандиозная битва народов.

Римские легионы сумели отразить ожесточенные атаки гуннских войск, и Атилла отступил в укрепленный г. Вагенбург. Но Аэций не преследовал его, т. к. на это у его воинов не оставалось сил. Более 200 тыс. воинов с обеих сторон пало на поле битвы. Атилла отступил за Рейн, но в 452 г. он вновь предпринял поход на Рим и через восточные Альпы проник в Италию, разрушил Аквилею, взял Альтинум, Падую, Милан и теперь грозил гибель самому Риму. Но навстречу гуннам вышел папа Лев I и за огромную сумму денег купил мир. В 453 г. Атилла умер вскоре после возвращения в Паннонию в ночь после брака с бургундской девушкой Хильдикой. Тело его положили в три гроба: золотой, серебрянный и железный. По преданию венгров, гроб был зарыт в русло Тиссы, для чего вода была отведена в сторону, а затем вновь пущена по старому руслу. Со смертью

Атиллы государство гуннов быстро распалось, но по всей Европе веками хранилась память о нем, как о великом воителе - «Биче Божьем».

АТУТОВ ПЕТР РОДИОНОВИЧ (1921-2001), профессор, академик Российской Академии образования. Подготовил более ста докторов и кандидатов наук. Научный руководитель первых инновационных учебных заведений системы образования России. Кавалер ордена Трудового Красного Знамени, заслуженный деятель науки РФ. В 1996 г. правительством РФ учреждена премия им. академика П. Р. Атутова.

АУРАНГЗЕБ (1618-1707), правитель Монгольской империи в Индии с 1658. В войне за престол уничтожил своих братьев-соперников, арестовал отца. Завершил завоевание Декана и Южной Индии. Преследовал индусов. В 1668 г. дал убежище хану Могулистана Абдаллаху, низвергнутому своим сыном Юлбарсом. (См. Абдаллах).

АХАЛДАЕВ (Ахалдайн) Жимба, хамба-лама группы бурятских дацанов (Гусиноозерского, Дзрестуйского, Ичетуйского, Ацайского и Бургалтайского) в 1780-1797 гг. Выходец из рода хатагин. В детстве учился в Урге, вернувшись, поступил на службу в Сонгальский (Бургалтайский) дацан. В 1740 г. инициировал строительство нового войлочного дацана на земле хатагинов в долине р. Темник. Также являлся инициатором Гусиноозерского дацана, в чем его поддержал авторитетнейший лама-Даржа Заяев.

В результате активной деятельности Ахалдайна его авторитет значительно возрос и вокруг него стали группироваться ламы, получившие образование в монгольских дацанах, в противовес тем, которые обучались в Тибете. Когда в 1753 г. Заяев был утверждён в должности хамбалы бурятских дацанов, влиятельная хатагинская родовая знать обратилась в высшие инстанции с ходатайством о назначении Ж. Ахалдайна главным ламой. Селенгинский бригадир Якоби отказал им в просьбе и строго приказал Ахалдаину быть в подчинении утвержденного главного ламы Заяева. Но при новом хамба-ламе Хэтэреее сторонники Ахалдаева вновь обратились к властям с просьбой подчинить ему пять правобережных дацанов и он был утверждён их главой.

Лит.: Чимитдоржин Г. Г. Бандида Хамба-ламы. Выдающиеся бурятские деятели. Улан-Удэ, 2005 г.

АЧУ, монгольский полководец XIII в., внук Субэдя, сын Урняхада. Участвовал в покорении Южного Китая (империя Сун) в 1268-1279 гг. В 1268 г. взял в осаду две крупнейшие крепости Сян-ян и Фан-чанг, которые находились на противоположных берегах притока Янцзыцзяна и покорил их только через 6 лет, весной 1273 г. После этого Ачу вместе с нойоном Баян Баарином, во главе войска пошел на столицу Хань-чжоу, который был взят в 1276 г. Ачу также участвовал в покорении г. Вучанг, Ханьчжоу, Нанкин, Чен-Цзян и др.

АШЕБАГАТЫ, изначально западно-бурятское племя. В начале XVII в., ко времени прихода первых русских отрядов, ашебагаты жили на реке Уде, в р-не современного Нижнеудинска и по р. Оке. На момент первой встречи с русскими ашебагаты были в состоянии войны с икинатами, что ослабило их способность противостать объяснению. В 1658 г., во время истребления бурятских родов воеводой Яковом Похабовым, ашебагаты бежали в Монголию. Будучи под властью Тушету-хана, жили между Алтайским и Хангайским хребтами.

Во время войны ойратского Галдана Божугу против Тушету-хана в 1683 г. были вынуждены участвовать на стороне последнего и в походах потеряли много людей. Когда Тушету-хан, потерпев поражение, убежал в Южную Монголию, ашебагаты бежали на свою историческую родину, в Прибайкалье. Прибыв в Иркутск, они приняли подданство белого царя и были направлены на жительство в Забайкалье, поселившись по левобережью Хилка и правобережью Чикоя. В 1764 г., при образовании Бурятского казачьего войска для охраны русско-китайской границы, из ашебагатов был составлен один полк - ашебагатский. Ныне ашебагаты проживают, в основном, в хактинском районе и входят в состав селенгинских бурят.

Алексей ГАТАПОВ.

По вопросам приобретения книги обращаться по электронному адресу: e-mail: gatarov 2004@mail.ru. Тел.: 21-91-53. (Продолжение следует).

Буряадай элитэ уран зохиолшо Лопсон ТАПХАЕВАЙ түрэнөөр 70 жэлэй ойдо

«Усөөн тоото арад соо
уринь боложо түрөөлби,
Хуби золын, аяга сайннь
хубаалдахаяа үдөөлби»

Иигэжэ бэшээн нигүүлэхы
хайхан сэдхэлтэй поэт Лопсон Дун-
зынович ТАПХАЕВАЙ манаа орхи-
жо ябаһаар гурбан жэл үнгэрбэ. Ами-
ды мэндэ ябаа хаа, мойһоной сээсэг-
лэхэ үсэр 70 наһанайнгаа ой гэмдэг-
лэхэ байгаа... Энэ алтан дэлхэй дээрэ
түрэн хүнэй зол жаргал, хуби
заяан гэхэ мэтэ ажабайдалай орбо
асуудалнуудта өөрынгөө шүлэглэмэл
харюу үгэжэ, гүнзэгү удхатай, эрдэ-
нидэл сэнтэй үгэнүүдые маанадтаа
үлөөгөө гээшэ.

Буряадай арадай поэт, Буряадай ба Рос-
сийн Федерацийн соёлой габыата
хүдэмэрилэгшэ, Буряадай комсомолой ба
Российн Уран зохиолшодой холбооной
шангай лауреат, Хани нүхэсэлэй орден
кавалер. Иимэ үндэр нэрэ зэргэдэ хүртээн
Лопсон Дунзынович үнэн дээрэ түбшэн зан-
тай, үнэншэмэ сэхэ байһаараа олондо
һанагдаһаар.

60-аад онуудаар түрэл литературада нэ-
ррээ нэрлүүлэн ороһон Лопсон Тапхаев са-
гай байдалай хубилалтануудые бэээрээ
мэдэрһэн хадаа, оройдоол юрын хүнэй
һанал бодол, баяр зоболон, уйдхар гашуу-
далые, этигэл найдбарниэ зохиолнууд соо-
гоо тон үнэншэмөөр харуулжа шаданан
поэт гээшэ.

Лопсон Тапхаев «Мундаргын сээсэгүүд»
(1966), «Зангилаа» (1973), «Хэнгэргэ» (1976),
«Алтан үндэрэн» (1981), «Гол харгы» (1984),
«Угай бэшэг» (1988) гэнэн номуудай автор.
Ород хэлэн дээрэ Москвагай «Современ-
ник» хэблэлдэ «Сияние в Саянах» (1976),
«Золотой корень» (1981), «Наследство»
(1985) гэнэн суглуулбаринууд хэблэгдээн
юм. 2004 ондо Улаан-Үдэдэ ород хэлэн дээрэ
«Праздник жизни», мүн энэл жэлдэ мон-
гол хэлэн дээрэ Улаан-Баатарта «Их дол-
гион» шүлэгүүдэйнь оршуулганууд гараа бэ-
лэй. Эдээнһээ гадна Лопсон Тапхаевай
шүлэгүүд болгар, латыш, украин, тува, ал-
тай хэлэнүүдтэ оршуулагдаһан түүхэтэй.
2007 ондо поэдэй дурасхаалда зо-
ржуулагдаһан «Шэб шэнэ дэбтэр нээбэб...»
гэнэн ном соонь хүүлэй жэлнүүдэй
шүлэгүүдынь оруулагдаа.

Өһотойл зүүн зүгэй хүнэй хараа бодол-
той поэт Лопсон Тапхаевай шүлэгүүд соо
арад зоной сэдхэл, урдын заншал, түүхэ
тобойсо гаража эрэнэ. Уран зохиолшын
болсорхо үеднэ Балдан Ябжановай,
Шагдар Байминовай нүлөө үзүлһининь
гайхалгүй. Эдэнэр хадаа Мүнхэ Сарьдагай
нэрэмжэтэ литературна нэгэдэлэй аха заха
үсын уран зохиолшод гээшэ. Лопсон Тап-
хаев олон жэлэй туршада тус нэгэдэлэй
хүтэлбэрилэгшөн байгаа. 1981 ондо «Саян-
най самарян» гэнэн литературна нэгэдэлэй
түрүүшын суглуулбары ном Лопсон Дун-
зынович бүридхэн гаргаа бэлэй.

Хастаан таабайһаа эхилээд, Майсаан,
Магай үлгэршэд, Мүнхэ-Сарьдаг, Сэрээ-
тэр Зарбуев, Генин-Дарма Нацов, Балдан
Ябжанов, Борис Сыренов, Владимир Хал-
хуев, Шагдар Байминов, Ардан Ангархаев,
Баир Дугаров, Элбэг Манзаров, Жорж
Юбухаев, Илья Намсарев, Владимир Ту-
лаев, Владимир Сыренов – нимэ мэдээжэ
уран зохиолшодой үлгы болоһон лигера-
турна нэгэдэлэй түүхэ тухай Лопсон Тапха-
ев иигэжэ бэшээн:

Үзүүр хурса аман үгың дээжэ
Үлөөжэрхё юм лэ
Хастаан таабай манда.
Үлгэрэй далайда капитан болоһон
үбгэдүүд –
Магай, Майсанаа бултын
дурдаад яахаб даа.
Хубисхалша Нацовай идхамжын
халуун үгэнүүд
Худал бэшэ, үнэн боложо
тодорюо ха юм даа...

Лопсон Тапхаевай шүлэгэй мүнүүд
өөрсэ хэлбэритэй, ирагуу дуунай аялгатай,
хүнэй сэдхэл хүлгөөдөг хадаа дуун болон-
хой. Эгээл мэдээжэ дуунуудын гэбэл,
«Түнхэн» (хүгж. А. Андреевэй), «Саяны мой,
Саяны» (хүгж. Ю. Ирдыневэй), «Дугы дээрэ»
(хүгж. Ю. Ирдыневэй). Пүүлэй
жэлнүүдтэ поэдэй шүлэгүүд залуу
хүгжэмшэдэй анхарал татуулдаг болонхой.
Иигэжэ «Буряад хүбүүдтэ уряал», «Буряад
басаганай дуун» (хүгж. Баяр Батодоржие-
вай), «Манай омогорхол» (Г.Ц. Бельгаевай
дурасхаалда), «Зүрхэнэйм сээсэг», «Илалтын

сэрэгшэн» (хүгж. Лариса Санжеевагай),
«Уянгын дуун», «Наманшалан мүргэнэб»
(хүгж. Вера Шобосоевагай) бии болоһон
юм. Бүхы дээрэ Лопсон Тапхаевай хори га-
ран шүлэгүүдынь дуун болонхой.

Лопсон Тапхаев үзэсхэлэн гоё байгаали-
тай Түнхэн нотагта түрөө хадаа, энэ дай-
даяа магтаха, дуулаха заяатай байгаа.

Нютаг изагуураа хуралсаха зан
хаанашье бии.
Хаанашье ябахадам хаанахибта
гэнэн асуудал
Хашараанагүй намай,
харюусажа эсэнгүйб,

Худхалсангүй үргэ.
Пэшхэл гэжэ хэмжүүртэ
Хэрэг үгэн табижал,
Зоной этигэлдэ хүртэн,
Золтой сэхэ ябаал.
Хүмүүжүүлгын удхатай энэ шүлэг ара-
дай хургаал заабари шэнгээһэн юм. Иимэ
шүлэг хараад үзэ:
Нуурай сэлмэг толёондо
Нюураа нэгэтэ хараа нэм.
Аяар доро оёорто
Аржын ёһоороо байгаалби.
Урасхал тургэн горхон соо
Тонгойн баһа хараһамни,

гэнэн поэдэй һанал бодол үшөө нимэ
мүнүүдээр элирүүлэгдэнэ:
... Харин намда
Дүтынгөө хүнүүдэй хэнэйшьеб
Адхахан гарнуудай сахариг соо...
Тэрэ гарнуудай үлхөөдэ
Хоёрхон гарайнгаа шадалыс
Нэмэлсэхэһээ ондоо –
Ондоо жаргал, ондоо хүсэл
байхагүй.
Хүнүүдэй хоорондохы харилсаан поэдэй
сэдхэл дайрадаг заатагүй асуудал болоно:
Зоний дунда ямархан амитан
ябаһанаа

«ТҮНХЭН-ҮЛГЫМНИ,
ТҮХЭРЭЭН ЕХЭ ҮЛГЫМНИ...»

Эшэнэгүйб «Түнхэнэйхиб» гэхэдэ би.

Хүнэй түрэн тоонто газрын «гол
амин, үндэрэн» болоно гэжэ поэт зүбөөр
тэмдэглэнэ.

«Түнхэн тухай миний үгэ» гэжэ шүлэг
соонь хүнэй гэр ба тоонто нютаг илгаагүй
шэнги:

Танилсуулхам таанадаа
Тарьян долгитой,
Хүхэ шулуун хүбөөтэй
Тальян хотогор
Үндэр хадалиг Түнхэнтээ <...>
Үүдээ нээжэ, гэртээ танаа урихаб,
Зүрхөө нээжэ, гуниг баяраа
барихаб.

Түнхэн нотагай үүдэн, зүрхэнэй үүдэн гэр
/ тоонто нютаг хоерой адли шэнжэтэй
байһыэ элирүүлнэ.

Бага балшар наһанһаа хойшо байгаа-
лиин оршолондо ехэ болоһон хадаа нота-
гайнгаа байгаали тухай дуулаха эрхэтэй
байгаа.

Хабар түрөөб. Зүлгэ ногоон
хүнжэлтэйб.

Хараасгай намда дуугаа бэлэглээ.
Наранда мээхэй, хүйтэндэ тэсэмгэй
Ургын шэнжэ – уян зөөлөн
сэдхэлтэйб.

Хабар тухай дуулаха эрхэтэйб.
Хадада үдөөб. Хүл нюсгөөр
шулуунһаа
Торожо унан, тогтожо ядан
ябааб.

Хатуугаар үдөөб.
Зоригни – бүргэд шубуунһаа.
Ханхинуурхан горхонһоо хүгжэм
абааб.

Хада тухай дуулаха ёһотойб.
Энэ шүлэг соо поэдэй намтар. Хүн хадаа
байгаалиин нэгэ хубинь, байгаали хүнэй
ёһотой гэр болоно гэжэ өөрыгөө оршолон
юртэмсэтэй, байгаалитаяа сасуулан поэт
хэлэнэ:

Түнхэн – үлгымни.
Түхэрээн ехэ үлгымни.
Түрэлхидэйм, үбгэ

эсэгэнэрэйм үлгы.
Лопсон Дунзынович Түнхэн тухайгаа
бэшэхэдэ, нотагаа гэр соохи хэрэглэгдэхэ
үхибүүдэй үлгы, тогоон, аяга гэхэ
мэтгэнүүдтэй зэргэсүүлнэ. Энэнь хадаа тоон-
то газарайнь өөрын гэр шэнги на-
нагдаһыень гэршэлнэ.

Лопсон Тапхаевта зориулан шүлэг
соогоо Мэлс Самбуев иигэжэ бэшэ һэн:
Түнхэнэй дайда, нүхэр, шиний
омогорхол,
Түрүүшыншини шүлэг,
һүүлшыншини юрөөл дуун.

Лопсон Тапхаев нотаг тухайгаа дуула-
хадаа, иигэжэ тодорхойлоно:
«Түнхэнэйхиб» – гэхэдэ, би
Түхэрээлхэн хадануудаар
Түби дэлхэйгээ уйтаруулжа
хаана бэшэб.

Поэдэй нотаг дайда тухай бэшэһэн
шүлэгүүдынь хараад үзэхэдэ, Эхэ дэлхэй
үнэхөөрөөшье зүрхэ сэдхэлдэ эгээл дулаа-
хан мэдэрэл нэргэдэг түрэн гэр болоно
гэжэ харанабди.

Лопсон Тапхаевай шүлэгүүдэй үшөө нэгэ
онсо шэнжэ тухайнь хэлэхэ дуран хүрэнэ.
Поэдэй олонхи шүлэгүүд нэшхэлэй, сэдхэ-
лэй асуудалнуудые задлаж гаргана.

Худагай сээр ундал
Үнэншэ сэдхэлэйнгээ үнэ
Худалай дуһалш булангирта



Утаан шэнги һүүдэрни
Урдан, бутаран байбал даа.
Нуур хадаа арад зоной түүхэ, соёл, сэдх-
хэл, тиихэдэ горхон хадаа сагай ябаса,
наһанай урасхал болоно гэжэ ойлгонобди.
Хүн ба саг тухай бодомжолһон энэ шүлэг
уряал-мүнүүдээр дүүрэнэ.

Юрын байдалай юрьсэн соо
Бээшье таниха сүлөөгүй,
Бурьялма хөөрүү долгидоор
Бугаран, нугаран урдлсабашье,
Арадайнгаа сэдхэл толи соо
Амгалан мүнхэ гүнзэгүдэ
Томоор, сэлбэр, сэхэр,
Толотон үлэхөө эрмэлзээл.

Ямарһыэ поэт энэ дэлхэй дээрэхи хүнэй
табисуур тухай бодомжолходоо, заатагүй
жаргал тухай һанадаг гээшэ. Л. Тапхаев
«Юрын хуби заяан» гэжэ шүлэг соогоо иигэ-
жэ хэлэнэ:

Үргэхэдэ даажа ядама
Үнгэрүү ехыс хэхэгүйб даа.
Үбгэрэхэдэ наһаа шаналма
Дутуушье ябааб гэхэгүйб даа.
Шадал, бодолоор, нэрэ суугаар
Шалгархаяа һанаагүй бэлэйб...
Эдлэжэ ябаһан уеынгөө
Энэй жаргал һайшаахаб даа.

Поэт наһанай ябаса, өөр тухайгаа, хэһэн
хэрэгүүд, асарһан, хүргэһэн аша туһа тухай-
гаа бодомжолно. Тиихэдэ жаргалтайб гэжэ
өөрыгөө тоолохын түлөө хүндэ олоншье
юумэн хэрэггүй гэнэн бодол энэ шүлэгэй гол
удхань болоно гэшэ.

Жаргал хадаа олон юумэнһээ дулдыда-
даг. Эдэнэй нэгэниинь нүхэсэл гэжэ уянгата
герой тоолоно:

Эдир сэдхэлэй сагаанда
Эжэл ябаһамнай үнэтэйл.
Эмээлэй хэлтыхэ һамбаанда
Дүнгэд гэлсэхэ хэрэгтэй.

Зоболон үзөөгүй хүн үнэтэ жаргалай сэн
ойлгонгүй үлэжэшье магад гэжэ поэт
һанана:

Элхэн губида эсэһэн хүнэй
нюдэндэ
Эшэгы гэр сайбалзаа бол абарал.
Эгүүридын ехэ хүлгөөн соо
Энеэбхилхэн нюдэд ялалзаа бол
жаргал.

Зүрхэ доһолгомо эдэ мүнүүд соо
ажаһуудалаймнай үшөө нэгэ шухала таланы
гаража эрэнэ. Арад зон соогоо эбтэй эсетэй,
һайн һайхан ажаһууһаа үнэтэй юумэн үгы

Зогсожо хаа-яа харахань
угаа хэрэгтэй.

Хүн гансаараа хээздэһыне ябажа
шадахагүй, дэлхэй дээрэ бүгэдэн лэ хүсөөр
бэежэхэ, далижаха аргатайе поэт маанад-
таа ойлгуулна.

Биб гэжэ үбсүүгээ нэгэтэшье сохёогүй,
бээ магтаагүй Лопсон Тапхаевай номгон
абари зан эдэл мүнүүдээр элирүүлэгдэнэ:

Бэшэнэй түлөө бэсэрээ хэды
зобобошье,
Бэлэн юумэнэй сүсэгы тодожо
эдеэгүйб.

Олзотой, урматай, одотой хаа-яа
ябабашье,
Олон юумэ хэжэ үшөө үрдеэгүйб.

Үнэхөөрөөшье, амиды мэндэ ябаа хаа,
Лопсон Дунзынович сэдхэл дайрама
үшөөшье олон тоото зохиолнуудаа уншаг-
шадтаа заатагүй бэлэглэхэ һэн.

Жаргал тухай бодолнууд поэдэй сагай,
наһанай ошожо байһыэ мэдэрһэнһээ түрэнэ
гэжэ хэлэхэдэ, алдуу болохогүй. Дэлхэй дээрэ-
рхи табисуур тухай Л. Тапхаев иигэжэ хэ-
лэнэ:

Хүн түрэнэн бэеымни
Жаргал гээшэ орёо даа.
Гүн сээсэн ухаанайнь
Гүйдэл баһа жороо даа.

Поэт хүнэй юрын зол жаргал, энхэ амга-
лан байдал, нүхэсэл, бэе бээдэ туһалха гэнэн
бодол тухай ойлгуулан гүнзэгү удхатай
мүнхэ мүнүүдые үлөөгөө ха юм даа.

Арад зоной нэгэ хуби, хуби заяаныс ху-
баалдаха, мүн баһа өөрын хубитаяа оруул-
хаяа түрөөб гэжэ уянгата герой хэлэнэ. Энэ
дэлхэй дээрэ түрэнэн ушарын миннэтэ бэшэ,
саадахи удхатай гэжэ поэт һүүлдэнь ойлгоно.

Газар руу багса һууһаһан
Багсаашагүй үргэн һууритай
Гарбалай үндэр субаргын
Шобхо оройнь хэбэртэйб.
Үндэр тэрэ субаргадам
Үлүү нэгэшье хирпиисегүй.

Харин дээрэһээ үндэрһээ
Харадаггүймнай хүлиисэшгүй.

«Гарбалай үндэр субаргын» нэгэ «хир-
пиисэ» байһанаа мэдэрээд, уг гарбалаа
уудалжа, бултэнь мэдэхэ аргагүйгөө ойл-
гоходоо, гансата гүнзэгү уйдхар гашуудал-
да абтаһаниинь гайхалгүй. Тиигэбэшье
арад зоноймнай түүхэ хадаа үнэтэй сэнтэй
баялиг гээшэ, гамнажа, омогорхожо ябаха
хубитамнай, зол жаргалнай болоно гэжэ
поэт залуушуулдаа хандана.

Бадаржа эрһэн уг изагуур –
Булгад, эхирид, хори, хонгоодор...
Бугархай олон обог отогоуд –
Буряад гэжэ яһан мүнөөдэр.
Хуби золэй сэлмэг нарадай,
Арад бүхэнэй урдаа зүүхэ
Алас үглөө, урдын түүхэ –
Андалдашагүй баялигтай.

Лопсон Тапхаевай шүлэг бүхэниинь, мүн
бүхэниинь сэдхэлэй дулахан мэдэрэл,
гүнзэгү һанамжа бодолнуудые түрүүлнэл
даа. «Пүүлшын замай һүүдэр доро орохогүй
һүлдэ нэрэнь» арадай сэдхэл соо мүнхэ бай-
ха. Зүрхэ доһолгомо, шэхэ хужарлама
мүнүүдынь Саяан хадын оройгоор суу-
рятан эдэлжэл, эдэлжэл байхал даа...

Шүүдэртэ ногоон соо мэнэл мэнэ
Шүлэгэйм дуһал мүнхэрэн үлэжэ,
Мүшэтэ юртэмсын обор шэглэһэн
Мүнгэн зурлаа тэнгэридэм үлэхэл.

Оюна ШОБОЕВА,
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат.



САЙН ҮГЭТЭ ЭРДЭНИЙН САН СУБАШИД

Эрдэнийн сан Субашид гэдэг хуушан сагай зохёолыг монголой эрдэмтэ доктор Дамдинсүрэн бүриджэжэ, 1958 ондо Улаан-Баатар хотодо хэблэн гаргаһан юм. Энэ номһоо эрдэм бэлиг тухай хэлэгдэн хэсэгыень шэлэн оршуулжа, уншагшадта дурадхагдаба.

ЭРДЭМ БЭЛИГ ТУХАЙ

Урдажа байһан уһа голнууд уламжалан дамжаһаар,
Уул ехэ далай боложо, зүг зүглөө шудхардаг лэ.
Ухаатан мэргэд улам саашаа мэргэжэхын тулада
Уран сэсэн ном судар хаа хаанаһаа суглуулдаг лэ.

Хог шорой сооһоо сэбэр түмэрэй зүйлые
Холисогүйгөөр татажа абадаг суранзан булад мэтээр
Хоротой хорогүй олон үйлын дундаһаа
Хойшоодоо тунһатай найн найханынь илгажа абаха хэрэгтэй.

Үнэн мэргэн ухаатанай үгэлэн сэсэн номнолые
Үзэхэ мэдэхэ дуррагуй харанхы мунхаг сэдхэлтэ
Үер алтан наранай үндын урган гарахада,
Үсхэн шэрэнгээр хоргодоһон шара шубуун мэтэ.

Хан-Гарууди шубуун хорото могойеһые алахал,
Хара хирээ харин, харамсаараа зугадаха.
Хараа мэдэл түгэс хүн хада уулыеһые дабахал,
Харанхы тоймог харин, хамагнаа далтирха.

Арсалан барасай аймаг ами бэеэр багаханшые бол,
Абарга ехэ заание амаргалан унаха юм.
Асари ехэ бодолтон алта мүнгөөр дутуушые бол,
Ашата ухаан бэлигээрээ али бүгэды дараха юм.

Хүгжэм хонгёо хэнгэрэгтэ хүнэй хүрөөгүй бол,
Хүнхинэн өөрөө дуу гарахагүй ха юм даа.
Хөөрэлдэн нуужа, найсар шалган шэнжээгүй бол,
Хүнэй эрдэм хүрэ хүрэнөөр таахагүйш даа.

Эртынгээ эдир наһанда эрдэм номдо хураагуйл аад,
Эрэмдэг зүнтэг болошоод, тэрэнэй хойноһоо ябалган,
Эрьехэ хойто түрэлдөө бусадта табиһан хоолые
Эдижэ абаха гэнэн эрмэлзэлтэй адлихан.

Эрхим үнэртэ сээсэгэй хэдышые холо ургаа бол,
Эрбээхэй, алтан зугынүүд эрьен эрэхэ гэнэншүү,
Эрдэмэй байгаал юм наа, элшыень дагажа,
Элдэб тодхор дабан, эгээлэй олон суглаха бшуу.

Одо мүшэдэй олоншые наа, юртэмсые гингүүлэхэ
Огторгойдо гансахан лэ наран— эрдэни ха юм даа.
Олон зүйлэй эрдэмэй түгэс найханшые бол,
Оюун сэдхэл гээшэ амитан бүгэды татаа.

Хэды үндэр нургуулитай айхабтар мэргэншые бол,
Хэрбээ бусадэй ээлтэйхэн эрдэмые голонгүй,
Хэтэдээ сэгнэн, ойлгохые оролдожо ябабал,
Хээээ нэгэтэ үнөөрөөшые эрдэмтэн боложо магадгүй.

Үншэн хэнзэшые наа, ходоодоо нягта ябажа,
Үльгэр түүхэдэ орогшодые мартаха аалши?
Өөрынгөө бэеые ухаан бодолоороо сахижа,
Өөдэрхэнгүйгөөр тэмсээ болобол, илагдахагүйлши.

Мүрэн голой бузартайгаар урсаа болобол,
Мүнхын шандамаяар арюудхажа сүршүүлэхэ гэдэг.
Охорхон ухаатанай эбээ таһаран хөмороо болобол,
Оюун түгэлдэр хүн сэдхэлээрээ амаржуулдаг.

Элин ниидэгшэ үхэр хараасгай ангашые бол,
Эхинһээ бузартай муухай уһанһаа ундалахгүй юм.
Эрдэмтэ мэргэн хүн аргаа мухардан зобоошые бол,
Элдэб эсын тэнэг ааша гаргахагүй юм.

Үнэр заахан шоргоолзон үзэмжэлхэ нюдэгүйш бол,
Үдэнэн бутаяа алдажа, тэнэн төөрин ошохогүй.
Үнэн сэдхэлтэ хүниие үглөө бүришые жэрбэдэбэл,
Үзэл паналаа урбажа, өөрэ замда орохогүй.

Улаан шара будагуудые уран аргаар буйлуулбал,
Угтаа баһал найхан ондоо үнгын гараһаншуу
Ухаата хоёртой уулзажа, удхалан нуужа зугаалбал,
Ушартай нэгэл бодол зугаа сооһоонь түрэхэ бшуу.

Баян шадалтай, алдар нэрэ солотойшые бол,
Батажыхын хэшэг— удамгүй наа, хосорхын шэнжэ бэшэ гү?
Баатар бэетэй, бар ехэ хүсэтэйшые бол,
Балмад тэнэг наа, дэмы шадал бэшэ гү?

Эмэгтэй бүхэнэй үнээ наажа шадахашые бол,
Эгээлэй галуун лэ уһатай һү таниха юм.
Эрдэм мэхэ хоёрые олонхиин илгахашые бол,
Ээлтэйхэн холисыень, найн ухаатан лэ таниха юм.

Аргадан дурдан, аятай үгөөр хэлээ болобол,
Адагууса малшые хүнэй хэлэ ойлгохо бшуу.
Үггүй дуугай байхада үрэ зүрхэ мэдээ болобол,
Үнэн мэргэн ухаанай үндэр гэршэ мүн бшуу.

Алим жэмэс амандаа хэжэ үзэншыегүй,
Амта жэмтын гадар талаһаань мэдэжэ болохо,
Ажаглаха бодолоор найн хүн, хөөрэлдэншыегүй,
Абари зангаарнь наана сэдхэл таажа олохо.

Эрдэнийн зүйл энхэ далайнгаа газаа тээ
Эрхэбэшэ холо үлүү сэнтэй.
Эрдэмтэн мэргэд эжэлшээгүй хари газартаа
Эхэ оронһоо үлүү ехэ хүндэтэй.

Алибаа хүн эрдэм нураха сагтаа нэгэ бага зобохол юм,
Амараа хаража, дэмы нуубал хэн мэргэн болохоб даа?
Ая соохоноо ингээд тиигээд, нубай ябаһан хүн
Ашатын ехэ амгалан гэшы ягааад олохоб даа.

Араатанай хаан хүсэ ехэтэ сагаан арсалангы
Аргата туулайн мэхэлжэ алаһан үльгэр мэтэ,
Абарга хүсөөр ээлтэйшые наа, бэлигэй хүсөөр
Асари ехэ дайсание даража болохо гэдэг.

Эмниг зээрэг адуу малшые эхэнээ түрэнөөр
Эжэлээ олон, эбтэй эетэй ябадаг бэшэ гү?
Элдэб зоноор арсалдажа, хөморонгүйгөөр,
Эбынь хараад, аятай ябабал сэсэн бэшэ гү?

Дэлхэйн эртэ урдын зохёолнуудһаа

ЭРДЭНИЙН САН СУБАШИД ГЭДЭГ ШҮЛЭГЛЭЛНӨӨ
«Субашид» хадаа «гоё найханаар хэлэгдэнэн үгэ» гэжэ академик А.П.Баранников санскрит хэлэнһээ оршуулаа. Тинн тэрэ энэ жанрые нигэжэ тодорхойло: «Эдэ онсо ухаан бодолтой ба түхэл маягтай аад, ялас гэмэ мэргэн тошо нургаалнууд гээшэ. Тэдэ Энэдхэгтэ үргэнөөр дэлгэрһэн субашидай сэдэбүүдтэй (темэнүүдтэй), ажабайдалай ёно заншалнуудтай холбоотой, гүнзэгы ухаан бодолтой, онсо түхэл маягтай, ялас гэмэ мэргэн тошо байгуулгатай нургаалнууд гээшэ» [29].
Энэ асуудалаар Монголой элитэ эрдэмтэн Д.Ёндон нигэжэ бэшэнхэй: «Субашидай жанраар бэшэгдэнэн бүхы зохёолнууд «хоёр ёно гуримай» нургаалнууд (шастирнууд) гэжэ нэрлэгдэдэг. Тэдэ «шажанай» ба «хара зоной» гуримуудые тэмдэглэнэ... Субашидай түрүүшын хоёр мур (строфа) хадаа шүлэгэй гол бодол тайлбарилна, удаадахи хоёрын тэдэнээ батална.

Гэмынь урдаа гэмшэлын хойноо гэнэн үгэ,
Гэнэн тэнэг ябадал бүгэды мэргэн хэлээ.
Ерээдүйнгөө үйлэ хуби урид мэдэбэл,
Ехэ бэлигэй, ухаан бодолой гэршэ гэлэй.

Үхэр малай шүдын хараад, наһын танибал,
Үлүү ехэ мэргэм гэжэ бээс бү тоо,
Үгын дээжэ, үндэр удха уншан мэдэбэл,
Үнэн зүбэй үнсэг удха ойлгоош одоо.

Хабтагай уудам газаа далай уһаар халихагүй,
Хан түрын сан зөөри эдээр дүүрэхгүй,
Хамаг олоной хүсэл наһаан юугээрш садахагүй,
Хайра ехэтэ оюун мэргэд эрдэмээр ханахагүй.

Үнэр найта сээсэг түүжэ, эм хэнэн хүн
Үмхэй хүдэрин үнэтэ хүйһэ голохогүй юм.
Үхибүүнэйшые хэлэнэн үгын үнэн зүб бол,
Үнэн сэхэ сэсэн хүн наа, голохогүй юм.

Сажа-бандида ГУНГААЖАЛЦАН
найруулгаяа энэдхэг уран зохёолой
үннэй түүхэтэ «субашид» гэһэн
заншалта жанраар бэшэдэг байгаа.
Тинн Буддын шажанай далбарха үедэ
туд жанр Энэдхэг оронһоо хүршэ
Түбэдтэ болон Түб Азийн ондоошые
оронуудта дэлгэрһэн түүхэтэй.

Үзэхэлэнтэ уулын зандан модной хангал
Үндэрэй халхяар зүг зүгтэ тарадаг лэ.
Үнэнхүү дээдын үндэр сэсэн нургаал
Үлгэн замбаяр газар газарта тарадаг лэ.

Эрдэни шандамани тугай үзүүртэ тахибал,
Энэ наһанай бүхы хүсэл бээлхэ гэдэг.
Эрдэмтэй мүртөө, найн хүн засаг түрэ
барибал,
Эмхитэй, эбтэйгээр арад түмэн жаргадаг.

Халуун хэжэг хүрэнэн ямаршые үбшэнтэн
Хаманһаа үлүүгээр хүйтэн уһа хүсэдэг лэ.
Харата дайсандаа хашагдаһан зоболонто
Харин орондо амяа нуюхы бододог лэ.

Бузарлан үбдэжэ, буруутан зобоһон хүн
Бурханда бэшэ, эмшэндэ хандааг бэшэ гү.
Булахайта ноёдһоо зугадажа ошоһон хүн
Бусадта бэшэ, нүхэдтөө хоргододог бэшэ гү?

Айраг тарагта тоһон ороош наа, хорон болохогүй.
Архиин хүрэнгэдэ хог оробол, шоро болохол.
Арюун наһаата мууе дуулабашые, хара наһаагүй.
Адаг муутай арсалдаа болһи, ёро болохол.

Үзүүртэ аһанан сусал уруунь харуулбал,
Үлүүсэ дэгжэн, улам хурсаар носоһоншуу,
Үнэн дээдэ эрдэмтэ эд зөөрээр дутааш бол,
Үлэмжэ шүгнэн, үзэнэн номдоо шунаха бшуу.

Аглаг тэрэ огторгойдо хурын үүлэнэй суглал,
Арбай таряа хуряахын арюун найхан тэмдэг.
Агуухэ хүндэ ами наһаа даалгалбал,
Аяр холонь хамаагүй — абаржа туһалдаг.

Энэ наһандаа найн гэгдэхын найханшые наа,
Эрьехэ сагта эрдэмэй буян бүриш найхан.
Эдэй хойноһоо эсэсэй ерэтэр ябаха гэшэ
Эрхим хүнэй дээдын ехэ нүгэл байхал.

Ерээдүйгөө наһан наһан, найе хүсөөд,
Ехэ бага хашалангууды хатуу тэсээд,
Аалин даруу аяг зантай ябаа болобол,
Ашатын буян хээээ нэгэтэ ерэхэ юмэл.

Захирал түрын зайсадуудта үгэлиг хэнхаар,
Заха газарай зайгуул хүниин хайрлан туһала,
Абажа нураһан ахамад ноёд анхархашыегүй,
Адаг һүүлшын гуйраншан харин мартахагүй.

Үгэлэн юумээ үгөөб гэжэ хурисангүйгөөр,
Үнэн бэшэ ябадалтанда үлэрингүйгөөр.
Элдэб хүнэй туһалһани мартангүйгөөр
Этигэл ехэтэй ябаа болобол найхан гээшэ.

Онсо найхан задын сээсэгү бүрхөөн нуюбашые,
Оршон тойрон хангал үнэрын анхилхал юм.
Оюун дээдэ эрдэм ухаа хэды нуюбашые,
Олон амитан хээээ нэгэтэ мэдэн шунаха юм.

Сээсэг набшын гоо найхан саг зуурын үедэ,
Сэнтэ шулуунай сэбэр үнгэ хэтын хэтэдэ мүнхэ,
Сэхэлэн хэлэбэл, хаан ноёндо саг зуурын хүндэ -
Сээсэ мэргэн эрдэмтые хэтэ сагта сэгнэхэ...

Алимта модной бүхыһэниинь — жэмэстэйнь тэмдэг,
Агта мориной номхониинь — хурданайнь тэмдэг,
Алтан һүүлтэ тугасай номхон — найханайнь тэмдэг,
Ашата ехэ эрдэмтын номхон — мэргэнэйнь тэмдэг.

Хурьһэ ондоо хоёр газар нэгэ доро таряа хаябал,
Хүсэлдэн ургажа, болбосорхонь хоёр ондоо.
Найн муу хоёр хүндэ аб адлиханш туһалбал,
Наһажа һүүлдэн ашыень харюулхан ондо ондоо.

Гаһар найхан зандан модон айхабтар сэнтэй,
Галда түлижэ, хөө болгобол — хэндэшые хэрэггүй.
Найн нэрэтэй хүн нэрээ сахижа ябангүй,
Намуу шалиг ябаа бол, — хамагта хүндэгүй.

Үлэн ябаһан арсалан барас үхэдхэн унабашые,
Үмхэй хаядаһа хоол болгожо, хээээш эдихегүй.
Үнэнхүү дээдын үндэр бодолто хэды ядарбашые,
Үнөөрхүү нэгэнэй үгэлэн бэлэг ойронь хүрэхегүй.

Шэжэр улаан алты хэды хэршэн нийлэбэшые,
Шэнжэ шанараа бууража, үнгэ сэнгээ гээхегүй.
Түгэлдэр арюун сэдхэлтэ үхэтын туйлда хүрээшые,
Түрэлхиингөө найе хээээдэшые алдахагүй.

Араата хүхэ шонын дэмы дэмы уляашые наа,
Ангууша найн нохой айжа хоргодон ошохогүй.
Агуу зоригто хүниие хэды дарлан харшалашые наа,
Аргаа мухардан сухарижа, зорихон хэрэгээ орхихогүй.

Шэмэг найхан субадай ганташоо наа — харамтай,
Шэлээбэрийн модной хахарааш бол, хэн хэрэглэхэб.
Шэлдэг хүн доройтобол, олондо хайратай,
Шэлээрхүү нэгэнэй тэнээш бол, хэнш анхархагүй.

Магтабал, гансата баярлаад, дэмы хөөршэнгүй,
Муушалбал, абаагүй болоод, дотороо хоршонгүй,
Өөрынгөө наһаагаар, тэгшэ зантай ябабал,
Өөдэлхэ гэнэн найн хүнэй шанар шэнжэ бэшэ гү?

Нэээр хооллоһон зольбо нохой садхаланшые бол,
Нээргэлэн хурса ангууша нохойтой сасуулшагүй юм.
Булхай ехэтэ буляһан эдээрээ баяншые бол,
Бодол түгэлдэр бодото хүнтэй сасуулшагүй юм.

Дондок УЛЗЫТУЕВАЙ оршуулга.
(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

XVII ЖАРАНАЙ САГААН ТҮМЭР БАР ЖЭЛ

ЗУНАЙ ТҮРҮҮШЫН САГААГШАН МОГОЙ ЦАРА

Буряад лунд	19	19	20	21	22	23	24
Европын лунд	31	1	2	3	4	5	6
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа лара лонд	Мягмар Марс втарник	Лазба Меркури среда	Лурдэ Юпитер четверг	Баасан Солдон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр
Үнэг Үдэр	сагаагшан Могой	хара Морин	харагшан Хонин	хүхэ Бингэн	хүхэнгил Тахья	улаан Нохой	улааншан Гахай
Мэнэг	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан
Ауудал	уула	модон	хин	гал	шорой	түмэр	он торой

Гарагай 2-то зунай түрүүшын сагаагшан Могой харын майн 31 (хуушанай 19).

Сагаагшан Могой, 5 шара мэнгын, уулада хуудалтай үдэр.

Бурхан, лусууд ба тэнгэри тахиха, дасан хинд бодхоо, сан табиha, хэшэг даллага абаха, номын үүдэнд орохо. Очирнүрэвийн харюулга хэхэ, дасан дуган нүргэхэ, арамнайла, лама болохо, ном номлохо, байшан гэрэй хуури табиha, гэр бүрихэ, хүрэнгэ эхэхэ, замда мур гаргаха, бэри буулгаха, хурим хэхэ, эм найруулха, тарья тариха, мал газашань гаргаха, нүүдэл хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, зээлсэр абахаданайн. Эхилжэ ном соносохо, шэнэ дэглэл үмдэхэ, эд, юумэ үгэхэ, шарил шатааха, модо отолхо, худалдаа хэхэ, заргалдаха, газар хахалха, нохой абаха, сэх хэрэг үүдэхэ, ном уншахада муу.

Хүнэй үнэ абаа наа, хайн нүхэртэй ханилха.

Гарагай 3-да июнин 1 (хуушанай 19-эй үдэр дабхасана).

Хара Морин, 4 ногоон мэнгын, модондо хуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, тэнгэри, 8 лусууд тахиха, тахилда үгэлгэ үгэхэ, сэх хүндэ тангариг үгэхэ, шэнэ нэсний табиha, худалдаа хэхэ, дайсанис дараха, замда ябаха, хүн, малыс ханаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, модо тариха, нэсы гэр табиhaдэ хайн. Байра бууса түбхинуулхэ, мори худалдаха, модо отолхо, эм найруулха, замда гараха, наһа барагыньс хүдөө табиha үйинүүдыньс хориглоно.

Хүнэй үнэ абаа наа, хайн нүхэртэй ханилха.

Гарагай 4-дэ июнин 2 (хуушанай 20).

Харагшан Хонин, 3 хүхэ мэнгын, хиндэ хуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, лусууд тахиха, бэшгэ зурхай зураха, дасан дуганай тахил зааха, тарни уншаха, «Чавдор», «Унан балин» «Лудор», «Лусын балин» үргэхэ, харюулга хэхэ, худалдаа хэхэ, өөрын ажамидаралда туһатай ажал хэхэ, хонинхоо ашаг шэмэ абаха, мал газашань үгэхэ, ажалшаниис абаха, ураг садан болохо, хурим найр хэхэ, ногтуу галзуе номгодхоодо хайн. Лама болохо, ном соносохо, газашань үгэхэ, хүрэнгэ эхэхэ, хатуу үйлэ ажал хэхэ, хүн, малыс ханаха, төөнхэ, эм найруулха, сэргэ хүдэлгэхэ, тээрмэ бодхоо, шууна гаргаха, газар нэндэхэ, модо отолхо, хубаг татаха сээртэй.

Хүнэй үнэ абаа наа, үлсхэлэн хоохон байдал оршохо, ундаа хүрэхэ.

Гарагай 5-да июнин 3 (хуушанай 21).

Хүхэ бишэн, 2 хара мэнгын, галда хуудалтай үдэр. Парын сээр.

Бурханда зальбарха, бэшгэ зурхай зураха, дасан шүтээн бодхоо, санаар олгохо, номын хурал байгуулха, сээрлиг байгуулха, эрдэмдэ хураха, ном соносохо, хэблэхэ, замда ябаха, эм найруулха, модо тариха, хүрэнгэ эхэхэ, бэри буулгаха, түрэхэ, шэмэг зүүхэ, бүжэг наада табиha, туг дарсаг хиндхэхэ, түмэрөөр урлаха, харюулга хэхэ, буянай үйлэ бүхэндэ хайн. Шэнэ хубсаһа эсхэхэ, үмдэхэ, шэмэг оёхо, худалдаа хэхэ, улай гаргаха гэхэ мэтэдэ таарамжагүй.

Хүнэй үнэ абаа наа, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 6-да июнин 4 (хуушанай 22).

Хүхэгшэн Тахья, 1 сагаан мэнгын, шоройдо хуудалтай үдэр.

Бурханда лусуудта зальбарха, тахиха, лама болохо, бэшгэ зурхай зураха, эм найруулха, эрдэмдэ хураха, замда гараха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, бэрини үйлэ бүхэндэ үлэртэй, үзэл үзэхэ, урлаха ухаанда хуралсаха, тангариг үгэхэ, наад тодхор дараха, угаал хэхэдэ хайн. Нэхэхэ, нүүдэл хэхэ, эд, хүрэнгэ зээлсэр үгэхэ, байшан гэрэй хуури табиha, наһа барагыньс хүдөө табиha, нялхыс хүлдэ оруулха, газашань ябуулха мотыс тэбшэгтэй.

Хүнэй үнэ абаа наа, эдсэ хоол, ундан элбэгээр олдохо.

Гарагай 7-до июнин 5 (хуушанай 23).

Улаан Нохой, 9 улаан мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, хэшгэ даллага абхуулха, арамнай хэхэ, наһанай буян бүтэхэ, эд, мал абаха, худаг малтаха, тарья тариха, модо хуулгаха, хэлсэнэй ажалшаниис абаха, урлаха үйлэдэ хуралсаха, ном заалгаха, суглаа зарлаха, замда гараха, модо отолхо, тангариг үгэхэдэ хайн. Бэри буулгажа, хурьгэ оруулжа болохогүй; нүүдэл хэхэ, хэрүүл гаргаха, хүүгдыньс хүлдэ оруулха, газашань ябуулха, сэргэ хүдэлгэхэ, мал худалдаха, аралжаа наймаа хэхэдэ бүтэмжгүй.

Хүнэй үнэ абаа наа, эд бараан, эдсэ хоол, ундан олдохо.

Гарагай 1-дэ июнин 6 (хуушанай 24).

Улаагшан Гахай, 8 сагаан мэнгын, огторгойдо хуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарал үйлэдэхэ, сан табиюулха, хангал тахиюулха, хахиюуһанда үгэлгэ үгэхэ, огторгойн үүдэ сахиха, гүрэм заһал хүүдэхэ, лама болохо, эрдэм номдо хургаха, замда гараха, эм найруулха, буянай үйлэ бүтэхэ, адууһа мал хургаха, хурим хэхэдэ хайн. Байшан гэрэй хуури табиha, шэнэ гэр бариха, хүн, малыс ханаха, ханаха, төөнхэ, шэнэ дэглэл эсхэхэ, модо отолхо, хубаг татаха, арамнай хэхэ, үбшэн эмнэхэ эхилхэ, дасан дуганай хуури табиha, гэр бүрихэ, нүүхэ, худалдаа хэхэ, нохой абаха, хүншүү хэрбоно гаргаха сээртэй.

Хүнэй үнэ абаа наа, үбшэн, хамшаг хүрэхэ.

НОРПОЛ ОЧИРОВАЙ 80 ЖЭЛЭЙ ОЙЕ ТЭМДЭГЛЭБЭ

Агын тойрогой олонийтэ уран зохиолшо, оршуулагша, хэлэ бэшгэг шудалагша Норпол ОЧИРОВАЙ түрлөөр 80 жэлэй ойе тэмдэглэбэ.

Могойтын районой Н.А.Очировай нэрэмжитэ номой сангай байшанда уран зохиолшодо зориулагдана үдэш майн 12-тэ болобо. Норпол Очиров Догой нутагта 1930 ондо түрэнэн юм. Тэрэнтэй нүхэсээн, уулзаһан хүгшэн, залуушье хүнүүд Ага Могойтоһоо, Догойһоо эржэ, дурасхаалай үгэнүүдыньс хэлэбэ, энсэхээр, уярхаар ушарнуудыньс хөөрбэ.

Ехэнхи наһаяа Москвада хууһаншье наа, талын малша буряад-монголой абари зантай, хүдөөгэй боро байдалда, юрын зоной зан заншалда эльгэлдэг, уярдаг хүн байһан юм. Москвагай Литературна институтта тэрэнэй шаби байһан Монголой мэдээжэ оршуулагша Хасбаатарын Мэргэн сахилгаан бэшгэ ород хэлэн дээрэ эльгэхэдээ,

«Мы с большой радостью и волнением узнали о чествовании 80-летия со дня рождения замечательного бурятского писателя, переводчика и литературоведа, настоящего степняка и интеллигента, большого знатока монгольской и русской истории и культуры, человека доброй и отзывчивой души – нашего уважаемого учителя Норпола Аюшеевича Очирова на его малой родине, в радольных степях прекрасной Аги» гэжэ хэлэһэн байна.

Норпол Очиров бэлэг түгэлдэр уран зохиолшо байхын хажуугаар олон тоото ород монгол зохиолшоды буряадшалһан, монгол, буряад зохиолшодой олохон зохиолнуудыньс Москвагай хэблэлүүдтэ ород хэлэн дээрэ гаргаһан байна. Н.А.Очиров олохон жэлэй туршда М.Горькийн нэрэмжитэ Литературна институтта монгол бүлэгэй оршуулгын семинар хүтэлдэг байгаа. Монгол оюутадта оршуулхы хэрэгтэй оньһо нюуса заахын ха-

жуугаар ород хэлэндэ хургадаг, ород уран зохиолнуудтай, зохиолшодтой танилсуулдаг байгаа.

Сайшиялай «Чингис хагануу тобчиян» гэжэ түүхэтэ ном хуушан монгол хэлнһээ сэхэ ород хэлнһэ оршуулжа, оролой түүхэ бэлэнгын һалбариде урдань мэдэгдээгүй олон баримтануудыньс оруулһыньс сугларгаһад онсолон тэмдэглэһэн байна.

Профессор Л.Шагдаровтай сүг тэрэнэй зохиолон «Ород-буряад толи» наахан хэблэгдэн гараба. Үсөөн хэлгэгэр толилагдожо, Агын тойрогой хургуули болон номой сангуудта хүртөөгүйн, шаналалтай. Тиигэжэ буряад хэлэнэй багшанар онсолон, Ага тойрогой эрдэм хуралсалай, соёл хуралсалай хооронуудай дарганарта мүнгэ зөөри һомоожо, нэмэлтэ хэлгүүдыньс хэблэн гаргаха арга бэдэрхыньс урлалба.

Баатар ШАГДАРОВ.

Дондок Боролдоевич НАЙДАНОВ



Дайнай, партин болон ажалай ветеран, Агын Буряадай тойрогой хүдөө ажахы, экономика ба соёлыс хүгжөөлгэдэ айхабтар сэх алдар габьяатай, Гүнэй нутагай ажахын «Хүндэтэ колхозник» Дондок Боролдоевич НАЙДАНОВ богонихон саг соо үбшэлжэ, 2010 оной майн 23-да наһа бараба.

Дондок Найданов 1925 оной февралын 11-дэ Буряад-Монголой АССР-эй Агын Буряадай национальна тойрогой Сахиуртын сомоной Дунда-Агын Баруун-Хэргэ нутагта улаалзай Хүбдүүд угай Боролдойн Найданай бүлэдэ түрэнэн байгаа.

1933 оной намар Тудхалтын-Адагай колхозно залуушуулай хургуулида хурахаа орожо, дүрбэдэхи класс дүүргээд, Агын дунда хургуулида хуралсаала үргэлжлүүлбэ. Наймадахи класс дүүргээд байтарынь, 1941 ондо дайн эхилжэ, саашадаа хурахань хүшэр бэрхэтэй болоо хэн. 1942 оной зун Дондок Найданов Урда-Агын сомоной үзбэлзэй секретарь боложо, ажалынгаа намтар эхилбэ.

Комсомол хүбүүн 1943 оной октябрь һарада армиде мордожо, Эрхүү можын Нижнесудинск хотодо хуралсал гараад, Ленинградтай фронтын Гатчинин Улаан тугта ябаган сэрэгшэдэй 224-дхи дивизион 143-дахи полкдо минометно батальоной наводчигор дайлагдахадаа, фронтын түрүү шэглэлдэ ходоодо ябаба. 1945 оной майн 9-нэй Илалтын үдэрынь тэрэ Курляндин хахал арал дээрэ угтаа хэн. Д.Б.Найданов 1946 оной апрель һарада албанһаа табигдажа, нутагаа бусажа сэрбэ.

Сэрэгэй албанһаа табигдаһанайгаа һүүлээр Дондок Найданов түрэл колхоздоо жэл соо хонишодой бригадираар ажаллаба. Удаань Агын районой комсомолой комитетдэй нэгдэхэй секретаряар, ВЛКСМ-эй окружкомой таһагы даагшаар хүдлөө хэн. 1951 ондо Д.Найданов Эрхүүгэй хоёр жэлэй юридическэ хургуули дүүргэжэ, юрист болобо. Зүгөөр энэ мэргэжэлээрэ хүдлэбөгүй. Партиин ЦК-гай сентябрийн (1953 он) Пленумэй «Хүдөө ажахыс хүгжөөхэ хэмжээнүүд тухай» тогтоолой уряагаар гуша мянганатай тоодо орожо, Дондок Боролдоевич Найданов Гүнэй нутагай XIX партсездын нэрэмжэтэ колхозной түрүүлэгшээр 1953 оной ноябрьда хуунгадаа хэн.

1956 ондо СССР-эй Хүдөө ажахын министерствын комиссин шийдэхээрээр «Забайкалин нарин ноогото хонидой» шэнэ үүлтэр би болгододо тэрэнэй хүтэлбэрлэһэн колхоз сэх хубитаяа оруулан байгаа. 1958 ондо Гүнэй колхоз ВСХВ-гэй II шатын дипломоор, ГАЗ-51 түхэлэй ашаанай машинаар шагнагдаба. Ажахын

түрүүлэгшэ Д.Б.Найданов бүхэсоюзна выставкын Томо ба Бага мүнгэн медальнуудта хүртөө хэн.

Хабаровскийн Дээдэ партийна хургуули 1964 ондо дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр Дондок Боролдоевич Могойтын районой Зугаалайн Лениной нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшээр дүрбэн жэлэй туршда хүдэлһэн юм.

Удаань Д.Б. Найданов Ононой районой «Гигант» колхоздо 18 жэл соо инженер-барилгашанар, партийна эхин эмхиин секретаряар, шалгалтын комиссин түрүүлэгшээр ажаллахадаа, ажахын экономика, соёл болбосорол, физкультура, спорт үргэнөөр хүгжөөлгэдэ, хүдөөгэй ажалшадтай байдал найжаруулгада сэх габьяатай юм. Ононой түлөө оролдоходоо, бүхы хүсэ шадалаа, эрдэм мэдээсэ, мэргэжэл шадабарья тэднэй аша туһада зориулан хүн гэшэ.

Дондок Боролдоевич Найданов «Манай холын буряад колхоздо» гэжэ ном бэшжэ, 2004 ондо «Буряад үнэн» - «Хэблэлэй байшанда» барлуулан гаргуулаа хэн. Мүнөө энэ номын нэмэлтэ гүйгээр хоёрдохоо хэблүүлэгдэжэ байна.

Д.Б.Найдановай дайшалхы болон ажалай габьяа гүрэн турын хайра шагилуудаар тэмдэглэгдэжэ, Эсгэ Ороноо Хамгаалгын дайцай II шатын, Ажалай Улаан Тугай орденууд, олон медальнууд тэрэнэй энгэртэ ялардаг. РСФСР-эй Соелой министерствын, КПСС-эй Штын обкомой Хүндэлзэй грамотануудта хүртэнхэй. Оронойнгоо хүдөө ажахыс хүгжөөлгэдэ сэх хубитаяа орууланайнь түлөө тэрэндэ «Агын Буряадай автономито тойрогой хүдөө ажахын габьяата хүдлэмэрилэгшэ» гэнэн үндэр нэрэ зэргэ олгогдонхой.

Дондок Боролдоевич наһанайгаа хайрата нүхэр – багшын ажалай ветеран Цыпилма Абидусвнатаяа найман үхибүүтэй боложо, бултсын дээдэ хургуули дүүргүүлһэн байгаа. Гуша гаран аша, зээнэртэй, гушанартай юм.

Энэрхы хайхан сэдхэлтэй, ариун сэбэр зантай, сагаан ханаатай энэ гайхамшагта хүнэй мүнхэ дурасхаал хамта ажаллаһан, таниха, мэдэхэ хүнүүдэй, хани нүхэдэйн, үхибүүдэйн, түрэхидэйн, нутагайхидэйн зүрхэ сэдхэлдэ хэтэдэ үлэхэл.

Үхибүүдынь, түрэлхидынь, хани нүхэдэйн, нутагайхидынь.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

<p>Генеральна директорэй - ахамад редакторай түлөө Т.В.САМБЯЛОВА Редактор Г.Х.ДАШЕЕВА.</p>	<p>Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвилиин үйлсэ, 23. Хэблэлэй байшан "Буряад үнэн". E-mail: unen@mail.ru</p>	<p>Газетэ хэблэлэй 6 хууданан хэмжээтэй. Индекс 73877. Газетын хэбэг - 5000. Хамтын хэбэг - 20500. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг - 17.00.</p>	<p>"Республиканская типография" гэнэн ОАО-до бэлэл диалогитивүүдтэ газетэ хэблэлдэ. 670000, Улаан-Үдэ, Боросной үйлсэ, 13 Директорайнь телефон: 21-40-45. Сүлөө сэл. Б-0079-дох номертойгоор «Региональное управление регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации» гэнэн эмхидэ бүрилхэлдэ абтанхай.</p>
--	---	--	--

Хэблэлэй байшанай телефонууд: генеральна директорэй-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54 (факс), ген. директорэй 1-дхи орлогшын - 21-68-08. «Буряад үнэн-Дүхэргэй» редакторай - 21-64-36, «Бурятия» сониний редакторай - 21-33-61, секретариатай - 21-60-21; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-54-93; «Морин хуур», «Вершинь» журналнуудай редакция - 21-55-97; залуушуулай, оюугадай ажабайдалай - 21-54-96, «Одон» журналай редакция - 21-68-08; мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламнын - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерийн - 21-23-67.

Редакцияда ороһон материалнууд шүүмжэлэгдэлгүй, мүн авторнуудтын бусаагдадаггүй. Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нутагай нэрэнүүдэй бэшгэме хазгайруулан унарта авторнуудын харюусалгаатай. Редакциян ханамаж автарайхтай адли бэшэ байжа матай.

ДУУН ХАНХИНАА – МАНАЙ НАЙДАЛ

Үдэшин 18 сагнаа Обручевой нэрэмжэтэ хизаар ороноо шэнжэлгын музейн филиалда (анхан соёл, искусствын республиканска музей байһан) баярай наадан найр боложо, Бүхэдэлхэйн музейн үдэртэ зориулагдаһан байба. Улаан-Үдэ хотымнай музей бүхэн һонин программа бэлдээ, бүхэли һуни соо ЦАМ-ай хатар (Дуйнхор – Калачакрада зориулагдаһан уншалга) бурхадай хажууда Хангаловой нэрэмжэтэ Түүхын музей соо, харин рүүдэшэ Сампиловой нэрэмжэтэ музейдэ үнгэртэгдөө. Бусад һонин үдэшэнүүд музейнүүдтэ эмхидхэгдэбэ.



Тогмит Танхасв, Е.М.Москалева

Ю.Ирдынеевэй дайн тухай «Эхын сэдхэл», Э.Гармаевагай «Абын соло» гэһэн дуунуудые аргагүй гоёор республикымнай арадай артист Тогмит Танхасв дуулажа, шагнагшадай зүрхэ сэдхэл хайлуулба. Музейн эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ Н.Ц.Гатыпова баярай үгэнүүдые хэлэжэ, Бүхэдэлхэйн музейн үдэрөөр эндэ сугларагшадые амаршалба, ерээдүйн түсэбүүдтээ танилсуулба. Паяар губита Венеци гүүлдэг Хяагтаһаа выставкэнүүд эльгээгдэхэ, тиихэдэ байгаалида зориулагдаһан 4 выставкэ харуулагдаха гэжэ найдуулба. Баян дээрэ Россиин габьяата артист Дамба Хасаранов дэмжэбэ.

Улаан-Үдэдэ Хяагтын суута музейн филиал болоһон энэ музей Улаан-Үдын айлшадта, хүн зондо һайшаагдаха олоной дуратай газар болохо байха гэһэн бодолоо

дамжуулба. Энэ үдэшые шадмар бэрхээр хүтэлһэн республикын арадай артист, Россиин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Гунзэн-Норбо Гунзынов олон һонирхолтой асуудалнуудые буряад литература, искуствада зориулан табижа, зүб харюусаһан зондо гарай бэлэгүүдые барюулба, шампанскаһаа аялгалба, бултанни хани халуунаар амаршалба.

Баунтын аймагай Багдаринай хүүгэдэй искусствын хургуулийн багша, нюураа улаанаар будаһан уран зурааша Екатерина Михайловна Москалева хүнүүдэй гуйлтаар тэрэ дороо шарж, дүр-зурагуудые бүтээбэ, олоной һонирхол татаба. Энэ музейн харуулан, һайхан хоолойтой, «Тоонто» ан-

самблин солист ябаһан Бадма Цыдыпов «Хуби заяан», «Инаг дуран – мүнхэ гэрэл» гэһэн дуунуудаа бэлэглээ.

Энэ музейдэ манай хургуулийн үхибүүд ябаха дуратай. Латвиенко Таяа гоё, һайн энэ музей хаража, гэртхиндээ хөөрөө, эсэгэнь (сүүдэй ажалшан) баһа эндэ ерээ. Сэсэг Баторовна басагамнай эндэ үхибүүдтэ оригами заадаг бэрхэ багша болонхой, - гэжэ омогорхон хөөрөөн мэдээжэ багша, поэт Н.Т.Аргусаева-Токтохоева «Хабарай баглаа сээсүүд» гэһэн шүлэгөө зохидоор уншаба. «Темная ночь» гэһэн дайнай үеын дууе Е.А.Орбодоев дуулаба.

«Хас тамгатай дасанһаа абаһан

Музей соо - һуниин найр

торгон бүдүүдэй түлөө литература, искусствын нэгэдэхи декадада ошоһонгоо урда тээ мүшхүүлһэн Гомбо Цыдынжапович Цыдынжапов арай гэжэ гарасалдаһан байгаа...» гэжэ һонин ушарнуудые «Үнэнэймнай» штатна бэшэ корреспондент, шадмар бэрхээр видеофильм буулгадаг Н.Н.Бальжинимасва хөөрөжэ һонирхуулба. Ажалай ара талын ветеран, үндэр наһатай хани нүхэрын, анхан БГУ-гай доцент байһан психологийн эрдэмэй кандидат Г.Б.Батоев эндэ байлсаа, ехэ анхаралтайгаар шагнаа.

Рояльгүй үлэһэн филиалнай искусство, литературада, соёлдо хабаатай байбаль, дээрэ байгаа гэһэн дурадхалаа республикын



Ханда абгай

жада ажаһуудаг баян сэдхэлтэй, хүн зондоо аша туһатай Ханда абгай олон зоноо зурхайн нюусануудтай танилсуулба. Багшанар Р.П.Ангаткина, С.А.Ринчинова гэгшэд гоёор дуулаа. Эндэ БГУ-гай НГИ-гэй 4-дэхи курсын оюутад (заочно) хабаадаба.

Музейн шударгы бэрхэ ажалшадые - музейн филиалай директор О.М.Бальжитова, эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэд Б.С.Санжижон, Н.Ц.Гатыпова, музейн экспонатнуудые харагша Р.Б.Болотова, вахтын ажалшан-харуулан Б.Д.Цыдыпов гэгшэдые Бүхэдэлхэйн музейн үдэрөөр хани халуунаар амаршалан, зохёохи абьяастай, зондоо хүндэтэй, золтой, жаргалтай ябахыень хүсэ!

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: музей соо болоһон һуниин найрай үедэ.



Г.Б.Батоев

арадай артист Тогмит Танхасв мэдүүлээ. В.Пантаевай «Эжы, хүүбүүгээ хүлээгыш» гэһэн, мүн «Моя Маритана» гэһэн сууга дуунуудаа ехэ гоёор дуулаба. Тулам-

ЭХЭНЭР СЭРЭГШЭДЭЙ ҮНЭН ҮГЭ



ПАРАДТА ХАБААДАГШАДА – АЛДАР СОЛО!

Улаан-Үдын И.Калашниковай нэрэмжэтэ хотын түбэй библиотекэ соо «Я всё это в памяти берегу» гэһэн үдэшэдэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадаһан эршүүл, эхэнэрнүүд – ветеранууд уригдаһан байна. Тэдэнэй дунда Матвей Михайлович Илюнов, Иван Васильевич Скоропадский, Мария Федоровна Евсева, Любовь Константиновна Курохтина, Ольга Александровна Александрова, Любовь Платоновна Романова гэгшэд хабаадажа, һонин хөөрөө үүсхэ һэн. Нэн түрүүн саг зуурын абяагүй байдал тогтоожо, үхэлтэ дайнда наһа бараһан зоной – нютагаархидайнгаа дурасхаалые мүнхэлэн ёһолбо.

Эршүүлтэй хамта 800 гаран эхэнэрнүүд дайнда хабаадаһан, шархатаһан зондо туһалһан байха юм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадагша Л.К.Курохтина тэрэ холын дайшалхы сагые дурдаба, хүндэ хүшэр даие дабаһан тухайгаа хөөрөбэ. ЦГБ-гэй директор Р.Ц.Цыбеннова, ахмад библиотекарь Г.И.Петрова гэгшэд амаршалгын үгэнүүдые хэлээ, ажалай болон дайнай ветерануудта ута наһа, удаан жаргал хүсөө.

Улаан-Үдэ хотымнай захиргаанай зүгһөө И.В.Гончаренко амаршалба, ветерануудта һайн һайхание хүсэбэ. «Единая Россия» партиин БРО-гой зүгһөө А.Ц.Абидуев үгэ хэлэжэ, ветерануудта амжалта, элүүр энхые хүсэбэ. Залуушуулай урда үгэ хэлэһэн М.М.Илюнов эб найрамдал сахихыень захиба, «дайн бү болоһой» гэжэ хэлэбэ. «Память сердца» гэһэн хотын конкурсын финалистууд Оксана, Елена Лобсановууд «Надежда» гэһэн шүлэгөө уншаба. Тиихэдэ 7-дохи искусствын хургуулийн эгэш дүү Дымшаковууд, Павел Кришталов гэгшэд Агууехэ Илалта шэрээлсэгшэдтэ концертэ зориулба. Ветерануудта бэлэгүүдые бэлдэһэн «Единая Россия» гэһэн БРО-до баярай үгэнүүд хэлэгдэ. «Во имя павших и живых» гэһэн II суглуулбарин презентаци болоо.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: үдэшэ дээрэ.



Улаан-Үдэ хотын библиотекин 24-дэхи филиалда һаяхан һонирхолтой уулзалга болоһон байна. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадаһан дайнай ветеран В.М.Макаров һаяхан Москвада болоһон Агууехэ Илалтын 65 жэлэй ойн баярта зориулагдаһан парадта хабаадажа, ехэ баяртай гэртээ бусаа.

Тээмэндэ библиотекын зал соо болоһон уулзалгада хүмүүжүүлгын талаар командирай орлогшо Иван Алексеевич Грико түрүүтэй бүлэг сэрэгшэд ерэжэ, парадта хабаадагые анхаралтайгаар шагнаба. Уулзалгын эхиндэ Буряад Республикын Президентын дэргэдэхи комитетэй түрүүлэгшын орлогшо А.Н.Ларченко, захиргаанайн хүтэлбэрилэгшын орлогшо О.В.Хышиктыев ерэжэ, дайнда хабаадаһан ветеранда бэлэг сэлэгүүдые барюулан байна.

Библиотеке даагша (филиалай дарга) Л.Г.Торяник, уншалгын таһагые (сектор) даагша Я.М.Сондуева гэгшэд энэ һонин уулзалгые эмхидхэбэ. Войсковой частин сэрэгшэд дайнай ветерание анхаралтайгаар шагнаба, альга ташан амаршалба.

Дайнай ветеранай наһанайн хани нүхэр Надежда Петровна кардиологийн таһагые даагшаар ажаллаһан байна, 3 хүүгэдтэй, 2 аша зээтэй ветерание врач басаганин дахуулжа, Москва парадта хүргэһэн, һөөргөн асарһан байна. Дайнай үедэ хоолос суглуулһан, үлдэхэ, даарахые үзэһэн басаган мединститудта хурахаа ороо, врач мэргэжэлтэй болоо. Россиин Президент Д.А.Медведев гоёор угтаа гэжэ дайнай ветеран хэлэбэ.

Би баһа үгэ хэлэжэ, армида бэе бээ сохихо, баһаха («деловщина») байха ёһогүй гэжэ хэлэбэ. Энээн тухай дайнай ветеран баһа хэлэжэ, «дайн бү болог» гэжэ онсолбо. Арадай Хуралай депутат В.М.



Мархасвай туһалагша, библиотекарь Н.Л.Хандарова саг үргэлжэ туһалдаг, спонсор болодог депутадаа магтаба. «Общение» гэһэн

клубайхид ехэ һонин үдэшэнүүдые үнгэргэнэ гэжэ тэмдэглэхээр.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: уулзалгын үедэ.

Тус хуудаһа Бэлигма ОРБОДОЕВА бэлдэбэ. Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд.